

זאת זוקת הפסח

הלכות חג הפסח
לספרדים ולאשכנזים

התשיס"ח

נוג

ערב פסח שחל בשבת
ביעור ויודוי מעשרות

כתיבה ועריכה: יצחק שלו
הגהה לשונית: אורי פרידמן

– חוברת זו מחולקת ללא מטרת רווח, והיא הודפסה מכספי מעשר כספים לזכות המשפחות התורמות –

ב"ה

MORDECHAI ELIAHU
FORMER CHIEF RABBI OF ISRAEL & RICHON LEZION

מ ר ד כ י א ל י ה ו
הראשון לציון והרב הראשי לישראל לשעבר

בס"ד, יום ראשון כ"ג אדר ב' תשס"ח
לסדר: "כולו הפך לבן טהור הוא"
18-10267.08

דברי ברכה

ראה ראיתי את החוברת בשם "זאת חוקת הפסח" אשר חברו וערכו והוסיף איהו מדיליה כיד הי הטובה הרב הגדול מעוז ומגדול איש רב פעלים לתורה ולתעודה הבקיא בחדרי תורה הלכה למעשה אתא ומתניתא בידיה הוא הלכות פסח השוה לכל נפש הן לת"ח והן לבעלי בתים לדעת מה לעשות. וכידוע צריך שלושים יום כל שנה ושנה לשנן הלכות פסח כי יש בה הלכות רבות החל משלושים יום לפני פסח עיין רש"י פסחים ו' ע"א ד"ה "קודם שלושים יום". וז"ל "קודם הפסח שלושים יום ומאז עליו להיזהר בצרכי הפסח" הוא הרה"ג ח"ר יצחק שלו שליט"א הכתוב בשפה ברורה ובנעימה השוה לכל נפש וכאמור הלכות פסח מתחילים שלושים יום לפני פסח ובפרט שהשנה שנת שמיטה ויש בה גם וידוי וביעור מעשרות כאשר כתב בחוברת בחסדי הי עליו, ואפשר לאמר על החוברת "כזה ראה וקדש".

ויהי רצון שיפוצו מעיינותיו חוצה ויזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה באושר ובבריאות מעליא ובבני חיי ומזוני רויחי וכל אשר יפנה ישכיל ויצליח ויהי הי עמו ויתברך בכל מידי דמיטב אכי"ר.

החותם לכבי תורה ולומדיה

מרדכי אליהו

הראשון לציון הרב הראשי לישראל לשעבר

זאת חוקת הפסח

לומדי הלכות הפסח החפצים לדעת את דבר ה', נועם ה' אליכם, ברכת שמים על ראשכם ותבורכו בכל מילי דמיטב. מי ייתן ונזכה כי כבר השנה נעסוק בענייני הקורבנות ונזכה להקריב את קורבן הפסח, לאכול מן הזבחים ומן הפסחים, להקריב את קורבנות התמיד ועיננו תראינה כהנים בעבודתם, לוויים בדוכנם וישראל במעמדם ונערוך ליל סדר כהלכתו וכעניינו, ממש כמו בצאת ישראל ממצרים, ונזכה להתגשמות נבואת הנביא מיכה¹ כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות' במהרה, אמן כן יהי רצון.

חג הפסח ממשמש ובא, חג שבו נאמר 'שמור את חודש האביב', חג שרק בגינו אנו משנים את לוח השנה הרגיל וקובעים שנים מעוברות, שכן עניין העיבור הוא לשמור שאכן החג המיוחד הזה ייצא דווקא בחודש האביב. נראה כי אין זה פרט טכני שהגאולה היתה בחודש האביב, כי אחרת מה המשמעות של השמירה המדוקדקת על התאריך, וכי אנו חיים בדת מיושנת שכל עניינה הוא לחזור ולהזכיר לנו את העבר? דווקא חג הפסח בהסתכלות לכאורה פשוטה מעלה תמיהה זו ביתר שאת: למה אנו חוגגים את זמן צאתינו מארץ מצרים עד עצם היום הזה? חג זה ארע לפני 3320 שנים, ומאז ארעו לעמנו – עם הנצח – דברים רבים שהוא מציין אותם ועוד אירועים רבים יותר שאין אנו מציינים אותם מפני שאין לנו כבר מקום בלוח השנה לציון ארועים שונים. זהו לכאורה רק תהליך היסטורי שעבר על עמנו, למוד ההיסטוריה הארוכה, אולי הארוכה ביותר בעולם, שאין לו כל השפעה וקשר לימינו אנו!

נראה כי כמובן אין זה כוונת חג הפסח. דתינו ואמונותינו חיות הן. חג זה הוא חג האמונה. המצה נקראת 'לחם האמונה', שכן העם האמין אמונה שלימה בה' והתכוון לקראת צאתם ממצרים כפי שנצטווה ע"י משה, למרות שהיה עם עבדים הנתון בקשיי שיעבוד נוראיים שניסו לשלול ממנו את האמונה באופן עיקבי, כמו שאמר פרעה: 'תכבד העבודה על האנשים ואל ישעו בדברי שקר', שמבחינת הראיה של העם המצרי ובראשם פרעה, אמונה בבורא העולם היא דברי שקר. הרב קוק חיבר את שיר האמונה המצהיר בריש גלי: 'לעד חיה בלבבנו האמונה הנאמנה' – האמונה חיה חיות תמידית ולא פוסקת. אין אנו מעוניינים רק בציונים היסטוריים מהעבר, שאין להם קשר למכלול חיינו. את כל הציונים שאנו מציינים אנו קושרים אל מציאות חיינו ההווית-עכשווית, ואולי דווקא ההגדה מבטאת זאת יותר מכל – 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים'. החודש הזה, כל עניינו הוא חידוש. החודש המיוחד הזה, שעליו נאמר 'החודש הזה לכם ראש חודשים ראשון הוא לכם לחודשי השנה', הוא המציין את העובדה שעם ישראל, עם הנצח, אינו מסור בידי הזמן, אלא הזמן מסור בידי: הוא לכם – הוא (הזמן) מסור בידכם ואין אתם מסורים בידו. יש לעם ישראל יכולת מופלאה לקבוע את הזמן. ישנם מספר זמנים קבועים בעולם: עונות השנה, יום ולילה, אך את **הקביעה המהותית של תכולת הזמן**, קובע עם ישראל. הוא הנותן משמעות לזמן החולף בכך שנותן את התוכן הרוחני לכל מעמד הזמן.

שואל המהר"ל לאור הגדרת חז"ל את מושג הקדושה: 'קדוש לעולם קיים' – איך זמן בכלל יכול להיות קדוש? הלא לכאורה זמן הוא דבר בר חלוף! התורה העניקה לעם ישראל כח לקבוע את הזמן ולשלוט בו: 'אלה מועדי ה' אשר תקראו אִתְּם ודרשו חז"ל: אשר תקראו אִתְּם – אִתְּם הם הקוראים אותם וקובעים מתי יחולו, כלומר בידכם הכח להחיל קדושה בזמן. רק אם נבין כי הזמן אינו יחידות זמן בודדות במערכת הגדולה שעל ציר הזמן, אלא הוא קו ישיר מחובר לנצח, מחובר לאין סוף, רק כך הוא לא יהיה חולף, אלא

¹ פרק ז' פסוק טו'.

קיים. הוא יהיה קדוש. רק דבר הקיים לעד ולעולמי עולמים יכול להיות קדוש. המובן המעשי הפשוט של הדברים הוא ההבנה שכל רגע מהזמן צריך להיות קשור ומשוייך לאין סוף. כל פעולה של האדם, אסור לה שתהיה רגעית, אלא חייבת היא להופיע ולהשפיע על העולם בקישורו הנצחי העליון. היא חייבת לנבוע מתוך הסתכלות כללית אידיאלית על המציאות. הסתכלות כוללת כל, אשר כל פרט ממנה הוא חלק מתהליך, חלק ממגמה. המגמה היחידה וברורה היא השראת שכונה בעולם. ההבנה שחג פסח זה, שארוע זה או אחר, אינם רק ארועים פרטיים, אלא הם חלק ממכלול הופעותיו של הקב"ה בארץ, היא ההבנה המקשרת את עם ישראל לקב"ה, והיא המייחדת את הזמן. רק כך הזמן יהיה קדוש – לעולם קיים.

כך מתבטא בצורה אידיאלית יותר הקשר בין העבר להווה וממילא לעתיד. **אין אנו דת פרה-היסטורית שחיה וזוכרת רק ארועים היסטוריים.** כמו שאמרנו, לכל ארוע היסטורי או ארוע הווי, יש השלכות והשפעות על כל ציר הזמן. אנו באמת מבינים כי באיזה שהוא מובן, אם נראה את עצמנו כאילו יצאנו ממצרים, גם אנו נצא ממצרים. מצרים מסמלת את המיצר, את קשיי החיים, המונעים מאיתנו לעסוק בחיי הרוח. העבודה הקשה שהטיל פרעה על העם היתה 'עבודת גברים על נשים ועבודת נשים על גברים', כך ניסה פרעה למחוק את האישיות הפרטית של כל אחד. כשאדם מאבד את אישיותו, אין הוא מוצא משמעות בחייו. גם כיום, לכל אחד מאיתנו יש דבר המעיק עליו ומונע ממנו לקדש את מעשיו, ממש כמו פרעה במצרים. בעצם כל חיינו אנו מחפשים את אשיותינו, מחפשים את עצמנו. מי אנו, ומה אנו נדרשים לעשות. אם ננסה לצקת תוכן אמיתי של קדושה, וניתן משמעות לכל פרטי חיינו, נמצא את אשיותנו, נבין את משמעות מעשינו, ונוכל לצאת ממצרים הפרטית שלנו. כשכל אחד מאיתנו יברר את משמעות חייו, הוא יצא מהדברים המצרים לו, ובכך יוכל גם כל עמנו לזקוף את ראשו ולצאת באמת ממשבריו הקשים.

ניתן להמשיל את הקשר בין עברנו לעתידנו לזקן קשיש שבקושי נושא את עצמו, אך מנסה הוא בכוחותיו המועטים לסחוב את מקלו איתו לכל מקום. לכאורה יאמר הרואה, כי אין הזקן עושה מעשה חכם, וכי עדיף לו להשקיע את כל מלא-מיעוט כוחותיו בסחיבת עצמו ולא בסחיבת המקל המכביד, אך וודאי שאין זה נכון. ללא המקל, לא יוכל הזקן כלל להתקדם, ולו במעט! המקל הזה, על כל כבדות משקלו, ואולי גם חוסר הנעימות שלעיתים טמון בו, **רק הוא זה שיכול באמת לקדם את הזקן ולהצעידו קדימה. זהו עברנו.** לעיתים הוא מאוד קשה – זכרונות מרים וכואבים, בדרך כלל מאלץ הוא אותנו לפרוש מהסביבה הקרובה אלינו – הסביבה הגויית, ולצערנו לעיתים במציאות חיינו המוזרה, גם מתוך הסביבה היהודית, ואף מתוך הסביבה היהודית שכן משתדלת לשמור על שלום אמוני ישראל. עברנו מוטל הוא עלינו, והוא ורק הוא יוכל להצעידנו קדימה. כל אימת שאנו חוגגים אותו, מציינים אותו, אין אנו מציינים כלל תהליך היסטורי כזה או אחר, אנו מציינים את ההווה שלנו על כל מורכבותו ותסבוכותיו. אין חדש תחת השמש. עברנו חי ומפעם בנו. אם נדע להאזין אליו היטב, נראה כי 'מה שהיה הוא שיהיה'. די לנו בדוגמא פשוטה המוזכרת גם היא בהגדה: 'צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ולבן בקש לעקור את הכל'. וכך הולכת ההגדה וממשיכה בלימוד הדברים, ומתארת את הירידה למצרים, את השעבוד את הגאולה ואומרת בסוף הדברים, כמעין תוצאה מתבקשת להבנה שיש קשר בין לבן הארמי לבין פרעה ובעצם בין כל שונאי ישראל: 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים...לפיכך אנחנו חייבים להודות, להלל, לשבח, לפאר, לרומם, להדר, לברך, לעלה, ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הניסים האלו: הוציאנו מעבודת לחירות, מיגון לשמחה, ומאבל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה, ונאמר לפניו שירה חדשה הללויה!'

*** כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לספר בלא טעויות. ***

* * * לכך אשמח אם המוצא טעות יודיעני, וידון אותי לכף זכות * *

קיצור הלכות לפסח

השנה ערב הפסח חל ביום שבת, ועל כן ישנם דינים מיוחדים הקשורים לשנה זו. לנוחות המעיין, בעמודים 39-40 (הדף האחרון) מצוי תקציר של ההלכות המיוחדות הנהוגות בשנה זו.

1. מספר הלכות כלליות לחודש ניסן

אולי בתור הקדמה נאמר, כי אף על פי שאנשים רבים חושבים כי הלכות פסח מחמירות מידי לטעמם, וטוענים שאין מקום לכל החומרות האלו, יש לזכור שדווקא הדקדוק הגדול במצוות, ובמיוחד בחג זה – חג שבו נגאלו אבותינו ושבועזתה ה' נזכה גם אנו במהרה להיגאל בו – הוא חשוב ביותר. כתבו הפוסקים שיש ללמוד ולשנן היטב הלכות אלו, מכיוון שאיסור חמץ חמור הוא במיוחד והאוכל כזית חמץ חייב עונש כרת בידי שמים ממש כמו איסור אכילה ביום הכיפורים: 'כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מעמיה'. כיוון שכך, קבעו חז"ל הלכות מחמירות מאוד בפסח, שנועדו לצמצם את אפשרות העבירה² על מצוות החג הרבות, ולכן נדרש מאיתנו דקדוק רב ביותר בכל הפרטים הקטנים. בכל השנה אנו מכירים מספר כללים הלכתיים חשובים ביותר: הלך אחר המיקל, וכן דרך דהיתרא עדיפא (דרך ההיתר עדיפה על דרך האיסור), ואף על פי כן, בפסח חז"ל החמירו והלכו בדרך כלל לצד המחמיר, ולכן על כל בעל נפש להיזהר באיסורים חמורים אלו, וכבר נאמר בפיוטי השבת: 'ולמזהיר ולנזהר שלומים תן כימי נהר'.

• **לימוד הלכות החג:** שואלים ודורשים בהלכות הפסח שלושים יום קודם לחג, עיקר התקנה אמנם היתה בגלל קורבנות החג, ולימוד דיני השחיטה, אך תקנה זו נשארה בכל זאת גם בימינו כיוון שהלכות חג הפסח הן רבות. אומרים הפוסקים שבכדי להנצל מאיסור חמץ בפסח, חובה על האדם לעסוק וללמוד את הלכות החג, שידע מה אסור ומה מותר, כיוון שחמץ בפסח אינו בטל אפילו במשהו, כלומר אפילו אם נשאר רק מעט חמץ, אבל הוא חשוב בעיני האדם, עבר האדם על איסורי חמץ³, ואם לא ידע שהדבר אסור לא יוכל לתקנו מלפני החג ועלול להיכשל באיסור חמץ. עוד העלו הפוסקים, שיש ללמוד את הלכות החג ולהתכונן לקראתו היטב, כיוון שבניגוד לכל שאר החגים, אם ישנה איזו שהיא בעיה, לא ניתן לתקנה בפסח. לדוגמא, אם אדם לא למד הלכות ראש השנה, ונכשל שם באיסור כל שהוא, הוא לא חייב כרת, וכן יש לו אפשרות לתקן את מעשיו תוך כדי החג. בפסח, אם נמצאה חתיכת חמץ אחת בבית או קל וחומר במאכלו של האדם, לא יוכל להנצל ועבר איסור חמור ביותר, ולכן כל בעל נפש יבדוק היטב את עצמו וביתו, ויתכונן כראוי לחג. חשוב לזכור כי אין להתבייש לשאול, שכן אין הביישן למד.

• **הגדרת איסורי חמץ:** איסור חמץ בפסח הוא במשהו, כלומר שאפילו אם יש רק מעט (משהו) של חמץ בתערובת, הכל נאסר, ועוברים על איסורי תורה חמורים שעונשם כרת. ההקפדה הרבה אפילו על מעט חמץ, מלמדת שעלינו להקפיד ולדקדק בכל המצוות – בין מצוות שבין אדם למקום ובין מצוות שבין אדם לחבירו. חג הפסח מלמד אותנו שחשוב לדקדק בפרטים הקטנים, שכן דווקא דקדוק נכון בפרטים הקטנים,

² אפילו בשוגג, שכן גם עבירה בשוגג היא עבירה.

³ מדאורייתא, רק כשנמצא שיעור חמץ החשוב בעיני האדם הוא עובר על איסור בל יראה ובל ימצא, ועל כן אין להשאיר בבית שום חתיכות חמץ בשיעור כזית ולמעלה {אלא אם מכר אותם}, ששיעור זה הינו חשוב, והוא 27 גרם ומעלה. כמו כן אין להשאיר פירורי חמץ שיש חשש שיבוא לאוכלם, ואפילו כשהם פחותים מכזית, ועל כן יש לבדוק ולבער אחר כל דברי החמץ בשיעור כזית ומעלה, וכן צריך גם לבער את כל פירורי החמץ שיש חשש שיבוא לאוכלם או שייפלו בטעות לתוך מאכלו. לכן יש לנקות היטב את כל חדרי הבית ובמיוחד את המטבח ופינת האוכל שם יש חשש ששאריות חמץ ייפלו לתוך מזוננו. מובן אם כן כי אבק אינו חמץ, ועל כן אין צורך לנקות אחריו ביסודיות, והוא הדין לכל מיני שאריות שומן וכיוצא בדבוקים ברצפה שאינם צריך להקפיד על ביעורם, אלא אם כן יש חשש שיבוא לאוכלם או שייפלו לתוך תבשיליו או אוכליו, ועיין עוד בהמשך.

ולמעשה רק הוא, יכול לגרום לאדם לעבוד על עצמו באמת, ולגרום לו להיות יהודי שלם וכשר. משל למה הדבר דומה? לאוסף של חלקי פאזל קטנים ומדוקדקים, שרק הרכבתם באופן נכון תוך שימת לב לפרטים הקטנים יכול ליצור תמונה יפה ושלימה. חמץ הוא אחד מחמשת מיני דגן, שהם חיטה, שעורה, שיבולת שועל, שיפון וכוסמין⁴, שהיו במגע עם מים מעל 18 דקות ללא תזוזה⁵. אין צורך שיהיה הדבר דווקא בבישול או באפיה, ועל כן אף על פי שרק שהו באויר החדר התחמצו, ויש לבערם לפני החג⁶. לחם, פיתה, ביסקוויט, בירה, מקרוני, פתיתים, חלק מאבקות המרק, כל מוצר המכיל 'גלוטן' הינם חמץ גמור!

• **איסורי חמץ:** ביחס לחמץ, התורה ציוותה ארבעה ציוויים, שלושה מהם הם לאו {דברים שאסור לעשות} ואחד הוא מצוות עשה.

- 1. אכילת חמץ:** אסור לאכול חמץ, שנאמר: 'ולא יאכל חמץ'⁷, ולמדו חז"ל שיש גם איסור ליהנות מהחמץ. עוד הוסיפה התורה לאסור גם אכילת דבר שהחמץ מחמת דבר אחר ולא רק מחמת עצמו, שנאמר: 'כל מחמצת לא תאכלו'⁸. העונש על אכילת חמץ בפסח הוא כרת וזאת בניגוד לרוב איסורי אכילה שהעובר עליהם חייב מלקות, שנאמר: 'כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל, מיום הראשון עד יום השביעי'⁹.
- 2. בל יימצא:** אסור שיימצא חמץ ברשותנו בפסח, שנאמר: 'שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם'¹⁰, והכוונה היא שאסור לנו שיימצא בביתנו שאור {=שמרים, שזה החלק שמחמץ את העיסה} וכן אסור להשאיר בביתנו חמץ, דהיינו עיסה מחמשת מיני דגן שתפחה והחמיצה.
- 3. בל יראה:** צריך שלא יראה חמץ ברשותנו במהלך חג הפסח, שנאמר: 'ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך'¹¹.
- 4. מצוות השבתת החמץ:** יש מצוות עשה להשבית את החמץ ואת החומר שמחמץ לפני חג הפסח, שנאמר: 'שבעת ימים מצות תאכלו, אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם'¹².

יש לציין שעוברים על איסור בל יימצא ובל יראה רק אם נשאר ברשותנו חמץ בשיעור כזית ומעלה, ואם נשאר פחות משיעור זה לא עוברים על איסור תורה. למרות זאת, איסור אכילה הוא אפילו בפחות משיעור כזית, ולכן אסור לאכול אפילו מעט חמץ.

• **'גלוטן'** הוא אחד ממרכיבי החיטה, והוא החומר שמחמץ את החיטים, ולכן כל מוצר שנמצא בו 'גלוטן' אסור בכל איסורי הפסח¹³, וחייבים לבערו לפני החג, אלא אם כן עשה מכירת חמץ. יש להעיר

⁴ יש להבדיל בין 'כוסמין' שהיא אחת ממיני הדגן וחייבים על חימוצה בפסח, ומברכים עליה המוציא כל השנה, לבין 'כוסמת' שהיא מין של קטניות, שלמנהג עדות אשכנז אין לאוכלה אך אינה חמץ, ולעדות הספרדים ניתן לאוכלה. למעשה, במציאות חיינו כיום, כמעט שאנו לא פוגשים את מין הדגן הנקרא 'כוסמין'.

⁵ ועל כן כל עוד ממשיכים ללוש את העיסה אין היא מחמיצה.
⁶ לכן קמח רגיל הנמכר בחנויות הינו ספק חמץ, שכן מנהג טחנות הקמח כיום הוא ללתות {=להשרות} את החיטים במים לפני טחינתם למשך זמן מה, ועל כן ייתכן כי התחמצו כבר. אם רוצה להכין מצות בעצמו, יש לקנות דווקא קמח כשר לפסח {אין הכוונה לקמח מצה, שבו בוודאי אין בעיה, שכן הוא עשוי ממצות טחונות, ולא ניתן להכין ממנו מצות. אגב אורחא, יש להעיר כי ברכתם של מיני מאפה העשויים מקמח מצה היא 'בורא מיני מזונות'}. בכל מקרה, כיוון שהדבר נמצא בספק, ניתן למכור את הקמח כמבואר לקמן.

⁷ שמות פרק יג', פסוק ג'.

⁸ שמות, פרק יב', פסוק כ'.

⁹ שמות, פרק יב' פסוק טו'.

¹⁰ שמות, פרק יב', פסוק יט'.

¹¹ שמות, פרק יג', פסוק ז'.

¹² שמות, פרק יב', פסוק טו'.

¹³ איסור אכילה, בל יראה ובל יימצא.

שבתעשיית המזון כיום מערבים 'גלוטן' בהרבה מאכלים, ולכן יש להיזהר בדבר זה במיוחד. אמנם ניתן לבדוק דבר זה, מאחר והחוק מחייב לכתוב על האריזה האם יש בה 'גלוטן', ולכן יבדוק לפני הפסח האם המאכלים מכילים 'גלוטן' ואם כן יש לבער אותם או למכור אותם, ועיין עוד בהמשך.

• **דיני חודש ניסן:** ערב ראש חודש ניסן, יום שבת, (כט' אדר ב', 5.4.2008), אין אומרים תחנון במנחה, כבכל ערב ראש חודש, ולכן אין אומרים 'צדקתך צדק', וביום ראשון תפילת ראש חודש רגילה. מראש חודש ניסן עד סוף החודש אין אומרים תחנון, לא נופלים אפיים, וספרדים גם לא אומרים 'למנצח', כיוון שרוב החודש עובר בקדושה ובשמחה. הפוסקים גם אומרים שכיוון שחנוכת בית המקדש השלישי עתידה להיות בסוף חודש ניסן, יוצא שתחילת החודש היא מעין זיכרון לחנוכת המשכן, לאחר מכן חג הפסח ולבסוף צריכה להיות חנוכת הבית השלימה – חנוכת בית המקדש השלישי, שייבנה במהרה בימינו, אמון כן יהי רצון.

• **פרשת הנשיאים:** נוהגים לומר בכל יום את פרשת הנשיאים של אותו היום, שכן מראש חודש ניסן שבו הוקם המשכן כל נשיא הקריב את קורבן שבתו דבר יום ביומו. הנשיא הראשון הוא נחשון בן עמינדב לשבט יהודה. ביום י"ג ניסן (יום שישי), לאחר שכילו הנשיאים להקריב את קורבנם, נוהגים לקרוא את פרשת המנורה. בכל יום לאחר קריאת הפרשה, קוראים גם מספר פסוקים מהנביאים, כתובים, זוהר, ולבסוף אומרים תפילה לעילוי נשמות כל עם ישראל כמובא בסידורים.

• **ברכת האילנות:** מראש חודש ניסן, עת שהאילנות מלבלבים, יש לומר ברכה הזו, וכיוון שזריזין מקדימים למצוות, יש נוהגים לברכה כבר בראש חודש עצמו, וטוב להשתדל לעשות כן. מי שרואה¹⁴ שני אילנות מאכל מלבלבים (פורחים¹⁵) מברך: 'ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם שלא חסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להנות בהם בני אדם'. ספרדים נוהגים לומר לפני הברכה בקשה מספר 'לשון חכמים' של מרן בעל 'בן איש חי', ולאחר הברכה, אומרים 'יהי רצון ו'שיר המעלות' הכל כמובא בסידורים. לדעת בעל 'בן איש חי' אין לומר ברכה זו בשבת, וכך פסקו הפוסקים ההולכים אחרי הקבלה והרב **מרדכי אליהו** שליט"א, אך הרב **עובדיה יוסף** שליט"א הקל ואמר שאם אין לו זמן אחר, וחושש שמא יעבור הזמן, או האילן יפסיק להיות מלבלב וכיוצא"ב יוכל לאומרה בשבת. לכתחילה יש לברך על שני אילנות, שלפחות אחד מהם אינו מורכב¹⁶. ברכה זו מברכים רק פעם בשנה, ועל כן יש להתאמץ לברכה כתיקנה. לגבי ברכת הנשים נחלקו המנהגים: יש אומרים שיכולות לברך בעצמן, ויש אומרים שלא, ולנוהגים כך, רצוי שתשמע את הברכה מבעלה והוא יכוון להוציאה¹⁷, ובשל ספק ברכות עדיף לנהוג כך.

• **קמחא דפסחא:** ההגדה נפתחת באמירת 'הא לחמא עניא'. קטע זה אינו קשור כלל לתוכן ההגדה, וכן הוא נאמר בארמית, בעוד כל ההגדה כתובה בעברית, וזאת משום שחז"ל רצו שכל העם יבין וידע שעוד לפני שהוא עורך את הסדר ומיסב לשולחן הוא חייב לדאוג לעניים, ובכדי שהדבר יהיה ברור, חיברו זאת בתחילת ההגדה, בשפה שכל העם הבין אותה, שכן פעם כולם דיברו כך. עניינו של חג הפסח הוא היווצרות עם ישראל. עם ישראל הפך מקומץ של יחידים לעם אחד שלם גדול ומופאר. עד לנקודה זו

¹⁴ עיוור לא יברך ברכה זו, אלא ישמענה מאחר שיתכוון להוציאו והוא יתכוון לצאת בברכתו.
¹⁵ **משנה ברורה** מבין שניתן לברך גם על עצים שנגמר ליבלובם והתחילו לצאת להם הפירות, ועל כן אשכנזים בשעת הדחק נוהגים להקל לברך גם אם כבר עלו פירות בעץ, אבל ספרדים במקרה זה, יברכו בלא שם ומלכות.
¹⁶ אע"פ שלהלכה כאשר אוכלים מפירות של עצים מורכבים, כגון נקטרינה {אפר-שזיף}, פומלית וכד', מברכים עליהם 'שהחינו', וזאת כיוון שבברכה זו אנו מברכים על הנאת עצמנו {שהגיע אותנו לשנה חדשה}, שלא כמו ברכת האילנות שאנו מברכים על יצירתו של הקב"ה, והרי הוא לא יצר אילן מורכב.

¹⁷ הפוסקים נחלקו האם ברכה זו היא ככל מצוות עשה שהזמן גרמן, כלומר מצוות עשה התלויה בזמן, ששנים פטורות מקיומן כנטילת לולב וכד', ובזה יש מחלוקת האם תברכנה או לא, או שברכת האילנות אינה מצוות עשה התלויה בזמן, אלא מצווה התלויה בתקופת האביב כגון פסח וכד', ואז לכל הדעות עליהן לברך.

בהיסטוריה בני ישראל היו אוסף אנשים ולא עם, וכך אומרים בהגדה 'בשבעים נפש ירדו אבותינו מצרימה', והשיעבוד במצרים והיציאה ממנה יצרו כאן עם מאוחד, וכמו שאמר פרעה 'הנה עם בני ישראל'. עם אחד הוא עם שמתנהל כגוף אחד, כמשפחה אחת גדולה, ולכן דואג **לכל אחד** מעמו. לאור זאת, חז"ל תיקנו שלפני הפסח חובה על כל אדם לתת כסף לקמחא דפסחא, כלומר כסף שיעזור למשפחות נזקקות לקנות מוצרי מזון לחג. כיוון שאנשים שונים מקפידים על דברים שונים בחג, כגון קטניות וכד', יש עדיפות לתת כסף לאגודות שמסייעות לעניים, ולממן באמצעותו קניית מצרכי מזון לנזקקים לפי המידע שביד האגודות. חשוב לזכור שכל העוזר לעניים ומשמחם תמיד ובמיוחד בחגים, זוכה לגאולה שנאמר 'ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה', וכן זוכה לרחמי שמיים מרובים בזכות רחמנותו על אחרים, שנאמר 'ונתן לך רחמים ורחמך והרבך', והוא דומה לקב"ה שמחיה נפש אומללים.

• **שבת הגדול:** שבת שלפני פסח נקראת שבת הגדול, ונהגו שהרב או הגדול שבקהילה שבקי בהלכות החג הרבות ידרוש וילמד את העם ויורהו את חוקי האלוקים ואת תורותיו¹⁸. דווקא עתה לפני הפסח יש הזדמנות לעורר את העם למצוות והלכות הפסח, וכל המזכה את הרבים – זכות הרבים תלויה בו. כמו כן יש לזכור את דברי המשנה באבות: 'במקום שאין אנשים השתדל להיות איש', אך רק אדם שבטוח בעצמו שיודע את הלכות החג על בוריים ויוכל לענות לאנשים על השאלות, יכול לדרוש בהלכות החג, בכדי שלא יטעה את האנשים. בכל מקרה חובה קדושה על כל אדם באשר הוא לעורר את לב האנשים לשאול בהלכות הפסח, וגם אם אינו יודע את התשובות לשאלות שעלו, יעודד את האנשים לפנות לרב שיסביר להם את ההלכות הרבות. השנה נהוג להקדים את דרשת שבת הגדול לשבת שלפני ערב הפסח, בכדי שנוכל ללמוד את הדינים הרבים ולהתכונן כראוי לחג, ועל כן השנה יש לקיים את דרשת שבת הגדול בשבת פרשת מצורע (ז' ניסן, 12.4.2008). בערב פסח, אנו מפטירים את הפטרת שבת הגדול – וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים¹⁹. חלק מהאשכנזים נוהגים לקרוא חלקים מההגדה לאחר תפילת המנחה, אבל לדעת הספרדים לא נוהגים לעשות כן, וכן פוסק גם הגר"א. בצאת השבת שבו אומרים את דרשת שבת הגדול (שבת פרשת מצורע), לכל הדעות אומרים 'ויהי נועם', ובמוצאי שבת הגדול (ערב פסח) מתפללים ערבית של יום טוב כמופיע במחזורים.

2. נקיון הבית

עוד לפני הפסח נוהגים לנקות את הבית היטב ולהכשיר את כל הכלים הטעונים הכשר מיוחד לפסח. יש לנקות היטב בכל מקום שדרך להכניס חמץ במקומות אלו, ומפאת כבוד יום טוב, צריך לנקות ולכבד (לטאטא) את הבית לפני החג ג"כ, ועל כן, יש המנקים תוך כדי הנקיונות לפסח את הבית נקיון כללי ויסודי ועושים סדר כללי בתכולת הבית. דבר זה נאה, אך יש לזכור כי לא זו עיקר מטרתנו. **אבק הנמצא על הארון, סתם אינו יפה, אך אינו חמץ!** יהיה נחמד לעינים אם הבית יהיה מבריק ומסודר לאחר הנקיון, אך אם בגלל זה לא השקענו כראוי בנקיון המטבח, או בכל מיני מקומות שבהם עלול להימצא חמץ, ואותם לא ניקינו ביסודיות, אנו יכולים לעבור על איסורי חמץ, שעונשם כרת²⁰! על כן ראוי לכל בעל נפש, ולכל עקרת בית, לחלק את הזמן, כך שכל שאר הנקיונות וסידור ה'בלאגן' בבית, יהיו בבחינת תוספת ולא יהיו הם העיקר. בכל אופן, יש לדקדק בנקיון זה, ולזכור את דברי הפוסקים הסוברים כי יש מצוות עשה בפני עצמה בנקיון הבית ובהכנתו לפסח, ועל כן יש לקיימה כהלכתה.

¹⁸ ועל כן ראוי לדרוש דווקא בהלכות החג, ולא טוב עושים אותם הדרשנים המאריכים בדרשתם ולא מסבירים את פרטי ההלכות בשבת זו.

¹⁹ אמנם הנוהגים כגאון מוילנא מפטירים בפרשת השבוע: כה אמר ה' עד כי באלה הפצתי נאום ה' (ירמיה ז') – כף החיים סימן ת"ל ס"ק ג'.

²⁰ לכן יש להזהר במיוחד בניקוי ארונות ומגירות המטבח לפסח. כמוכן שאין צורך אמנם להגעילם, את יש לנקותם היטב עם חומרי ניקוי חריפים, ולנגבם עם סמרטוט לח.

חשוב לזכור כי גם אם איננו מכשירים את כל כלי המטבח שלנו כמפורט לקמן, משום שאיננו מתכוונים להשתמש בהם כלל במהלך החג, ואפילו אם אנחנו עוזבים את הבית למשך החג, עלינו לנקות את כלי החמץ שלנו היטב לפני חג הפסח בכדי שלא יישארו בהם פירווי חמץ שניתן לראותם בעין!

• **העיקרון ההלכתי להכשרת כלים:** מאחר שהכלים שאנו משתמשים בהם בלעו חמץ, אם אנו רוצים להשתמש בהם בחג הפסח עלינו להכשירם, והכלל שקבעו חז"ל הוא כבולעו כך פולטו, דהיינו שיש להכשיר את הכלי לפי הדרך שבה הוא בלע את החמץ. ישנן שתי דרכי הכשרה מרכזיות:

1. **הגעלה:** כלי שבלע חמץ דרך נוזל צריך הגעלה, כלומר הגעלה נדרשת במקרה שבישלו בכלי חמץ, וכגון מקרוני שבושל בסיר²¹. מאחר והחמץ נבלע בכלי דרך בישול, יש לבשל את הסיר עצמו במים רותחים ביותר²², ובכדי לשמור על רמת טמפרטורה זו, מעמידים דוד גדול על עצים בוערים או להביר {=כלב גז} שבו ער כל הזמן, ואם המים פסקו מלרתוח, כלומר שאינם עוד מעלים בועות, יש להכניס אבן מלובנת או ברזל מלובן לתוך המים. בדרך זו מכשירים סירים שבישלו איתם מאכלי חמץ, סכו"ם שאכלו איתו מאכלי חמץ וכד'.

2. **ליבון:** כלי שבלע איסור כאשר עמד על אש גלויה ונגע באש, הכשרו יהיה ע"י האש, כלומר יש להעביר את הכלי באש וזה הנקרא ליבון.

ישנם שני סוגי ליבון:

○ **ליבון חמור** – הכשר זה נצרך כאשר כלי נגע במאכל חמץ באש גלויה ללא רוטב, וכגון שיפוד שהונח עליו בשר עם פירווי לחם, או מנגל שהניחו על הרשת שלו פיתה וכד' כך שהם נגעו בחמץ ללא רוטב. שיעורו הוא עד שהכלי יעלה ניצוצות. והברזל יהיה אדום לגמרי. למעשה, אנו לא משתמשים באפשרות זו כלל, כיוון שהיא תהרוס את הכלים המצויים ברשותנו.

○ **ליבון קל**, אנו משתמשים באפשרות זו כאשר אנו רוצים לחסוך הכשרה ע"י הגעלה, כגון שהכלי גדול מידי ולא יוכל להיכנס לתוך הדוד הרותח וכיוצ"ב. שיעור ליבון זה, הוא כאשר מניחים קש או ניר טואלט על הצד שלא נוגע באש, והוא מתחיל להישרף²³. בדרך זו משתמשים בעיקר להכשיר סירים גדולים, מחבתות מסויימות וכד'.

כלל חשוב: אין להשתמש בכלים שרוצים להכשירם בהגעלה 24 שעות לפני מועד הגעלתם²⁴!

• כלים שהשתמשו בהם בכדי להניח דברי מאכל קרים בתוכם, כגון כלי לאחסון אוכל, כוסות המיועדות לשתייה קרה בלבד וכל כיוצ"ב, יוכשרו הוא ע"י שטיפה במים קרים בלבד.

²¹ החמץ פלט טעם למים, והסיר בלע את טעם החמץ מהמים, ולכן גם הכשר הכלי הוא בבישול, דהיינו הגעלה.

²² שיעור של מעלה רתיחות, כלומר המים צריכים לפעפע. שיעור זה הוא כ-100 מעלות.

²³ הכוונה שמתחיל להשחים.

²⁴ בליבון, ואף בליבון קל אין להקפיד על זה, כיוון ששורף את שאריות כל האוכל.

• הזכרנו כאן רק את העקרונות ההלכתיים, וכל אדם שרוצה להכשיר כלי מסויים ישאל רב כיצד לנהוג. כמו כן, ראוי וטוב שבמקום שמכשירים כלים יעמוד תלמיד חכם הבקי בדיני הכשרת כלים. יש לזכור שאם לא הכשירו את הכלי לפי הדרך הראויה לו ובישל בו מאכלים כשרים לפסח, לעיתים המאכל נאסר, ועל כן ידקדק היטב וייוועץ ברב לפני שהולך להכשיר את כליו.

יש לבצע את הכשר הכלים לפני חג הפסח. אם שכח או נאנס ולא הכשיר כלי לפני החג וצריך להשתמש בו בחול המועד, ישאל שאלת חכם.

גם אם יש לאדם כלים מיוחדים לפסח (צלחות, כוסות סכו"ם וכיוצא"ב), עדיין ישנם מספר פריטים שיהיה עליו להכשיר באופן מיוחד לפסח, שכן לא נוהגים להחליף את כל כלי הבית.

• **מקרה:** כיוון שאנו מצניעים מוצרי חמץ במשך כל השנה במקרה ובמקפוא, כגון: לחם, פיתות שניצלים וכיוצא"ב, יש לנקותם היטב. יש לנתק את המקרר מהחשמל, לרוקן תכולתו, ולנקות באופן יסודי את כל חדרי המקרר, ואת מדפיו. בכדי להקל על העבודה ולהגיע לכל שאריות החמץ שנמצאות במקרר יש להוציא את מדפי המקרר ממקום מושבם. על רצועות הגומי, יש לעבור עם מברשת שיניים או סכין כהה²⁵, בכדי להוציא את פירווי החמץ שוודאי נפלו לשם²⁶. לאחר מכן, רצוי לצפות את כל מדפי המקרר והמקפוא בנייר כסף²⁷ או בניילון, ואז ניתן להניח מחדש את המוצרים. באם משתמשים כל השנה בספוג או בגומי המונחים על המקרר בכדי לשמור על טריות המוצרים, יש להחליפם לפני פסח. אם מנקים את המקרר זמן מה לפני פסח, ועדיין רוצים לשים בו מאכלי חמץ, צריך לשים אותם בפינה מיוחדת, ואותה לנקות בערב פסח לאחר שכבר ביערנו את כל אותם המאכלים. רצוי לשים מאכלים אלו בתוך שקית ניילון, ורק כך להניחם במקרר.

• **תנור:** הכשרת התנור היא דבר בעייתי מאוד, ועל כן מי שיכול שלא להשתמש בו בפסח, תבוא עליו הברכה, אך כמו שהערנו לעיל, בכל מקרה יש לנקותו לפני החג. כמו כן, לכל סוג תנור דינים שונים, ולכן כשרוצה להכשיר את התנור לפסח יעשה שאלת חכם. באם רוצה להכשיר את התנור אסור להשתמש בו לכל שימוש שהוא עשירים וארבע שעות לפני הכשרתו²⁸. העקרונות שיש להקפיד עליהם בהכשרת התנור תלויים בסוג התנור: אם הוא תנור שניתן לפרוק, יש לפרוק, ולנקות היטב כל חלק מחלקיו. באם יש בו חלקים מתכתיים הנוגעים במוצרי הבצק השונים, יש ללבנם ליבון קל, ואם חושש שמא יהרסו, ניתן להקל ולהגעילם. תנור שאינו ניתן לפרוק, יש לנקותו היטב, ע"י חומר חזק, ולהשפריץ מחומר זה גם אל תוך המאוורר שנמצא בדרי"כ בגב התנור. לאחר ההכשרה, יש להפעילו על החום המירבי למשך כשעה. אין להשתמש בתבניות התנור הרגילות גם בפסח, שכן הן טעונות ליבון חמור, וע"י כך ייהרסו, לכן אין לנו דרך להכשירם כלל, ועל כן יש להחליפן לחדשות.

• **מיקרוגל:** יש להקפיד על השלבים הבאים: 1. לנקותו היטב בחומר חריף במיוחד בכל הפינות, מחשש לשאריות אוכל שאולי נותרו מחמת גלישת האוכל. 2. להמתין עשרים וארבע שעות ללא שימוש.

²⁵ יש לעשות זאת בנחת ולא בחוזקה, ולהזהר שלא לקרוע את רצועות הגומי.

²⁶ במיוחד יש להזהר בדבר בדלת המקפוא, שנופלים שם פירווי לחם וחמץ רבים. אם ניתן לפרק את רצפת המקפוא יש לעשות זאת, בתנאי שיוכל להחזיר את הכל מחדש כמו שהיה.

²⁷ למרות שאולי זה נשמע מוזר, יש להקפיד על כשרות נייר הכסף כל השנה כולה, וגם בחג הפסח, כיוון שאת חלק מסוגי ניירות הכסף מורחים בשומן של חיות לא כשרות, או במוצרים שאינם כשרים לפסח, בכדי שיהיה מבריק.

²⁸ כיום יש סוג חדש של תנורים בעלי הכשרה עצמית, ויש הסוברים שלא ניתן להכשיר תנורים אלו, ויש הסוברים שדרך הכשרתם קלה יותר משאר התנורים, ולכן הרוצה להשתמש בתנור זה ישאל שאלת חכם מה בדיוק עליו לעשות.

3. לשים במיקרוגל כוס מים עם סבון או חומר ניקוי חריף אחר²⁹, להפעילו על החום המירבי למשך זמן מעט ארוך ממשך הזמן של ההפעלה הרגילה, עד שכל המים שבכוס יתאיידו. 4. אין להניח במהלך החג שום כלי אוכל או דברי מאכל ישירות על הצלחת המסתובבת, אלא יש לכסותה, כיוון שחוששים שמא גלש עליה מעט חמץ. יש הסוברים שיש להקפיד לכסות את כל המאכלים שמחממים בפסח. למרות זאת, יש הנוהגים שלא להשתמש בו בפסח, כיוון שלא ניתן להגיע לכל המקומות בהם יש אדי חמץ, וחמץ בפסח כידוע אוסר אפילו במשהו.

• **טוסטר אובן:** גם בזה רצוי לא להשתמש כלל בחג הפסח. אופן ההכשרה של טוסטר אובן דומה להכשרת תנור, כלומר: צריך לנקותו היטב בחומר חריף, לעבור עליו עם מטלית לחה, (אם ניתן לפרקו, עדיף, ואז יש לנקות כל חלק בנפרד ולהגעיל או ללבן את מה שטעון הגעלה וליבון) ולאחר מכן להפעילו על החום המירבי למשך כשעה, או לזמן המקסימלי שניתן. יש להחליף את הרשת שעליה מניחים דברים. כמו כן, רוב סוגי תבניות הטוסטר עשויות מאמאיל ולא ניתן להכשירן³⁰. אין להשתמש בו לכל שימוש שהוא עשירים וארבע שעות לפני הכשרתו.

• **טוסטר:** לא ניתן להכשיר טוסטר רגיל, אך צריך לנקותו היטב שלא יהיו שם פירורים לפחות בגודל של כזית, ולהתכוון בעת ביטול החמץ לבטל את פירורי החמץ שעלולים להשאר שם.

• **כיריים:** יש לחלק בין כיריים חשמליות או כיריים קרמיות, ובין כיריים של גז (רגילות), כדלהלן:

○ **כיריים חשמליות וכיריים קרמיות:** יש לנקותן היטב בחומר חריף לניקוי הכיריים. לאחר מכן יש לעבור עם נייר סופג על הכיריים ולערות עליהם מים רותחים, ולהפעיל את הכיריים על החום הגבוה ביותר למשך כחצי שעה. {כיריים קרמיות נראות כזכוכית אטומה ומניחים עליהן ישירות את הסירים}.

○ **כיריים של גז:** יש לנקותן היטב בחומר חריף, לסגור את ברז הגז ולערות מים רותחים על תחתית הכיריים העשויה מאמאיל. את העיניות יש לנקות היטב, ולערות עליהן מים מכלי ראשון העומד על גבי האש שלא פסקה רתיחתו (קומקום חשמלי³¹). לאחר מכן, יש להפעיל את כל הגז למשך כחצי שעה. את החצובות (הכלי שעליהם עומדים הסירים והמחבתות) יש להגעיל ויש מחמירים ללבנם ליבון קל³². לאחר מכן, רצוי לצפות את החצובות בנייר כסף. רצוי לצפות גם את גוף הכיריים בנייר כסף, וכיום ניתן להשיג בחנויות 'עיניות' מיוחדות העשויות מנייר כסף קשיח לכיריים³³. גם את מושב הכיריים {החלק שיושב על הכיריים ומחזיק את העינית} וכן את הכפתורים יכשירו בדרך זו, ורצוי לצפות גם אותם בנייר כסף.

²⁹ הכוונה היא לחומר ניקוי כגון סבון כלים וכיוצ"ב, ולא אקונומיקה, כיוון שחומר זה יכול להרוס את המיקרוגל. למרות זאת, ניתן להכשיר בהגעלה כלי אמאיל שבולעים בבישול עם רוטב, כגון סירים וכד', ורצוי להגעילם שלוש פעמים. דין התבניות חמור יותר כמבואר, מאחר והן בלעו חמץ ללא רוטב.

³¹ יש המצריכים להחזיק את מתג הקומקום במצב ON במשך כל זמן ההכשרה, ולהשאיר את הקומקום מחובר לחשמל (לא קומקום נשלף), ואין זה מעכב.

³² דעת הרב עובדיה שניתן לכתחילה להקל להכשיר בהגעלה, אך יש להעיר כי במקרה זה יצטרך לנקות היטב, שלא יישארו בהן שום שאריות אוכל ושומנים, וכיוון שהדבר מאוד קשה {מציאיות} כדאי להכשירם ע"י ליבון. בשעת הצורך, ניתן להקל להכשיר בעירוי מים רותחים מקומקום שלא פסקה רתיחתו.

³³ למי שתמחה על הכשרות המחמירה הזו, ועל כל הדברים הנחוצים במטרה להכשיר כיריים אלו למרות שלכאורה הכל כבר נשרף באש, נאמר שיש כלל הלכתי שאומר: כבולעו כך פולטו, כלומר בדיוק באותה הצורה שדברי האיסור נבלעים בדבר, רק באותו האופן הם יכולים לצאת ממנו, ולכן דבר הנבלע ע"י האש, יכול לצאת ע"י האש בלבד, ואנו רואים בעינינו שהחצובות מלאות בשומנים וכיוצ"ב. כמו כן יש להעיר שגם בכל השנה אין לאכול מאכלים שנפלו על הכיריים מאחר שהן מוחזקות כטריפות, שהרי גם מאכלים בשריים וגם חלביים גולשים עליהם.

• **שיש:** יש לנקותו היטב בחומר חריף, ובמיוחד יש להקפיד לנקותו בחריצים שנוצרו, ואם יכול יסתום אותם. באם ניתן, יש המחמירים לשפוך עליו מעט ספירט ולשורפו, או להעביר עליו אבן שיצאה מתוך האש. יש לדעת שרוב סוגי השיש המיוצרים בעשורים האחרונים, אינם עמידים בפני דבר זה, ואם יעשו להם כך, הם פשוט יישברו, וכיוון שתורתנו היא תורת חיים והיא חסה על ממונם של ישראל, למעשה כיום אין להכשיר כך את השיש, אלא יש לנקותו היטב בחומר חריף, ולאחר מכן, יש לערות עליו מים מכלי ראשון העומד על גבי האש שעוד לא פסקה רתיחתו, לדוגמא – קומקום חשמלי ברגע שהוא חדל וקופץ. יש לערות מים על כל השיש, ולאחר מכן, לצפותו בנייר כסף או בניילון. יש המהדרים לצפותו בפלסטיק או בפח³⁴. כמו כן, להשתמש בשיש למאכלי פסח אם לא עברו על השיש עשרים וארבע שעות מהפעם האחרונה שהשתמשו בשיש למאכלי חמץ חמים.

• **כיור:** את הכיור יש לנקות היטב, לשוטפו באקונומיקה³⁵, ולערוות עליו מים חמים מקומקום חשמלי. את המים החמים יערה עליו רק לאחר שכבר יבשו המים הראשונים, בכדי שכל דפנות הכיור ייגעו במים רותחים ולא במים שכבר הצטננו במעט. יש להכשיר תחילה את הכיור ורק אחר כך את השיש, וכן להתחילה מהמקומות הקרובים לכיור ורק אחר כך לערות מים רותחים על המקומות הרחוקים יותר. יש המהדרין לכסות את הכיור בציפוי מיוחד לפסח העשוי בצורת הכיור. עוד יש המחמירים שלא להשתמש כלל במים רותחים בכיור בפסח³⁶. דינים אלו נכונים גם לכיור העשוי מנירוסטה, ודינו קל יותר, שמאחר שהכשיר אותו בעירווי מים רותחים אינו צריך לצפות את הכיור כלל, וכן יכול להשתמש בו עם מים רותחים במהלך הפסח.

• **מדיח כלים:** ניתן לנקותו היטב בחומר ניקוי המיוחד לכך, ובמיוחד את המסננת שפעמים רבות נשארות שם שאריות מאכלים. לאחר מכן יש להפעילו ללא תכולה עם חומר ניקוי³⁷ על החום הגבוה ביותר. רצוי להחליף את המגשים שעליהם כלי האוכל³⁸, או להגעילם, ולכל הפחות יש לערות עליהם מים רותחים מקומקום. אין להשתמש בו עשרים וארבע שעות לפני הכשרתו. למרות זאת, יש הנוהגים להימנע משימוש בו בפסח, ותבוא עליהם ברכה³⁹.

• **קולט אדים:** צריך לנקותו היטב בחומר חריף, ולאחר מכן לנגבו במטלית לחה. רצוי לא להפעילו בפסח, ואם ניתן רצוי אף לאוטמו, כגון שידביק עליו ניילון נייר כסף וכד', או שיצפה אותו בניילון נצמד, וזאת בכדי שלא ייפלו חלילה פירורים או שומנים לתוך תבשילי החג⁴⁰.

• **פלטה חשמלית:** יש לנקותה היטב בחומר חריף, לנגב במטלית לחה, ולאחר מכן לערות עליה מים מקומקום חשמלי. יש להיזהר להחזיק את הפלטה באלכסון, בכדי שלא יגעו מים בשקע החשמלי

³⁴ הסיבה היא שהשיש שלנו בולע חמץ כל השנה, שכן אנו מניחים כלי חמץ רותחים עליו.

³⁵ שכידוע היא חומר ניקוי חזק, ובכך כל שאריות החמץ הבלועות בכיור נפסלות מאכילת כלב.

³⁶ טעם חומרות אלו הוא שהכיור עשוי מחרסינה שהיא כלי חרס, וכידוע אין כלל הכשר לכלי חרס.

³⁷ לצורך זה יכול להשתמש בכל סבון שהוא, ואפילו בסבון של מדיח הכלים.

³⁸ אם אכן מחליף את מגשי המדיח, יכניס אותם למדיח רק לאחר שכבר הכשיר את המדיח עצמו, דהיינו שהפעיל אותו על ריק עם חומר ניקוי.

³⁹ שכן דבר זה שנוי במחלוקת פוסקים גדולה. הסיבה שיש המתירים להשתמש בו היא כיוון שהוא מנקה את עצמו בצורה טובה, ובוודאי בחום רב, אבל כאמור לעיל, רבים מהפוסקים מחמירים בדבר, ועל כן אם מאוד נחוץ לו להשתמש במדיח הכלים – ישאל שאלת חכם.

⁴⁰ יש להעיר שלא מועיל לצבוע את קולט האדים וכד', אלא רק להניח מכסה שיכול לחצוץ בין הקולט לתבשיל.

שבפלטה. לאחר מכן יש לצפותה בנייר כסף, ולהפעילה למשך כשעתיים⁴¹. אין להשתמש בה עשרים וארבע שעות לפני הכשרתה. יש להעיר כי אם מניחים חמץ גמור (כגון פיתות, לחמים וכד') ישירות על הפלטה, לא ניתן כלל להכשירה, כיוון שאז על פי הדין יש להכשירה בליבון⁴², וכמובן הדבר אינו אפשרי⁴³.

- **שולחן אוכל:** יש לנקותו היטב, לערות עליו מים חמים מקומקום חשמלי, לכסות את השולחן בניילון ולפרוס מפה. באם חושש שהעירו ירוס את השולחן, יכול לנקותו היטב (גם בחריציו) ואז לכסותו במפת ניילון ועליה לפרוס מפה.

- **קומקום חשמלי:** מרתיחים מים עם סבון או עם חומר ניקוי אחר, עד שהמים רותחים, ואז שופכים הכל⁴⁴. בכל מקרה רצוי לקנות קומקום חדש לפסח. גם קומקום רגיל {העומד על הגז} טעון הכשר, ויש לפרק ידיותיו, ולהכשירו בהגעלה.

- **מיחם חשמלי לשבת:** אם מקפיד שלא יגע בו חמץ כלל במהלך השבת יכול לנקותו היטב, למלא בו מים ככל האפשר, ולהרתיחם. אין להכשיר כלל מיחם בבית שרגילים להניח עליו סירי חמץ או חלות וכיוצא במהלך שבתות השנה לפני הקידוש בכדי שיתחממו, שכן הכשרתו היא בהגעלה ולא ניתן להגעילו. אם משתמש במיחם העומד על הפלטה במהלך השבת יכול להגעילו אפילו אם הניח עליו לחם וכד'.

- **בקבוקי תינוקות ומוצצים:** רצוי להחליף את בקבוקי התינוקות בכל מקרה מאחר שהם בלעו חמץ רותח. אמנם אם הדבר קשה, יכול להגעיל אותם בכלי ראשון בתנאי שהבקבוקים אינם סדוקים. כמו כן, יש להחליף את מוצצי התינוקות לחג הפסח, מאחר שלעיתים התינוקות מכניסים אותם לפה עם מאכלי חמץ חם.

- **דברים כלליים:** יש לנקות היטב גם את כיסי הבגדים, ובפרט בבית שיש בו ילדים קטנים, כיוון שקורה לא אחת שמכניסים עוגיות וכיוצא לכיסים, ועל כן מומלץ לכבס את כל בגדי הבית, ולהניחם בארון רק לאחר שנוקו היטב. יש המחמירים שלא לפתוח את ספריהם כלל בפסח מחשש שמא נפלו שם פירוי חמץ, ובדבר זה כל אדם יודע בעצמו, כלומר יודע אם אכל ליד הספרים או שמא גם אכל אך הקפיד על הדבר כל השנה כולה. בכל מקרה אין להשתמש בברכונים שמשתמש בהם כל השנה כולה, כיוון שעליהם בוודאי יש פירורי חמץ שלא ניתן להורידם.

- **ניקיון כלים שלא משתמשים בהם בפסח:** גם אם אדם לא נמצא בביתו כלל במהלך חג הפסח, ראוי שינקת את ביתו לבל יישארו בו פירורי חמץ, שהרי חמץ שעבר עליו הפסח אסור. לאור זאת, יש לנקות את הבית ובאם נמצאו פירורי חמץ שלא ניתן להגיע אליהם ולהוציאם, ישפוך עליהם חומר ניקוי כך שיפסול אותם מאכילת כלב. כמו כן, מי שנמצא בביתו אבל אינו מתכוון להשתמש בכל הכלים שברשותו במהלך החג, כגון תנורים, טוסטר אובן, מיקרוגל וכד' חייב לנקותם היטב לפני הפסח, בכדי שלא יישארו בהם פירורי חמץ הנראים לעין, אבל אינו חייב להכשירם, ולכן ינקה כלים אלו עם חומר ניקוי, כך שיפסלו מאכילת כלב, ויוכל לחזור להשתמש בכלים אלו לאחר הפסח. חשוב לזכור שאין להשתמש גם

⁴¹ אם זו פלטה שניתן לווסת בה את עוצמת החום, כמובן שעליו להדליק אותה על החום המירבי.

⁴² שהרי נתבאר לעיל שכל כלי שבלע ישירות חמץ ללא רוטב צריך ליבון, וליבון זה צריך להיות ליבון חמור, כלומר לשרוף את המתכת עד שיעלו ניצוצות, ודבר זה אינו אפשרי שהרי הפלטה תיהרס.

⁴³ בשביל לפתור בעיה זו, רצוי לכסות את הפלטה במשך כל השנה בנייר כסף, כך שאפילו אם נשפך מעט חמץ או שהניחו על הפלטה לחם וכד' הוא אינו נוגע ישירות בפלטה וניתן להכשירה.

⁴⁴ יש לשים לב שבמצב זה מי הקומקום גולשים מהר יותר, ועל כן יש להיזהר מסכנת התחשמלות וקצר.

בסירים, מחבתות וכד', לאחר הפסח ללא ניקוי אם נשאר בהם שאריות חמץ שניתן לראותן בעיניים, ולכן ינקה אותם לפני הפסח. למעשה, כיום שאנו נוהגים לשטוף את הכלים בחומר ניקוי לפני הכנסתם לארון הדבר מועיל, גם אם מנקה כלים אלו בחומר ניקוי שאינו כשר לחג הפסח, שהרי סוף כל סוף פגם את שאריות החמץ מאכילה. יש לשטוף עם חומר ניקוי לפני החג גם כלים שלא ניתן להכשירם, ואם שכח ולא עשה כן לפני החג, ישטוף אותם לפני השימוש הראשון בהם לאחר החג.⁴⁵

3. קניית מצרכים לפסח¹

יש להקפיד כי כל המצרכים יהיו מוחתמים ע"י חותמת של רבנות ידועה ומסודרת המעידה על כשרות המוצרים האלו לפסח התשס"ח.⁴⁶ כמו כן, החותמת צריכה להיות מוטבעת על האריזה, ולא מודבקת במדבקה בלבד.⁴⁷ **אם מצויין בסתם 'כשר לפסח', אין לקנות מוצרים אלו!**, ואפילו אם לכאורה אין בהם חשש חמץ, כגון תפו-ציפס וכיוצא"ב. דווקא היום, שיש שפע של מוצרים הכשרים לפסח שמאוד דומים למוצרים הרגילים שאנו אוכלים במשך כל השנה כולה, יש להזהר בדבר עוד יותר.⁴⁸ כאן המקום להעיר כי כיום בתעשיית המזון מערבבים כל מיני חומרים המופקים במקורם מתערובת חמץ, ויש מחלוקות גדולות בין הפוסקים השונים באופן הכשרם, **ולכן אין לקנות שום מוצר ללא כשרות מסודרת לפסח!**

• **מוצרי ניקוי:** מעיקר הדין אין צורך להקפיד שמוצרי הניקוי שלנו יהיו כשרים לפסח, ואף לא הסבונים, אך אם יש כשרות עליהם, בפשטות כדאי להעדיף זאת.⁴⁹ אם הדבר לא קשה או יקר מידי. באופן פשוט, נוזל כלים צריך להיות כשר לפסח, שכן איתו שוטפים את כלי האוכל שלנו, ויש חשש שישאר מעט נוזל כלים על האוכל. יש האומרים שמשחת שיניים צריכה להיות כשרה לפסח, כיוון שהיא נכנסת לפינו, ואף על פי שמצד הדין היה מקום להקל בזה, כיוון שנהגו העם לאסור והדבר מצוי, צריך להשתמש דווקא במשחת שיניים עם הכשר לפסח.⁵⁰ כמובן שיש להחליף את מברשת השיניים למברשת שיניים אחרת.

• **ביצים, בשר וגבינה:** יש מחלוקת האם מותר להנות מחלב של בהמה שאכלה חמץ במהלך חג הפסח, והוא הדין לביצים שהוטלו מתרנגולת שאכלה חמץ בחג. בשל המחלוקת הזו, תנובה דואגת להאכיל את הפרות שלה בתערובות ללא חשש חמץ, כך שניתן לקנות מוצרי חלב אלו ללא חשש גם במהלך החג, אך בכל מקרה גם לדעת המחמירים אם קנה את מוצרי החלב מחלב שנחלב לפני הפסח אין כלל בעיה, ולכן

⁴⁵ ש"ע, סימן תנ"א ס"א. משנה ברורה ס"ק ו'. כף החיים ס"ק ז'.

⁴⁶ הסיבה שאנו אומרים לקנות רק דבר עם השגחה לפסח של השנה הנוכחית היא החשש מזיופים, אבל ברור שאם קנה לפני כמה שנים קופסאות שימורים, או בקבוקי יין, או שמן וכד' כשרים לפסח והמוצרים נשארו סגורים ניתן להשתמש בהם גם בפסח הזה. חשוב לדעת, שלא כל מוצרי המזון מחזיקים זמן כה רב, ויש לבדוק את תאריך התפוגה שלהם. כמו כן, אם השתמשנו במוצרים אלו במהלך השנה, או אם הם לא נשארו סגורים לחלוטין – אין להשתמש בהם בחג הפסח, מחשש שנפל לתוכם חמץ.

⁴⁷ ואם קנה מוצר מסויים ולא היתה עליו חותמת אלא מדבקה בלבד, יברר את העניין עם הגוף שנותן את הכשרות למוצר. חשוב לדעת כי כל גוף שנותן כשרות חייב להזדהות, לדוגמה 'כשר לפסח התשס"ח – בהשגחת הרבנות חולון', ולא להסתפק רק במוצר שכתוב עליו 'כשר לפסח'.

⁴⁸ נעיר כי בשנים שעברו נמנעו פקחי משרד הפנים לפקח על 'חוק החמץ', והיו מקומות בהם מכרו חמץ גמור!

⁴⁹ אנו פוסקים שלעניין צום יום הכיפורים סיכה {נקיון הגוף} הינה כשתיה ועל כן אין לסוך את גופנו ביום הכיפורים. לאור זאת, יש פוסקים {הגר"א} הסוברים שיש להחמיר בדבר גם בחג הפסח, ועל כן לדעתם יש להקפיד שכל מוצרי ההגינה הנוגעים בגופנו, כגון: שמפו, סבון, קרם גוף וכיוצא"ב, יהיו כשרים לפסח, כיוון שרגילים לערב בהם במהלך השנה אלכוהול שמופק לעיתים מחמץ. יש לזכור כי זאת חומרה, ואף שהיום ניתן להקפיד על כך בנקל ולכן אולי כדאי לעשות זאת, גם המחמירים יכולים להשתמש בסבונים הרגילים אם לא מצאו תחליף לפני החג, ובוודאי שיש להקל בדבר במקרה ומתארחים אצל אדם שלא מקפיד על כך, ולהשתמש בזה ולא להעיר על כך, ואין לדחות מצות עשה של אהבת הריע בשביל חומרא, וברור שאין להלבין את פניו לא ברבים ולא בפני בני משפחתו, ורק אם יודע שהוא רוצה לשמוע ולקיים את החומרות המצויות בהלכה רשאי לומר לו זאת בסתר. כמו כן, כל מוצרי הניקוי שאינם נוגעים בגוף, כגון אקונומיקה, נוזל לשטיפת רצפות ועוד לא צריכים הכשר כלל, אך כאמור ראוי להעדיף מוצרים עם כשרות. כמו כן, משחת נעליים וכד' אינן צריכות הכשר כלל.

⁵⁰ כמובן שהכשר זה הוא בנוסף לכשרות הרגילה שצריכה להיות כל השנה.

ניתן למצוא על חלק ממוצרי החלב של חברת 'תנובה' את הכשרות הבאה 'כשר לפסח – ערב פסח'. במציאות, דין הביצים קצת יותר סבוך, ולכן אם ניתן לקנות מראש את כמות הביצים שנזדקק לה במהלך החג – מה טוב ומה נעים, אך אם לא עשו כן – מעיקר הדין מותר לקנות ביצים גם במהלך החג. יש המחמירים לשטוף את הביצים במים לפני חג הפסח, מחשש שדבק חמץ בקליפות הביצים, ואם ניתן יש לעשות כן. חשוב לזכור כי בכל מקרה גם מוצרים אלו יש לקנות רק ממקומות מסודרים כ'תנובה' וכד'. בשנים האחרונות התחילו להחתיים את הביצים הכשרות לפסח בחותמת שאין בה חשש חמץ וניתן להשתמש בביצים אלו ללא כל חשש⁵¹.

4. תענית בכורות

נהגו הבכורות (רק הגברים⁵²) להתענות בערב פסח זכר למכת הבכורות ולנס שנעשה להם, אך נהגו ישראל לפדות תענית זו בהשתתפות בסעודת מצווה, כסעודת סיום מסכת, סעודת ברית המילה, או חתן וכלה בימי 'שבע הברכות' שלהם. חשוב לזכור שבכדי להפטר מהתענית על משתתפי הסעודה לאכול שיעור של ברכה אחרונה, ולכן צריך שישתנו כוס יין או מיץ ענבים וישתדלו לאכול קצת דברי מזונות. יש להעיר כי העוגיות העשויות מבוטנים, אגוזים, קוקוס וכו' – ברכתם שהכל, וברכה אחרונה שלהם – בורא נפשות רבות, ועל כן יאכל דווקא עוגות מזונות כמו מצה עשירה וכיוצא⁵³. למרות שבדר"כ ניתן לעשות את הסעודה אף בחמץ גמור, כיוון שמנהג לעשותה לאחר תפילת שחרית, כלומר לפני זמן ביטול החמץ, לא ראוי לעשות כן, כיוון שבית הכנסת כבר נקי ובדוק לפסח. זמן התענית בכל שנה הוא בערב הפסח, אבל השנה התענית הוקדמה ליום חמישי, ועל כן לאחר תפילת שחרית ישתתפו הבכורות בסעודת מצווה ויפטרו את התענית. בכל מקרה, הבכור חייב להיות בתענית עד אחר התפילה⁵⁴. אם עושים סעודת סיום מסכת, ישתדל להבין את מה שלומדים, אך אם לא הבין, ג"כ שכרו בידו ונפטר מן התענית, וזאת בתנאי שיקשיב ללימוד⁵⁵. אם עושים סעודה של חתן וכלה או בר מצווה, מספיק שיטעם ממה שמגישים לפניו. אין נופלים אפיים בתפילת שחרית, ולמנהג הספרדים אין אומרים 'תפילה לדוד' שאחרי 'ובא לציון' כמו בכל החודש. השנה האשכנזים אומרים מזמור 'למנצח...ענך ה' ביום צרה', אולם הספרדים לא אומרים מזמור זה, וכן נוהגים כל העדות לומר 'יהי רצון כאילו הקרבתי תודה' ו'מזמור לתודה' (שבפסוקי דזמרה), אף על פי שבשנה רגילה יש שלא אומרים מזמור זה⁵⁶.

5. בדיקת חמץ

אור ליום שישי, כלומר יום חמישי בערב, לאחר תפילת ערבית, בודקים את החדרים ואת כל המקומות שדרך להכניס אליהם חמץ. אסור לאכול ארוחת קבע לפני הבדיקה, וכן אסור ללמוד תורה שמא יימשך

⁵¹ לפני מספר שנים החומר ממנו מכינים את חותמות שעל הביצים היה עשוי מתערובות חמץ, ולכן לקראת פסח לא היו מחתימים את הביצים, אך בשנים האחרונות מצאו פיתרון והסירו את החמץ מחותמת הביצה, וניתן לקנות בתנאי שיש עליהם חותמת כשרות לפסח התשס"ח {וכיום מסמנים זאת בכוכביות בלבד – בסימן של חמש כוכביות באופן הזה: *****}, ובכל מקרה יש לבדוק את כשרותן אצל המוכר.

⁵² יש הנוהגים כי הנשים לא תשתתפנה בלימוד, אך יביאו להם מעט אוכלים מסעודת הסיום, אך יש לדעת כי מי שחייב מעיקר הדין בצום, לא יכול להפטר ממנו רק ע"י שאחריים יביאו לו מעט אוכל, אלא ע"י הקשבה ללימוד או שישתתף בעצמו בסעודת המצווה. עוד יש הנוהגים שכשנולד בן בכור אביו מתענה בשבילו עד שיגיע לגיל מצוות, ובאם גם האב בכור, נוהגים שהאמא מתענה או פודה את התענית עבורו ע"י השתתפות בסעודת מצווה.

⁵³ להלכה, מי פירות עם קמח אינם מחמיצים, אבל אם מערבים איתם מים הם מחמיצים מהר יותר, ולכן מעיקר הדין מותר לערב קמח כשר לפסח עם ביצים, יין וכד', אבל מאחר שלא ניתן להקפיד שכלל לא יתערבו מים, מנהג האשכנזים הוא לאסור כלל אכילת מצה עשירה בפסח. למעשה כיום ראוי גם לספרדים להחמיר בדבר זה מאחר ונתגלו בעיות שונות בייצור העוגיות האלו, ולכן רצוי לכל העדות כלל לא לאכול עוגיות מצה עשירה בפסח.

⁵⁴ אבל מותר לו לצחצח שיניו ולשטוף פיו, ובלבד שלא יבלע מהמים.

⁵⁵ כיוון שאין חובה להבין כל דבר באופן המדוקדק ביותר, יכול לעשות סיום גם על ספר שלא הבין היטב את כל הכתוב בו, אך כאמור לעיל, עדיף ללמוד ולהבין את מה שלומד.

⁵⁶ כיוון שתודה הינו קורבן הבא עם חמץ.

אחר אכילתו או אחר לימודו, אבל מי שנוהג להשתתף בשיעור קבוע, יכול ללכת לשיעור ולאחר מכן יבדוק מייד. כמו כן, ניתן לאכול פירות וירקות או מעט מזונות, שהרי בכל אלו אין חשש שיימשך וישכח לבדוק.

• **המקומות החייבים בבדיקה:** ככלל כל המקומות הנמצאים ברשותו של האדם טעונים בבדיקה, אלא אם כן יודע בוודאות שלא הכניסו לשם חמץ כלל במהלך כל השנה, כגון: חדר אמבטיה או שירותים. אולם אם יודע שיש מקום מסויים שלא יהיה בו כלל במהלך הפסח (כגון: בידם, מחסן, מקלט או מקום העבודה⁵⁷), אינו צריך לבדוקו ויכוון בשעת ביטול החמץ גם על המקום הזה. בגדים שלעיתים מניחים בהם אוכל טעונים בבדיקה, ולכן בגדי ילדים טעונים בבדיקה מאחר שמצוי שהילדים מניחים חמץ בכיסוי הבגדים. כמו כן, כל אדם יחשוב בעצמו האם הוא מניח לעיתים דברי מאכל בכיסוי, כגון עוגיות וכד' מקידוש בבית הכנסת, ואם עשה כן הבגד חייב בבדיקה. יש לדעת שניתן להפטר מבדיקה זו ע"י כיבוס הבגדים לפני החג.

• **נר הבדיקה:** צריך לבדוק לאור הנר, ועדיף להשתמש בנר של פרפין (הנרות הרגילים שלנו) או שעווה, וצריך שלא יהיה אבוקה, כלומר שלא יהיה בו יותר מפתיל אחד, שהרי השלהבת שלו גדולה יותר, ויש חשש שאם יכניס אותו לכל מיני מקומות בבית תגרם שריפה, ולכן האדם יחוס על ממונו ולא יבדוק כראוי. חשוב לבדוק לאחר שניקינו את הבית היטב, כדי שלא נגלה פתאום מאגרי חמץ בבתינו. אמנם יש לבדוק בחורים ובסדקים, אבל חדרים שאין דרך להכניס אליהם אוכלים כמו בית הכסא, אמבטיה וכד', אינם טעונים בבדיקה. כיוון שיש לבדוק בכל מקום שדרך להכניס אליו חמץ, יש לבדוק גם את ארונות המטבח, מקרר וכד', אבל לא יבדוק אותם עם נר מחשש שריפה, אלא עם פנס כמבואר בהמשך. ספרים שדרך לאכול איתם חמץ, כגון: ברכונים, יש לשים בצד, ולא להשתמש בהם בפסח. ספרים רגילים, רצוי להקפיד שלא לאכול בסמוך אליהם חמץ, אבל בכל מקרה אין לאוסרם בפסח, אלא אם כן יודע בבירור שנפלו בהם פירורי חמץ, שאז דינם כברכונים ואסורים בשימוש בפסח, ואם ירצה להשתמש בספרים אלו צריך לנקות את כל הספר היטב דף אחר דף.

• **מספר הברכות:** מי שצריך לבדוק מספר מקומות, מברך רק ברכה אחת ומכוון לפטור בה את כל המקומות, ואפילו אם מרחק רב ביניהם. כל מקום שנמצא תחת רשותו של האדם חייב בבדיקה, ולכן יש לבדוק את גם את המשרד וגם את המכונית, אלא שיש לבדוקה עם פנס, ולא עם נר מחשש שריפה⁵⁸. גם בית הכנסת צריך בבדיקה, ובמיוחד בימינו, שכן אנו נוהגים לערוך ארועים שונים בבית הכנסת המלווים באוכל, כגון בר מצווה או אזכרה. חובה זו מוטלת על הגבאים ועל שמשי בית הכנסת. למרות זאת, האחריות לבדוק את תאי בתי הכנסת מוטלת על המתפללים מאחר שהתא שייך להם, והם מאחסנים שם סידורים, או חפצים אחרים, ולכן כל אדם חייב לבדוק את התאים שלו בבית הכנסת, למען לא יישאר בהם חמץ, או סוכריות שאינן כשרות לפסח.

• **דרך הבדיקה:** יש הנוהגים שאדם אחר מניח פתיתי חמץ בחדרי הבית, כדי שיוכל הבדוק למוצאם, וזאת על מנת שלא תהיה הברכה לבטלה, אך אל לבדוק לחפש דווקא אותם, אלא יבדוק היטב ולא יקוץ כלל בבדיקתו⁵⁹, שהרי לדעת חלק מהפוסקים יש מצווה בעצם הבדיקה. המנהג ע"פ האר"י ז"ל

⁵⁷ שמעיקר הדין טעון אף הוא בבדיקה. יש להעיר כי רצוי שלא לעבוד כלל בחול המועד, ועיין עוד לקמן.
⁵⁸ כיוון שהתבאר לעיל שאסור לבדוק לאור נר שיש חשש שייגרם לשריפה, אין לבדוק לאור הנר כל מקום שחשש זה קיים, ולכן יבדוק אותו עם פנס, ואם בדק מקום זה בנר ייתכן שכלל לא עלתה לו בבדיקה. לכן יבדוק לאור הפנס את כל המקומות שחושש לבדוקם עם נר, וכן מקומות שלא יכול לראותם היטב בעזרת הנר.
⁵⁹ צריך לדעת כי בכל מקרה גם אם לא החביא את פתיתי חמץ אין ברכתו לבטלה, כיוון שבבדיקה זו מתחיל תהליך ביעור החמץ מהבית, והברכה היא על ביעור החמץ. כמו כן, יש נוהגים שמניח פתיתי חמץ כותב היכן החביא את פתיתי החמץ כדי שלא ישכחו למוצאם, ומנהג טוב הוא.

הוא להחביא עשרה פתיתים, והבודק הולך ובידו כלי עם מלח⁶⁰ שבו יניח את החמץ⁶¹. חשוב שכל חתיכה תהיה פחותה מכזית, בכדי שאם לא יימצא אותה, לא יעבור על איסור השארת חמץ בבית {יבל יימצא}. כמו כן חשוב להקפיד לעטוף היטב את פתיתי החמץ, כדי שלא יתפוררו ברחבי הבית. יש נוהגים שהבודק או מישהו אחר העובר איתו בחדרי הבית רושם כל מקום שלא הצליח לבדוק או שרוצה לבדוק מאוחר יותר מפני שעוד לא הספיקו לנקותו, ומנהג טוב הוא. בסוף הבדיקה, אוספים את כל הפתיתים ואת כל החמץ שמצאנו, ומניחים אותם במקום מסוים, כדי שלא יתפוררו בכל הבית, עד לסוף זמן אכילת חמץ. לאחר הבדיקה אומרים: 'כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא בערתיה לבטיל ולהווי הפקר כעפרא דארעא' כמובא בסידורים. מי שאינו מבין ארמית, יכול לומר זאת בכל שפה שמבין, ותרגומו בעברית: 'כל חמץ ושאר שישנו ברשותי שלא ראיתיו ולא בערתיו ייבטל ויהיה כעפר הארץ'⁶². גם הנשים חייבות בבדיקת חמץ ובביטולו, ולכן אם אישה נמצאת לבדה בבית בזמן בדיקת חמץ, תבטל בעצמה, ותאמר: 'כל החמץ הנמצא ברשות בעלי, ואם גרה לבדה או שהיא אלמנה ר"ל או גרושה, תאמר את הנוסח הרגיל. ניתן לאכול חמץ גם לאחר הבדיקה, וצריך לאוכלו רק במקום מסוים, כדי שלא יתפורר ברחבי הבית לאחר הבדיקה.

- **בית חולים, מלונות, צימרים:** אדם שנמצא באחד המקומות האלו בליל הבדיקה יבדוק את חדרו, ואם הוא מתכוון להמשיך להישאר במלון או בצימר במהלך החג, יבדוק בברכה, שכן במקומות אלו, בעל הבית כביכול משכיר לאדם את החדר, והחדר הוא שלו. מי שמגיע לבתי מלון או לצימרים במהלך החג, יברר אם המקום נבדק, ואם המקום לא נבדק, אלא רק ניקו אותו היטב כמו בכל יום, יבדוק אותו בברכה. מי שנאלץ להגיע לבי"ח כגון יולדת או חולה שהגיע להתאשפז, ל"ע, בין בליל הבדיקה ובין במהלך החג, יבדוק בלא ברכה את חדרו ואת הארונות, כיוון שבית החולים נתן לאדם את החדר באופן זמני בלבד, ובשעת הצורך יעבירו אותו למקום אחר. רצוי שלא החולה יעשה זאת, אלא אדם אחר שמלווה אותו, בכדי שהחולה יוכל לנוח היטב, ולא יהיה טרוד, ויועיל הדבר לרפואתו.

- **העוזב את ביתו לפני חג הפסח וחוזר באחת מימי החג:** מי שעוזב את ביתו לפני חג הפסח ומתכוון לחזור אליו אפילו למשך שעה אחת במהלך החג, בין אם באחד (או יותר) מימי חול המועד ובין אם מתכוון לחזור לשביעי של פסח, צריך לנקות את ביתו היטב ולבדוק אותו לפני יציאתו. חיוב זה מוטל עליו אפילו מתחילת השנה, ולכן אדם זה יזכור שאינו יכול לעזוב את ביתו ללא בדיקה. אמנם רק על בדיקה החלה בזמנה מברכים, ולכן רק אם יעזוב את ביתו לאחר יום חמישי בלילה יברך על הבדיקה, ואם מתכנן לעזוב לפני כן, יבדוק היטב ללא ברכה.

- **העוזב את ביתו לפני חג הפסח וחוזר לאחר הפסח:** העוזב את ביתו וחוזר לאחר החג חייב בבדיקת חמץ אם היה שם שלושים יום קודם לפסח, דהיינו מחג פורים. לכן עליו לבדוק את ביתו בברכה ביום חמישי בלילה או לבדוק לפני כן ללא ברכה. הרוצה להיפטר מבדיקה מדוקדקת של כל ביתו, ימכור את כל ביתו, וישאיר חדר אחד שלא נמכר ויבדוק אותו. אם יכול למכור את רוב ביתו במכירה החלה לפני זמן בדיקת חמץ הדבר עדיף, כך שנמצא שחלקים אלו של ביתו אינם ברשותו בזמן הבדיקה, אבל דבר זה אינו מעכב⁶³. אמנם גם אדם זה חייב לנקות היטב את כלי האוכל והתנורים לפני הפסח מממשות חמץ, כדי שלא יאכל חמץ שעבר עליו הפסח. יש מהדרין שלא למכור את כל ביתם לגוי, שהרי ברור שהמוכר לא

⁶⁰ סימן לשנים רבות, שכן המלח אינו מתקלקל.

⁶¹ נוהגים גם לתת בכלי זה גפרורים ונר נוסף, שאם יכבה הנר או ייגמר, יוכל מיד להדליק נר חדש.

⁶² צריך לומר נוסח זה שלוש פעמים לשם חיזוק הדברים. יש נוהגים להוסיף באחת הפעמים 'הפקר' ויש אומרים שצריך להזכיר זאת רק בפעם הרביעית ולא בשלוש הפעמים של החיוב.

⁶³ משנה ברורה, סימן תל"ו ס"ק לב'.

התכוון באמת למכור את הבית והקונה לא משלם לפי ערך הבית, ולכן מקפידים לציין שהם מוכרים את כל החמץ המצוי בבית, וראוי לעשות כן. כמובן גם אנשים אלו יבטלו את החמץ במועדו ביום שבת.

- **חשוב לזכור!** כי למרות כל הנקיונות הקפדניים, יש חובה לבדוק את החמץ.
- זמן חיוב הבדיקה השנה הוא **יום חמישי בערב משעה 19:32** (לפי שעון קיץ), כלומר משעה זו אנו אסורים בכל פעילות שעלולה להסיח דעתנו מהבדיקה כמו שכתבנו לעיל.
- אם לא בדק בלילה, יבדוק ביום שישי עם נר בברכה עד לזמן כניסת השבת.⁶⁴

6. מכירת חמץ

החמץ בערב פסח אסור מהתורה לאחר השעה השישית ולכן הרבנות מקפידה למכור את החמץ לפני סוף השעה השישית.⁶⁵ השנה יש להקפיד למכור את החמץ לפני יום שישי, מאחר שבהרבה מקומות הרבנות נוהגת למכור אותו לגוי במהלך יום שישי, ובדיעבד יכול למכור את חמצו עד הדלקת נרות אם אכן הרבנות עוד לא מכרה את החמץ.⁶⁶ אמנם יש להקפיד שלא למכור חמץ במקום שזמני איסור חמץ שונים מהמקום בו המוכר נמצא, ולכן אדם הגר בארץ לא ימכור חמץ בחו"ל, והגר בחו"ל ימכור חמץ במדינתו.⁶⁷ אמנם אם גר בארץ והחמץ שלו בחו"ל, ימכור בשני המקומות.⁶⁸

חשוב שיהיה ברור הן למוכר החמץ והן לקונה כי מתבצעת כאן מכירה לכל דבר ועניין, ולכן עדיף לבצע את המכירה בקניין גמור, כלומר צריך להשתמש באחת מדרכי הקניין – הגבהה, משיכה וכד'. כיוון שחמץ נחשב רכוש מטלטל, כלומר רכוש שניתן לטלטלו ולהעבירו ממקום למקום, מוכרים אותו בהגבהת חפץ: מטפחת או עט (כמו בקידושי אישה). יש ללכת לרב, הוא נותן למוכר חפץ או ממחטה והמוכר צריך להגביהה ולהתכוון בזה שהוא נותן את הסמכות לרב למכור את כל החמץ, כדי שהוא יוכל לזכות אותו לרבנות הראשית, על מנת שימכרו אותו לבסוף. ניתן למנות את הרב או את הגבאי גם שלא ע"י אחת מדרכי הקניין, אך צריך להיות ברור הן למוכר והן לרב כי המוכר ממנה את הרב להיות שליחו לעניין המכירה, ולכן רצוי כן לעשות גם את הזיכוי הזה באופן שהזכר לעיל, כלומר ע"י הגבהה, למען יהיה ברור כי יש כאן מכר גמור, אך אם ברור כי כוונת המוכר היא לתת לרב את הכל, מספיק, ולכן ניתן להסתפק גם בחתימה על מסמך המזכה את כל החמץ לרב. על המוכר להתכוון כי מרגע שהעביר את החמץ הלאה (לרב וכו') אין הוא יותר שלו, וברגע שיימכר לגוי, יהיה רשאי הגוי לבוא ולקחת חמצו, ולא ניתן לעכב עליו. יש למכור את כל תערובות החמץ שנתרו, אך רצוי לא למכור את כלי החמץ, כיוון שאז לדעת חלק מהפוסקים יצטרך להטבילם כאשר תפקע המכירה. טוב שלא למכור את החמץ הבלוע בדופני הכלים, משום שנראה כחוכא ואיטלולא,⁶⁹ כיוון שאף אחד לא יקנה זאת, ועל כן יש לנקות את הכלים היטב,⁷⁰ להצניעם בארון סגור במהלך החג,⁷¹ ויוכל לחזור ולהשתמש בהם לאחר החג.⁷²

⁶⁴ שו"ע סימן תל"ה ס"א.

⁶⁵ ולאחר זמן זה אין למכור חמץ, שהרי הקב"ה מפקיע את החמץ מאיתנו.

⁶⁶ אם לא הספיק למכור את החמץ לפני יום שישי, וברבנות המקומית אצלו כבר לא מוכרים חמץ, יכול למכור חמץ אפילו באינטרנט, ובלבד שיוודא שהרב שמוכר את החמץ עוד לא ביצע את המכירה בפועל, וכן שחלות המכירה תהיה לפי זמני הארץ (עיינו עוד בהערה הבאה). אמנם לכתחילה ראוי למכור במכירה ברורה בה מקפידים על כל כללי המכירה, כגון חתימה, הגבהה וכד', בכדי שהמכירה תהיה ברורה.

⁶⁷ שהרי זמני איסור החמץ שונים, ואם מכר לפני זמני חו"ל, נמצא שבזמן שהוא כבר אסור בחמץ, החמץ עדיין לא נמכר לגוי והוא ברשותו. גם בצאת החג, נמצא שהגוי כבר לא מחזיק בחמץ, בעוד האדם עדיין נמצא בחג ועדיין חלים עליו איסורי חמץ.

⁶⁸ מאחר שאנו מחמירים באיסור חמץ ללכת גם לפי זמני האיסור במקום בו נמצא האדם, וגם לפי זמני האיסור במקום בו נמצא החמץ.

⁶⁹ כאילו עושה בדיחה ומשחק מהמכירה.

מעיקר הדין מותר למכור גם חמץ גמור, אבל בגלל בעיות שונות במכירת החמץ למעשה רצוי שלא למכור חמץ גמור אלא לבער אותו⁷³, ולמכור חמץ גמור רק כאשר יש לאדם הפסד מרובה מכילוי החמץ לפני הפסח {בין אם מכלה את החמץ באכילה, ובין אם מכלה אותו בשריפה}. לאור זאת, למעשה בבית רגיל יש למכור תערובות חמץ בלבד, כגון: ריבות, שוקולדים וכד', בין אם עירבו בהם חמץ ממש בדרך הכנתן ובין אם כתוצאה ממריחת הממרחים על הלחם נפלו מעט פירורים לצנצנת. יש למכור גם קופסאות שימורים, כיוון שברבות מהן יש מוצרי חמץ המעמידים ושומרים על המאכל. חשוב לזכור כי כיום בתעשיית המזון שלנו מערבבים כל מיני חומרים שונים המופקים מחמץ, ואע"פ שאין צורך לבערם, כדאי למוכרם במכירת החמץ. יש המחמירים לציין בדיוק את כמות המוצרים הנמצאים ברשותו ואת מיקומם המדויק ולתת את המפתח לבית לרב, כדי שהגוי יוכל לבוא וליטול את החמץ שלו, אך המנהג הפשוט אינו כן, וניתן לסמוך על זה, ובתנאי שהאדם יבין ויסכים שהחמץ אכן אינו שלו אלא של הגוי.

מקרוני, ספגטי, פתיתים, עלי לזניה, לחם, פיתה, ופלים, קרקרים, שקדי מרק, אבקת מרק, ביסקוויטים, בירה וכד' הם מוצרים העשויים מחמץ גמור, ורצוי שלא למוכרם אלא לבערם⁷⁴. למעשה, כל מוצר שיש בו תערובת 'גלוטן' מוגדר חמץ גמור וחייב בביעור, שכן הוא מופק מחיטים שעברו תהליך של חימוץ, וכיוון שהחוק מחייב לכתוב זאת על גב האריזה, מאחר שחומר זה גורם לבעיות בריאותיות אצל חלק מהאנשים, כגון חולי צליאק ועוד, ניתן לבדוק זאת בקלות. למרות המבואר כל מי שיש לו הפסד גדול כגון בעלי מכולות וחנויות לממכר מזון, יכול למכור את חמצו. אם נותרו לאדם פרטי בביתו הרבה מוצרים, והוא חושש להפסד מרובה, הטוב ביותר שיתן לבעל החנות **במתנה גמורה שלא על מנת להחזיר** את החמץ שלו והוא יוכל למכרו. לאחר הפסח, יוכל לבקש את החמץ, אבל אם לא ייתן לו בעל החנות, לא יתרעם, שכן נתן לו במתנה גמורה⁷⁵!

● **חשוב לזכור**, כי למרות שהמנהג למכור חמץ הוא מנהג עתיק ואין לערער על ישראל קדושים שנהגו בו, **רצוי שלא למכור חמץ גמור!** {אלא אם כן יש לו הפסד מרובה⁷⁶}.

⁷⁰ וכמו שהערנו לעיל בנוגע לכל כלי המטבח שלנו כתנורים, מיקרוגל וכד', שיש לנקותם בכל מקרה גם אם לא מתכוון להשתמש בהם במהלך חג הפסח, וכיוון שאנו לא נוהגים בד"כ לנקות את הכלים האלו יש לשים לב ולנקותם לפני החג, אבל אין צורך לנקות במיוחד לחג הפסח את שאר הסירים, הצלחות הסכ"ם וכד', כיוון שהנקיון שעושה לכל כלי באופן רגיל עם חומר ניקוי מספיק, גם אם חומר הניקוי לא היה כשר לפסח, כמבואר לעיל.

⁷¹ יש לסמן את הארון הזה באופן מיוחד, כגון להדביק עליו מדבקה או פתק שכתוב עליו חמץ, שהרי בימי החול אנו רגילים לפתוח את הארונות כרגיל ולהוציא מהם דברים שונים, ואם לא יהיה סימן היכר אנו עלולים בטעות לפתוח את הארונות ולהשתמש בתכולתם.

⁷² ואין לחשוש שאחר הפסח יפלטו הכלים את טעם החמץ שהיה בלוע בהם כיוון שעברו עליהם יותר מעשרים וארבע שעות וטעמם פגום, ואין בכוחם לאסור את התבשיל לאחר הפסח מדין איסור אכילת חמץ שעבר עליו הפסח.

⁷³ **רמב"ם** סובר כי יש עניין לכלות את החמץ מן העולם, ולא משנה אם ע"י אכילתו, או ע"י שריפתו. בכל זאת, כמו שהובא יש הסוברים שיש עניין לשרוף קצת חמץ, על כן ישאיר קצת ויוכל לקיים זאת באותם עשרה פתיתי חמץ שהניח, וכמו שכתבנו לעיל בעניין בדיקת חמץ. ע"ש. אם רוצה למכור חמץ בעין, ואין לו הפסד מרובה, יעשה שאלת חכם. מעיקר הדין, ניתן למכור חמץ זה, אבל זה תלוי בטיב המכירה, ועל כן אמרנו באופן פשוט שאין למכור חמץ גמור. נוסף על זאת, יש המערערים בכלל על עניין המכירה, ולכן יש להעדיף שלא למכור חמץ גמור בשום אופן.

⁷⁴ למעשה בקמח רגיל יש חשש לחמץ גמור כמו שכתבנו לעיל, כיוון שנוהגים להשרות את החיטים במים ורק אז לטוחנם, ועל כן אין להכין ממנו שום דבר לפסח, אך אין צורך לבערו לפני החג ויכול לכל הדעות למכרו במכירת החמץ בתנאי שישמור עליו סגור וישגיח לבל ייפלו עליו טיפות משקה, ועל כן טוב לעטוף אותו בשקית ניילון ולהניחו במקום משתמר. לאור זאת, הנוהגים לעשות את המימונה ורוצים להשאיר אצלם קמח, ימכרו אותו ויקפידו שיהיה סגור, לבל ייפלו עליו עוד טיפות ויחמיץ במהלך החג. כמובן שאין להם להכין הכנות בכל שנה ביום שביעי של פסח לקראת המימונה גם משום חשש חמץ, שכן עדיין פסח, וגם משום הכנה מקודש לחול שנאסרה גם מיום טוב ליום חול. ברור כי יכולים לקנות קמח במוצאי שביעי של פסח מחנות שמכרה אותו כדון, ויש לכך עדיפות.

⁷⁵ עדיף לתת למוכר בחנות את החמץ שלו, מאחר שאצל המוכר באמת יש מקום רב יותר לסמוך על מכירת החמץ, שהרי אצלו יש הפסד מרובה.

⁷⁶ שיעור הפסד מרובה תלוי באדם, וכל אדם יהיה כנה וישר עם עצמו וישתדל שלא למכור חמץ גמור כלל, אלא אם כן הדבר גורם לו הפסד מאוד גדול, וגם אז, רצוי שהוא לא ישאיר את החמץ בביתו, אלא ייתן אותו במתנה לבעל חנות וכד' כמבואר לעיל.

• **מנהג איסור קטניות:** בני עדות הספרדים נוהגים להקל בפסח ולאכול ולהתיר קטניות, אולם גם מבין הספרדים יש עדות מסויימות שנהגו להימנע מקטניות מסויימות, כגון אורז וכד'. בני עדות אשכנז נוהגים להחמיר בהם, ויש לזכור כי לנוהגים לאסור קטניות זו איננה סתם חומרה, והם צריכים להמשיך במנהגם.⁷⁷ גם לאשכנזים מותר להשאיר קטניות בביתם אף ללא מכירת חמץ, אך כמובן עליהם להרחיקן משימוש ולאפסן בארון סגור, בכדי שלא יתבלבלו וישתמשו בהן בפסח. מעיקר הדין מותר גם לאשכנזים לאכול מאכל ללא קטניות שבושל בכלי שבישלו בו קטניות⁷⁸, אך ראוי להחמיר בזה. לכן כשיש בני משפחה אחת שחלקם נוהגים שלא לאכול קטניות וחלקם אוכלים, כגון שאישה אשכנזיה נישאה לאיש ספרדי והם אוכלים קטניות גם בבית הוריה, ראוי שישתמשו למאכלי הקטניות בכלים מיוחדים או חד פעמיים אבל לא בכלים הרגילים. יש המחמירים כלל לא לאכול בכלים אלו אפילו אם עברו עליהם שניים עשר חודש. בכל אופן, הנוהגים לאסור קטניות, חייבים להתמיד באיסורם, ולחלק מן הפוסקים, התרת נדרים על מנהג זה, כלל לא מועילה.⁷⁹ כמובן שאם יש סיבות רפואיות מוצדקות וכד', ניתן להקל בדבר לאחר שאלת חכם. ניתן להקל בשעת הדחק בשמן קטניות אף ללא התרת נדרים, כגון: חייל שכל ארוחתו מבוססת על מצות וטונה שיש בה שמן קטניות, אך אין להקל בשום אופן בקטניות ממש, ואם אין לו אפשרות אחרת, יעשה שאלת חכם. יש המקילים בבוטנים ובכל המיוצר מהם, כיוון שהם לא היו בגזירת חז"ל⁸⁰, ובכל מקרה כל אדם ימשיך לנהוג במנהגי אבותיו, ואם רוצה לשנות בשל איזו שהיא סיבה, יעשה שאלת חכם.

• **פיצוחים:** פיצוחים הם מיני קטניות האסורות לאשכנזים ומותרות לספרדים, ואע"פ שספרדים יכולים לקנות פיצוחים כשרים לפסח, גם הם צריכים להקפיד שלא להשהות בבית כל מיני פיצוחים וגרעינים קנויים שאין עליהם הכשר לפסח, וכל שכן שאין לקנות מהם בשביל החג, ואם נשאר לו פיצוחים בבית יש לבערם⁸¹, כיון שעל פי רוב, בדרך עשייתם מערבים קמח שתופח והרי זה חמץ גמור!

• **תרופות:** בתעשיית התרופות כיום מערבים גם חומרי חמץ, כגון 'גלוטן', ולכן יש לחלק בין סוגי התרופות השונים: תרופות הניטלות בשאיפה בפה – קיים חשש שנתערבו בהם פירורי חמץ, ומאחר שמכניסים את המשאף לפה גם בחג יש חשש שאותם פירורי חמץ ייפלו לפיו, ולכן ינקה את המשאפים היטב, ואם אינו יכול לנקותם היטב יקנה משאפים חדשים. תרופות שאין בהן טעם כלל, כגון כדורים שונים או אבקות שונות אינן צריכות כלל הכשר, ואפילו יש בהן חמץ אין בזה איסור, אבל ראוי לקנות אותם לפני הפסח⁸². תרופות שיש בהן טעם אסורות בפסח, ויש למוכרן במכירת החמץ, אלא אם כן יש צורך לקחתן, שהרי פיקוח נפש חמור יותר, ואם יכול להניח את התרופה בתוך קפסולה כדי שלא יהנה כלל מטעמה – תבוא עליו ברכה⁸³. למעשה, בכל מקרה יש להמשיך ליטול תרופות קבועות, ואפילו יש בהן חמץ,

⁷⁷ הגמרא העלתה סברא שחלק מהקטניות תאסרנה לחלוטין בפסח כיוון שהן טופחות כמו חמץ שתופח ואסור בפסח. האשכנזים אמנם לא פסקו כדעה זו, כיוון שמשמעותה היא שקטניות הינן חמץ גמור, אבל הם פסקו לאסור קטניות, ויש מי שהביא ראיות מהגמרא לחששם. {ע"י: שו"ע, סימן תנ"ג ס"א. שיערי תשובה ס"ק א'. פרי חדש ס"ק א'. משנה ברורה ס"ק ו'}. אמנם יש להעיר שגם לשיטתם מותר לחולה לאכול קטניות, וכל שכן תרופות המכילות מוצרי קטניות כמבואר לקמן, ואפילו הוא חולה שאין בו סכנה. {משנה ברורה ס"ק ז'}.

⁷⁸ ועברו עליו עשרים וארבע שעות (שאז הטעם שהוא פולט נחשב טעם פגום ולא יכול לאסור את התבשילים).
⁷⁹ כמובן, כאשר אישה אשכנזיה הנשואה לגבר ספרדי שנוהג לאכול קטניות בפסח, יכולה לאכול קטניות ללא כל חשש, ואם רוצה, תעשה התרת נדרים על כל מנהגי בית אביה, ותותר באכילת קטניות בפסח. כאשר האישה נהגה לאכול קטניות ובעלה אינו נוהג לאכול קטניות, יש פוסקים שאומרים שרשאית להמשיך במנהגה בבית הוריה בלבד, אך ראוי לכל זוג וזוג להחליט על מנהג אחד לבעל ולאישה בכדי שהדבר לא יבלבל את הילדים, שכן לא טוב שינהגו מספר מנהגים סותרים בית אחד, גם אם יש היתר הלכתי לדבר.

⁸⁰ כמו כן יש המקילים בשמנים המופקים מקטניות כיוון שהדבר כבר שינה צורתו ואין לבוא ולהתבלבל בחמץ ממש.
⁸¹ ואם יש לו הרבה מהם, שזה הפסד מרובה לבערם, ניתן להקל ולמוכרם לגוי, אך הדבר אמור רק לגבי בעל חנות וכיוצא בזה, ובבית פרטי ראוי שלא להקל בזה.

⁸² שהרי חמץ לפני הפסח בטל ברוב ככל האיסורים.

⁸³ כשהתרופה טעימה כגון סירופ וכד' יש לברר היטב אם היא כשרה לפסח, ואם לא רצוי להמנע מלקיחתה. אם התרופה מרה, לרוב הדעות ניתן ליטול אותה בפסח, גם אם אין לה כשרות. לגבי ילדים – אם הם קטנים מדין חינוך, ניתן לתת להם גם סירופים טעימים אפילו כשאין עליהם כשרות, ורצוי לקנותם לפני החג. כאמור, את המידע הזה

אלא אם כן הרופא אמר שניתן לוותר עליהן לשבוע ימים⁸⁴. תרופות המכילות קטניות מותרות אפילו לאלו שנוהגים בהן איסור, שהרי החמירו רק לגבי איסור אכילה ולא לגבי רפואה. בקופות החולים מצויה חוברת עם תרופות הכשרות לחג הפסח, ורצוי לבדוק האם התרופות שאינן חיוניות מופיעות ברשימה, ואם לא יוועץ ברופא, ולאחר מכן ישאל רב.

• **חמץ לאחר הפסח:** חמץ אחר הפסח אסור באכילה משום גזירת חז"ל שמא אנשים לא יבערו אותו לפני החג ויצניעו אותו, ולאחר החג יאכלו אותו, ועל כן יש למכור את חמצו. בכל מקרה כדאי לעשות מכירת חמץ, גם אם לא מוכר חמץ גמור הנמצא בעין (כמו שאמרנו שרצוי לעשות), כדי לפטור את כל תערובות החמץ המצויות בביתנו, כגון בתרופות, במזון לבעלי חיים⁸⁵ ועוד. יש המקפידים שלא לסמוך על מכירת החמץ, ועל כן הם מקפידים לאכול אחרי הפסח דווקא מוצרים שכתוב עליהם שיוצרו לאחר הפסח⁸⁶, אבל העיקר להלכה להקל בדבר זה, משום שמעיקר הדין מכירת חמץ כהלכתה מועילה לכל הדעות במקום הפסד מרובה. לכן לאחר הפסח ניתן לקנות במקומות שעשו מכירת חמץ כהלכתה, ויש לוודא שמכרו את החמץ כדין בחנות, וידרוש לראות בעינינו את התעודה. בדרך כלל, החנויות שעושות מכירת חמץ תולות את התעודה במקום הנראה לעין, ואם לא ראה אותה, ישאל את מנהל המקום או את הקופאית הראשית, ויברר את הדבר ולא יסמוך על דבריהם של אנשים שונים, או עובדים זוטרים. **בכל מקרה, אין להניח בפשטות כי נעשתה מכירת חמץ!**, ובמיוחד אם בעל החנות אינו מדקדק בקיום המצוות.

• **מנהגים שונים בפסח:** מאחר שבחג הפסח מצויים חומרות רבים ומנהגים שונים, יש רבים וטובים שנוהגים שכלל לא לאכול מחוץ לביתם במהלך החג, ולכן אם באו אורחים לאדם בימי החג ולא רצו לאכול בביתו לא ייפגע, וכדי שלא ייווצר מצב שאינו נעים, עדיף שישאל אותם אם הם רוצים דבר מה, ויגיש להם רק לפי בקשתם והסברם.

6. ביעור חמץ (בשריפה) ביום שישי

בשנה רגילה, אנו מפסיקים לאכול חמץ, ולאחר מכן מבערים אותו. השנה, מאחר שערב פסח חל בשבת, אנו לא יכולים לבער את החמץ בשבת עצמה, ולכן ביעור חמץ הוקדם ליום שישי. מעיקר הדין יכול לבער את החמץ בכל דרך שהיא, אבל יש עדיפות לבערו דווקא בשריפה, וזוכה שכן יישרפו עוונותינו וייצרנו הרע. לכן יש לשרוף ביום שישי את כל החמץ שנותר בביתנו שלא כלינו אותו ושלא מכרנו אותו לגוי, מלבד החמץ הנדרש לנו לסעודות השבת. למרות שמעיקר הדין יכול לבער את החמץ עד לכניסת השבת, לכתחילה יש לבער אותו לפני סוף השעה החמישית, שזה הוא סוף זמן ביטול חמץ בכל שנה ושנה. אמנם אם נאנס ולא הספיק לבערו בזמן, יכול לבער את החמץ עד להדלקת הנרות. השנה, לאחר ביעור החמץ לא יאמר את נוסח ביטול החמץ (יכל חמירא!) שהרי הוא עדיין מתכוון לאכול חמץ בסעודות השבת, ולכן את ביטול החמץ יעשה ביום שבת עצמו⁸⁷.

ניתן לברר בקופות החולים וברבנות המקומיות. בכל מקרה יש להדגיש כי אם מדובר בחולה מסוכן שתרופתו עשויה מחמץ, מצווה עליו לאוכלה, כיוון שפיקוח נפש דוחה איסור אכילת חמץ, ולכן בכל מקרה שמתעורר ספק יש לעשות שאלת חכם.

⁸⁴ והדבר אמור בעיקר על ויטמינים ותוספי מזון שונים, וכאמור, בכל מקרה יש להיוועץ ברופא ולשאול מורה הוראה. יש להעיר כי מי שיש לו בעלי חיים בביתו צריך להקפיד לתת להם אוכל כשר לפסח, שהרי רק כאשר חמץ אינו ראוי למאכל כלב, כלומר הגיע לדרגה שאינו ראוי אפילו למאכל חיות, רק אז אין איסור בהשאתו, אבל כאשר החיה אוכלת את החמץ הרי האדם עובר עליו באיסור בל יראה ובל ימצא, כיוון שברור שחמץ זה חשוב לו, שכן הוא משמש מאכל לחיותיו. ניתן לבדוק האם מעורב "גלוטן" במאכליהם, וכיום ניתן להשיג מאכלי חיות גם ללא "גלוטן".

⁸⁶ וזאת משום שהם סוברים שהמכירה היא כרמאות, ובפרט שאינה נעשית לפני תנאי המכירה הרגילים. אמנם כיום אנו מקפידים על כל הדברים האלו, והמכירה נעשית הן לפי כל הקניינים ההלכתיים והן לפי נהלי המכירות המקובלים בימינו, ומוכרים את כל החמץ לגוי שמבין במסחר ובקניין.

⁸⁷ שר"ע, סימן תמ"ד, ס"ב, ס"ו. משנה ברורה, ס"ק י'. כף החיים, ס"ק כג'.

- **סוף זמן ביעור חמץ ביום שישי לכתחילה:** (לפי שעון קיץ – אופק ירושלים).
לנוהגים כמנהג הספרדים: 10:48. לנוהגים כמנהג האשכנזים: 11:16. דעת הגר"א: 11:33.⁸⁸

7. דיני יום שישי

ניתן לעשות מלאכה ביום שישי כבכל ערב שבת, ולא צריך להפסיק לעשות מלאכה בחצות היום כבכל ערב פסח, אולם ידאג להכין את כל צרכי החג שלא יוכל להכיןם לאחר מכן. יש לבדוק היטב את עלי החסה והכרפס, וישרו אותם במים עם חומץ חזק או עם נוזל ניקוי למשך פחות מחמש דקות, ויניחו את העלים עטופים בניילון במקרר. בכל מקרה אין להשרותם עם מים לעשרים וארבע שעות, דהיינו לכל יום השבת מאחר שלא יוצאים בזה ידי חובה בפסח כמבואר לקמן. אם לא בדקו את העלים לפני השבת, לא יבדקו בשבת שהרי אסור להכין משבת לחג, ועל כן במוצאי השבת יבדקו את העלים, ובמקרה זה עדיף לקחת את הקלחים (הגזעים הלבנים) ולא לאכול את העלים. יש להכין את הזרוע לפני השבת, ואם לא הכין אותה לפני השבת יש המתירים לצלות אותה במוצאי השבת בתנאי שיתכוון לאכול אותה ביום פסח (שהרי לא אוכלים בשר צלוי בליל הסדר), ויש אומרים שיניח בקערת הסדר בשר מבושל ולא צלוי.⁸⁹ יש לאחסן את כלי החמץ במקומם עד לכניסת השבת, ובדיעבד אם שכח יכול לאחסן גם ביום שבת עד זמן ביעור החמץ.⁹⁰ יש להכין מערכות פמוטים כפולות לשבת ולחג, שהרי הדבקות הנרות בפמוטים אסורה. אם לא הכין פמוטים מבעוד יום, יכול להניח במוצאי השבת את הנרות על הפמוטים או לתקוע אותם אבל לא ידביק אותם, ובמקרה זה רצוי להשתמש בנרונים (נרות המצויים בתוך כלי מתכת) וכדו'.⁹¹ יש להדליק בערב שבת נר שיבער לפחות 26 שעות בכדי שנוכל להעביר ממנו אש במוצאי החג להדלקת הנרות, וכדאי להדליק נר שיבער 48 שעות כדי שלא יסתבך בהעברת האש במוצאי השבת לנר חדש שיוכל להעביר ממנו אש לבישול.

8. ביעור מעשרות

ביעור מעשרות חל בשנה הרביעית לשמיטה, בה אנו מבערים את כל המעשרות שלא ביערנו מהשנים הראשונה, השנייה והשלישית לשמיטה, וכן בשנת השמיטה עצמה בה אנו מבערים את כל המעשרות מהשנים הרביעית החמישית והשישית לשמיטה.⁹² מאחר שתרומות והמעשרות אמורות להגיע ליעדן, בשתי השנים האלו צריך לוודא שאכן כך נעשה, ואם הדבר לא נעשה יש להפריש עכשיו.⁹³ לכן צריך לבדוק

⁸⁸ **זמנים מפורטים יותר:** ירוחם ודימונה – ספרדים: 10:48. אשכנזים: 11:18. גר"א: 11:34. תל אביב – ספרדים: 10:47. אשכנזים: 11:18. גר"א: 11:34. באר שבע – ספרדים: 10:49. אשכנזים: 11:19. גר"א: 11:34. חיפה – ספרדים: 10:47. אשכנזים: 11:17. גר"א: 11:33.

⁸⁹ משנה ברורה, סימן תע"ג ס"ק לב'. כף החיים ס"ק סג'. בן איש חי, ש"א, צו, אות ל'.

⁹⁰ שר"ע סימן תמ"ד ס"ד.

⁹¹ ראוי להכין נרות גדולים לליל הסדר שידלקו עד לסעודה.

⁹² שנת השמיטה עצמה כמובן פטורה מתרומות ומעשרות, ולכן את התוצרת שגדלה בשנת השמיטה אנו לא מבערים.
⁹³ מצ"ב נוסח הפרשת תרומות ומעשרות. אם מפריש מטבל ודאי יברך על ההפרשה לפני אמירת הנוסח הזה, ויש מברכים גם על פדיון מעשר שני ונטע רבעי לאחר שייחדו אותו לפני שאומרים את נוסח החילול (לפני המילים 'המעשר שני הוא וחומשו'). כאשר מפריש ממספר מצרכים שונים, כגון תפוחים, אגסים, אפרסמון וכד', יפריש את הכמויות שנדרש מכל מין ומין ויאמר את נוסח ההפרשה המובא כאן. אם מפריש רק מסוג מאכל אחד, כגון רק תפוחים או רק לימונים וכד', לא יאמר 'כל מין על מינו':

"אחד ממאה שבידי יישאר טבל. המעט יותר ממאה שבידי בצפון המצרכים יהא תרומה גדולה על הכל, כל מין על מינו. אחד ממאה שבידי ועוד תשעה חלקים כמויות בצפון המצרכים הם מעשר ראשון כל מין על מינו. אותו אחד ממאה שבידי שעשיתיו מעשר ראשון, יהא תרומת מעשר כל מין על מינו. עשרה חלקים בצד דרום של המצרכים הם מעשר שני כל מין על מינו, ואם צריך מעשר עני יהא מעשר עני בדרומם כל מין על מינו. המעשר שני הוא וחומשו מחוללים על פרוטה במטבע שייחדתי לחילול זה. אותו שאינו שווה פרוטה, יהא מחולל בשוויו על המטבע שייחדתי לחילול מעשר שני. אם יש כאן פירות רבעי יהיו מחוללים הם וחומשם על פרוטה במטבע שייחדתי לחילול זה."

שאכן הפרשנו תרומות ומעשרות מכל הפירות, הירקות, היינות וקופסאות השימורים המצויים בביתנו.⁹⁴ זמן הביעור הוא פסח של שנת השמיטה ושל השנה הרביעית. לכתחילה ראוי להפריש את התרומות והמעשרות בערב פסח, מאחר שאם ימצא מאכלי חמץ שלא הופרשו יוכל להפריש מהם תרומות ומעשרות ולהכשירם לאכילה.⁹⁵ השנה ראוי לעשות זאת בערב שבת. אם לאחר ההפרשה בערב שבת קנה באחד מימי חול המועד פירות או ירקות שהם טבל⁹⁶ (דהיינו שצריך להפריש מהם תרומות ומעשרות ולא הפרישו מהם⁹⁷) יש להפריש מהם תרומות ומעשרות בימי חול המועד, ולכן גם בערב שביעי של פסח יש לוודא שאכן הפרשנו תרומות ומעשרות מכל מאכלינו. יש לתת את כל התרומות והמעשרות למי שצריך לתת לו, ולכן יפריש את התרומות ויניחן בפח עטופים בשתי עטיפות בכבוד (שהרי לא ניתן להאכיל בהן היום כהנים, והעונש על אכילת תרומה הוא כרת), וייתן ללוי מעשר ראשון, ולעני מעשר עני. יש לפדות את המעשר השני ואת הנטע הרבעי על מטבע. יש לחלל את הכסף של המעשר השני ואת הנטע הרבעי, ולכן יפדה את ערך המטבע בשווי של פרוטה על מטבע אחר וישחק את המטבע, ורצוי לפדות את המטבע במאכל בשווי של פרוטה ויאבד אותו. לכן הטוב ביותר לקחת כפית סוכר שוות פרוטה, להחזיק את המטבע שחיללנו עליו את המעשרות ביד אחת ולומר: 'כל קדושה שיש במטבע שבידי, היא וחומשה, תחולל בשווי פרוטה על הסוכר שבידי', ולאחר מכן להמיס את הסוכר במים, וישפוך את הכל לכיור.⁹⁸

• ניתן לעשות את ביעור המעשרות גם לפני ערב שבת של חג הפסח וכן לפני ערב שבת של שביעי של פסח, ולכן אם חושש שלא יהיה לו מספיק זמן, יכול להפריש תרומות ומעשרות גם לפני זמנים אלו, וכגון שיכול להפריש תרומות ומעשרות גם באמצע השבוע. אמנם לאחר מכן יפריש תרומות ומעשרות מהתוצרת שקנה מאז הפרשתו האחרונה (אם התוצרת לא מתקנת כבר), ולכן בערב שבת שיחול בה ערב פסח וכן בערב שביעי של פסח צריך לבדוק שאכן כך עשה.

9. סעודות השבת

חובה לעשות סעודות שבת עם לחם משנה, ויש לקיים את הסעודות עם לחם חמץ דווקא, שהרי אסור לאכול מצה ביום זה, שהרי השבת היא ערב פסח, ואמרו חז"ל: 'כל האוכל מצה בערב פסח כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו'.⁹⁹ יש להעיר שמצה שמורה שאדם מייחד אותה לליל הסדר היא מוקצה ואסור לטלטל

⁹⁴ אם יש ברשותו כמה יינות שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות והם מאותה שנה, וכן כמה קופסאות שימורים והן מאותה השנה (בעלות תכולה זהה), יכול לפתוח רק בקבוק יין אחד וקופסת שימורים אחת ולהפריש גם על הקופסאות והיינות הסגורים – רמב"ם, תרומות, פ"ג ה"ז, וכן פ"ה ה"א. יש להעיר שרוב קופסאות השימורים והיינות הנמכרים בארץ הינם מתוקנים ואין צורך להפריש מהם תרומות ומעשרות. לכן יש לבדוק האם מצויין על גבי האריזה ליד חותמת הכשרות של הרבנות שהופרשו תרומות ומעשרות, או שהמוצר 'ללא חשש טבל'.

⁹⁵ אם שכח להפריש תרומות ומעשרות בערב שבת ונזכר בחול המועד שיש ברשותו מאכלי חמץ שלא הופרשו או מאכלים שיש בהם חשש חמץ, וכגון קופסאות שימורים, יעשה שאלת חכם.

⁹⁶ יש להעיר שאם קונים ממקום שיש בו השגחה על ענייני תרומות ומעשרות אזי התוצרת אינה טבל. אם קונה ממקום שאין השגחה ברורה על עניין זה, וכגון רוב השווקים בארץ, צריך להפריש תרומות ומעשרות ללא ברכה. אם יודע בבירור שלא הפרישו תרומות ומעשרות מהתוצרת צריך להפריש תרומות ומעשרות עם ברכה, וכגון שקוטף פירות או ירקות מגינתו או מגינת חבירו הפרטית, או שקונה ישירות מהחקלאי.

⁹⁷ השנה הדבר מצוי בעיקר בפירות החורף שעדיין שייכים לשנה השישית, ולכן חייבים בתרומה גדולה, תרומת מעשר, מעשר ראשון ומעשר עני, וכן בירקות מסויימים שנשמרו בקירור, כגון תפוחי אדמה. לא צריך להפריש תרומות ומעשרות מכל הירקות שלא נשמרו בקירור, כגון עגבניות, מלפפונים וכד', וכן מפירות הקיץ הואיל והם גדלו בשמיטה, והם פטורים מתרומות ומעשרות. גידולי שביעית פטורים מתרומות ומעשרות: בין גידולי שביעית מאוצר בית דין, בין ממצע מנותק, בין יבוא מחו"ל, בין מהיתר מכירה שגוי ביצע את איסוף הפירות או הירקות למקום אחד (=מירוח הכר). יש להעיר שצריך להקפיד לקנות פירות וירקות ממקום שיש בו השגחה מסודרת על השמיטה.

⁹⁸ שו"ע, י"ד, סימן של"א ס"קלח.

⁹⁹ ארוס שבועל ארוסתו בעודה אצל חמיו לפני שהביאה לביתו, מראה כי הוא לא מוכן להתאפק ולהמתין לקראת הרגע הגדול – רגע הנישואין, וכן מי שאוכל מצה בערב פסח מראה כי אין הוא מוכן להמתין לרגע הגדול, ליציאת מצרים. שניהם בזים לעיתוי, ובעצם מזלזלים הם בקדושת הזמן.

אותה בשבת¹⁰⁰. לכן ישאירו לחם מצומצם לארוחות השבת כפי מספר בני הבית, וישתדלו לשער כמה כל אחד יאכל בכל ארוחה, מפני שיש לבער את הנותר. ראוי להכין מאכלים כשרים לפסח לסעודות השבת, בכלים כשרים לפסח בכדי שלא יישארו לו כלי חמץ שאינם נקיים¹⁰¹, וכן כדאי גם לאכול בכלים חד פעמיים. אמנם לא יניח את כלי הפסח על השולחן ליד החמץ, ולכן יגישו אוכל כבר בתוך הצלחות, ואם רוצה להגיש גם את הכלים עצמם לשולחן, יעשה כן רק לאחר שפינה אותו מחמץ ומפירוריו. יש לאכול תחילה את החמץ במקום מסויים שניתן לנקות אותו בקלות, וראוי לנקות פיתות וכד' שאינם מתפוררים ולא חלות או לחמניות. אין לאכול את סעודת השבת במקום שיש בו שטיח, מחשש שייפלו פירורי חמץ לשטיח. יפרסו מפת ניילון על השולחן בכדי שכל הפירורים ושאריות החמץ ייפלו לתוכה ולא יידבקו במפת הבד. לאחר הסעודה יטאטאו את המקום היטב: אם אוכל על מקום מרוצף יטאטאו את המקום במטאטא בעל שערות רכות, וינער אותו היטב לאחר הטיטוא כדי שלא יישארו בו פירורי חמץ. אם אוכל בגינה או במקום שאינו מרוצף, לא יטאטאו את הרצפה, אלא יכין חול בכלי מערב שבת, וישפוך אותו על מקום אכילתו¹⁰².

• **סעודה שנייה:** בבוקר יום השבת יש להתפלל מוקדם, ורצוי להתפלל תפילת ותיקין עם הנץ החמה¹⁰³. המתפללים לאחר הנץ החמה לא יאריכו הרבה בניגונים ועליות, כדי שיהיה מספיק זמן לאכול את סעודת השבת עם החמץ לפני סוף הזמן. אמנם גם אם התפילה התאחרה צריך לסיים לאכול את הסעודה השניה לפני סוף זמן אכילת חמץ.

• **סוף זמן אכילת חמץ השנה:** (לפי שעון קיץ – אופק ירושלים). לנוהגים כמנהג הספרדים: 9:30. לנוהגים כמנהג האשכנזים: 9:55. דעת הגר"א: 10:27¹⁰⁴.

לאחר הסעודה יש לרחוץ ידיים ולנער את הבגדים. יש לנקות את מקום הסעודה ורצוי לבדוק שלא נכנסו בטעות מאכלי חמץ או פירורי חמץ לכיסי הבגדים. יאספו את כל החמץ ואת הכלים החד פעמיים ויזרקו את הכל לאשפה שמחוץ לבית, כלומר לפח הזבל הגדול שאינו שייך לאדם עצמו, וטוב שיאמר שהוא לא מתכוון לזכות בחמץ המונח בפח. ישטפו את הפה וישתמשו במברשת שיניים רכה ללא משחת שיניים אלא רק עם מי פה, ויזהרו מאוד שלא ייצא דם מהשיניים. לאחר ציחצוח השיניים לא ינקה את המברשת אלא יצנע אותה עם כלי החמץ, ואם רואה שיש בה פירורי מאכלים, ינקה אותה וישתמש בה שוב במהלך היום. הרצוי ביותר הוא לזרוק לזבל את מברשת השיניים לאחר השימוש. מי שיש לו שיניים תותבות יכשיר אותן בערב שבת¹⁰⁵, וביום השבת ישתדל שלא לאכול חמץ חם או חריף. לאחר סעודת השבת יערה עליהם מים חמים מכלי שני יתכוון לנקות אותן ולא להגיעלן, ויש המסתפקים בניקוי עם קיסם בלבד.

¹⁰⁰ אמנם מצה שאדם לא מקפיד שלא להאכיל בה ילדים קטנים אינה מוקצה ומותרת בטלטול, ולכן אם קונה חבילה גדולה של מצות, כך שלא כל המצות הן דווקא לליל הסדר הן אינן מוקצות, ואפילו הן מצות שמורות – בן איש חי, ש"א, אות ו'. כף החיים, סימן ש"ח ס"ק מב', עב'.

¹⁰¹ אם בכל זאת משתמש בכלי חמץ, יכול לנקותם לאחר הסעודה, וינקה אותם בכיור האמבטיה או השירותים (שכן לא מניחים בהם כלי פסח), ויניח אותם במקום המיועד להם לפני סוף זמן ביעור חמץ ביום השבת – בן איש חי, ש"א, צו, אות ב'. כף החיים סימן תמ"ד ס"ק כח-כט'. משנה ברורה ס"ק יד'.

¹⁰² החול הוא מוקצה בשבת ואסור בטלטול ובשימוש, אולם אם ייחדו אותו למטרה מסויימת הרי פקע ממנו שם מוקצה וניתן לטלטלו, ולכן ייחדו אותו מבעוד יום ויכסו אותו את מקום אכילתו – שר"ע, סימן של"ז ס"ב, משנה ברורה וכף החיים שם. בן איש חי, ש"א, צו, אות ג'. כף החיים סימן תמ"ד ס"ק לב'. משנה ברורה ס"ק טו'.

¹⁰³ משנה ברורה סימן תמ"ד ס"ק ד'. כף החיים ס"ק ז'.

¹⁰⁴ **זמנים מפורטים יותר:** ירוחם ודימונה – ספרדים: 9:32. אשכנזים: 9:57. גר"א: 10:28. תל אביב – ספרדים: 9:30. אשכנזים: 9:56. גר"א: 10:28. באר שבע – ספרדים: 9:32. אשכנזים: 9:57. גר"א: 10:29. חיפה – ספרדים: 9:31. אשכנזים: 9:55. גר"א: 10:27.

¹⁰⁵ **בעניין הכשר שיניים תותבות:** יש הנוהגים להגיעלן, אבל הרב אליהו שליט"א סובר שמאחר ואין להכשיר כלי בדרך שיכולה לקלקלו מחשש שלא יכשירו כראוי, יערה על השיניים התותבות מים חמים מכלי ראשון שלא פסקה

לאחר השעה החמישית החמץ הינו מוקצה ואין לטלטלו כלל, לכן צריך לכלות את החמץ לפני סוף השעה החמישית, אם נותר לו חמץ עד לשעה זו, וכגון שלא גמר את כל מה ששייר לסעודות השבת, יפורר אותו, ישפוך עליו חומר ניקוי שפוסלו מאכילה, ויזרוק אותו לשירותים. לאחר הביעור יאמר את הנוסח: 'כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי, דחזיתיה ודלא חזיתיה. דבערתיה ודלא בערתיה לבטיל ולהווי כעפרא דארעא'. מי שאינו מבין ארמית, יכול לאומרו בכל לשון שמבין, ותרגומו בעברית: 'כל חמץ ושאר הנמצא ברשותי שראיתיו ושלא ראיתיו, שבערתיו ושלא בערתיו, ייבטל ויהיה כעפר הארץ'. יש לומר שלוש פעמים 'כל חמירא' ונוהגים לומר עוד פעם (רביעית) ולהוסיף בה 'לבטיל ולהווי הפקר כעפרא דארעא' – יהיה בטל ויהיה הפקר כעפר הארץ. בנוסח הרגיל, לא אומרים הפקר, ולכן כל שלוש הפעמים לא יאמר 'הפקר'. חשוב לדעת שאין זו תפילה מסויימת שתיקנו לחג הפסח, אלא הכוונה היא ביטול החמץ והפקעתו מרשותנו, ולכן כל מי שלא הבין זאת, לא ביטל חמצו, ולכן חשוב לדעת ולהסביר לכולם מה המטרה באמירת הנוסחים האלו. לאחר ביעור החמץ, יש האומרים תפילה מיוחדת שחיבר האר"י להנצל מאיסור חמץ השנה ובכל שנה ושנה, וכן אמר האר"י ז"ל שמי שמצליח להשמר מאיסור משהו חמץ בפסח, מובטח לו שלא ייחטא כל השנה כולה.

- **סוף זמן ביעור (ביטול) חמץ השנה: (לפי שעון קיץ – אופק ירושלים) למנהג הספרדים: 10:48. למנהג האשכנזים: 11:16. דעת הגר"א: 11:33.**¹⁰⁶

- **הערה:** כתבנו כאן זמנים שונים לאשכנזים ולספרדים, וראוי לכל אחד לנהוג ע"פ מנהגי עדתו, אבל אם נאנס ולא הספיק להכין את כל חפציו עד לשעה זו, או שידוע שאם ילך אחר הזמן המאוחר יותר יהיה לו יותר פנאי נפשי לדקדק בהכנות השונות, ניתן להקל וללכת אף לכתחילה אחר הזמן המאוחר יותר, כיוון שהדבר הוא גזירה דרבנן, ובמחלוקת הפוסקים באיסור דרבנן ניתן להקל במקום הצורך, שהרי מהתורה איסור אכילת חמץ והנאה ממנו חל רק מחצות היום.¹⁰⁷

10. חצות היום והסעודה השלישית

מחצות היום חל איסור עשיית מלאכה עד לחג. השנה אנו בכל מקרה אסורים במלאכה מפאת קדושת השבת, ולכן השנה במיוחד עלינו להקפיד לנח היטב לפני החג ולהתכוון אליו. ראוי להתכוון לקראת היום הגדול ולקראת ליל הסדר, וללכת לישון קצת, בכדי שיהיה כח לעסוק בלילה בסיפור יציאת מצרים.¹⁰⁸ אע"פ שכל השנה קיימת מצוות זכירת יציאת מצרים, בפסח היא מצווה מיוחדת נוספת – מצוות סיפור ביציאת מצרים, בכדי להודות לקב"ה על כל אשר גמלנו ועל הניסים הרבים שהראנו ושעשה לאבותינו ולנו. המקיים מצווה זו, מקיים מצוות 'והגדת לבנך ביום ההוא' (היום ההוא הוא פסח, שהוא זמן יציאת מצרים), ועל כן צריך כל אדם לספר בלילה הזה בסיפור יציאת מצרים, ועל זה אמרו חז"ל: 'יכול המרבה לספר ביציאת מצרים – הרי זה משובח'. מי שיש בידו לעבור על מדרשי חז"ל בנושא הפסח וכן על משניות ממסכת פסחים בכדי להבין את עוצמת הקרבת הקורבן ואת גודל המעמד, תבוא עליו ברכה. חשוב לזכור

רתיתו {=קומקום רותח}. לעומתו, הרב **עובדיה יוסף** שליט"א מקל וסובר שניתן להכשיר בניקיון בלבד, ועל כן יש לחצוץ בקיסם ולנקותן היטב.

¹⁰⁶ **זמנים מפורטים יותר: ירוחם ודימונה** – ספרדים: 10:48. אשכנזים: 11:18. גר"א: 11:34. **תל אביב** – ספרדים: 10:47. אשכנזים: 11:18. גר"א: 11:34. **באר שבע** – ספרדים: 10:49. אשכנזים: 11:19. גר"א: 11:34. **חיפה** – ספרדים: 10:47. אשכנזים: 11:17. גר"א: 11:33.

¹⁰⁷ שר"ע, סימן תמ"ג, ס"א. משנה ברורה, ס"ק א', ג', ו'. לכן אם חושש שיהיה דחוק ולא יוכל לנקות היטב את ביתו עד לזמן זה וינקה באופן מרושל רק בכדי לומר שסיים לפני הזמן המוקדם לא יעשה כן, ולא ייצאו תקלות תחת ידו, ויהיה הדבר כחומר המביאה לידי קולא.

¹⁰⁸ אמנם לא יתכוון לישון רק כדי שיהיה לו כח להמשך משום איסור הכנה משבת לחג, ולכן יתכוון לישון כדי ליהנות בשבת משינה זו.

כי בכל מקרה, על עורך הסדר לעבור על ההגדה לפני הסדר, למען ידע את ההלכות הבסיסיות, ולמען יוכל להסביר לנהל ולערוך את הסדר להדרת המלך.

• **סעודה שלישית:** יש שנהגו לפצל את הסעודה הראשונה לשתיים, בכדי לקיים סעודה שלישית עם לחם, ולכן הם נוטלים ידיים, אוכלים כביצה לחם, מברכים ברכת המזון, עושים הפסקה ולאחר זמן מה נוטלים שוב ידיים ואוכלים שוב כביצה פת¹⁰⁹. אמנם הספרדים לא נהגו בזה וגם לא הרבה עדות אחרות, מאחר שלדעת שו"ע ובן איש חי העושה סעודה שלישית לפני חצות היום לא יצא ידי חובה. לכן הטוב ביותר להתפלל מנחה גדולה, ולאחר מכן לקבוע את הסעודה. בתפילת מנחה לא אומרים 'צדקתך צדק', ויש מהספרדים הנוהגים לומר לאחריה את סדר קורבן הפסח כמו שמופיע במחזורים. ניתן לקבוע סעודה על מצה טחונה מעורבת עם ביצה {קניידלך} ולברך עליה מזונות ומעין שלוש, אמנם יקפיד לסיים את הסעודה לפני שעה עשירית. אם איחר מזמן זה, יכול לאכול בשר או גבינה, ואם אין לו יאכל פירות משבעת המינים, ואם אין לו יאכל פירות וירקות שונים אבל לא ימלא את כריסו כדי שיוכל לאכול בליל הסדר בתיאבון¹¹⁰.

• **שעה עשירית: (לפי שעון קיץ) 15:40.**

11. ההכנות לסדר

יש המקפידים לפתוח לפני השבת את חבילות המצות, וכן לפתוח את בקבוקי היין¹¹¹, אמנם העיקר להלכה שניתן לפתוח את בקבוקי היין וחבילות המצות גם בצאת השבת. במוצאי השבת צריך לערוך את השולחן ולכסותו במפה יפה, ורצוי להניח כריות על כסאות האנשים למען יהיה להם נוח ויוכלו להסב על צידם השמאלי – הלילה הזה על כולנו לנהוג כבני חורין. צריך **שכל אחד** מהמסובין יאכל מהמצות וישתה ארבע כוסות, ולכן צריך להניח לפני **כל אחד** מהמסובין כוס יין שמכילה לפחות שיעור רביעית, שהוא לפחות כ-86 סמ"ק¹¹². יש לדאוג כי כל אחד מבני הבית יאכל כזית מצה, ולכן יש להעריך לכמות מספקת של מצות לליל הסדר, ועדיף שהמצות תהיינה שמורות. יש להכין הגדה לפני כל אחד מן המסובין, ומי שיכול, טוב יעשה אם יקנה הגדה אחידה לכולם בכדי שלא ירבו הטעויות והויכוחים במהלך הסדר.

• **אין לעשות שום הכנה שהיא ביום שבת, מאחר שאסור להכין משבת לחג, ולכן יכינו הכל ביום שישי, או בצאת השבת רק לאחר שאמרו את נוסח ההבדלה!**¹¹³

12. כניסת החג, תפילות הלילה והקידוש

יתלבשו בבגדים נאים לכבוד יום טוב, ומי שיש לו בגד חדש, ילבשו ויברך עליו 'שהחיינו'¹¹⁴. מותר לאישה לשים אודם שאינו כשר לפסח, אך אם יכולה להחמיר בכך תבוא עליה ברכה, ורצוי לנהוג כך, שכן כיום יש

¹⁰⁹ כף החיים סימן תמ"ד ס"ק ח'. משנה ברורה ס"ק ח'. שו"ע סימן רצ"א ס"ב. כף החיים ס"ק יב'.

¹¹⁰ יש הסוברים שאפילו המחמירים במצה שרויה במהלך חג הפסח יכולים להקל בזה בסעודה שלישית – שו"ע הרב סימן תמ"ד ס"ק ד', וכן סימן תע"א ס"ק יח'.

¹¹¹ אמנם גם לדעתם אם לא עשו כך לפני השבת, יכול לפתוח דברים אלו לאחר צאת השבת.
¹¹² ישנה מחלוקת בין ר' חיים נאה שסובר שרביעית היא 86 סמ"ק וכך פסקו הספרדים וחלק מהאשכנזים, אך יש מהאשכנזים שנוהגים להחמיר כשיטת החזון איש ולשתות 150 גרם.

¹¹³ הבדלה בתפילה 'ותודיענו' או 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש'.
¹¹⁴ למנהג הספרדים, לפני ברכת שהחיינו, אם אומרה על בגדים חדשים אומר 'ברוך מלביש ערומים' {בלוא שם ומלכות} ומברך שהחיינו, ואם אומרה על נעליים חדשות אומר: 'ברוך המכין מצעדי גבר' ומברך שהחיינו.

אודמים כשרים לפסח¹¹⁵. ישתדלו להרבות אור בבית, ובוודאי במקום בו עורכים את הסדר, ויש לסדר זאת מלפני כניסת השבת, שהרי למרות שמותר להעביר אש מנר לנר, אסור להעביר (=ליצור) אש חדשה וכן אסור להדליק או לכבות את אור החשמל. אם לא התפללו מנחה בזמן מנחה גדולה, יתפללו מנחה ואז יש הקוראים את סדר הקרבת קורבן הפסח בזמן שביית המקדש היה קיים, ויש שקוראים חלק מההגדה.

• **תפילת ערבית:** הספרדים נוהגים לומר לפני התפילה את המזמור המיוחד לחג הפסח: 'הודו לה' כי טוב', 'ימלוך' וקדיש. למנהג כולם מתפללים כתפילת ערבית לשבת, אבל לא אומרים את המזמורים הקשורים לקבלת השבת, ומתחילים מ'ברכו', קריאת שמע וברכותיה, 'השכיבנו' הקהל אומר פסוקים הקשורים לחג: האשכנזים אומרים: 'וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל', והספרדים מוסיפים לפני פסוק זה ואומרים: 'אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם במועדים'. חצי קדיש, תפילת שבע לחג (הברכה האמצעית חותמת 'מקדש ישראל והזמנים'). מבדילים בתפילה באמירת 'ותודיענו'. לאחר התפילה קריאת ההלל - הלל שלם בברכה (גם לספרדים). טוב לכוון לפטור את ההלל שמופיע בהגדה בברכה זו, כיוון שאין אנו מברכים על ההלל המופיע בהגדה. קדיש. הספרדים מוסיפים מזמור לפסח 'בצאת ישראל ממצרים', קדיש ויעלינו לשבח'. לאחר התפילה, מאחלים איש לרעהו חג שמח, וממהרים העם איש לביתו, ועורכים את הסדר המיוחד. השנה במיוחד יש למהר ללכת הביתה ולערוך את הסדר, מאחר שאנו מתפללים ערבית קצת מאוחר יותר מאשר בכל שנה רגילה (שהרי אנו מוסיפים לקדושת השבת).

• **הדלקת נרות:** בצאת השבת צריך להעביר אש מהנר שהודלק מלפני השבת, ויש להעביר את האש רק אחרי שהשבת כבר יצאה באופן ודאי. ניתן להתחיל לערוך את השולחן כבר בצאת השבת, ובלבד שיאמרו את נוסח הברכה ההבדלה בתפילה ('ותודיענו') או שיאמרו 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש' (בלי שם ומלכות), ולאחר מכן יכולים לערוך את השולחן וכן יכולים להעביר את האש ולהדליק נר חדש. כדאי שנשים תדלקנה את הנרות מיד בצאת השבת, אבל אם חוששת ולא בטוחה מתי בדיוק יוצאת השבת, עדיף שתמתין לבעלה עד שיחזור מבית הכנסת, כך שלא תכשל בחילול שבת. צריך להדליק שתי נרות ולברך עליהם שתי ברכות: 'להדליק נר של יום טוב' ו'שהחיינו'¹¹⁶. נשים אשכנזיות תדלקנה ביום טוב את נרותיהם כמנהגן בשבת, כלומר קודם תדלקנה ואחר כך תברכנה, אבל נשים ספרדיות לכל הדעות¹¹⁷ תברכנה לפני ההדלקה. אם בערב שבת לא הדליקו נר שיחזיק ל-48 שעות, יש להעביר אש ולהדליק בעזרתה נר חדש שנוכל להשתמש בו לצורכי הבישול בחג. חשוב לזכור שאין לכבות את הנר שהעבירו ממנו או את הנר שהעבירו בעזרתו, ולכן רצוי להעביר אש עם גפרור, ויש מחמירים שלא להשתמש בצד שבו מצויה הגופרית מפני שזה נראה כיצירת אש חדשה.

• **קידוש:** הקידוש של חג שחל במוצאי שבת מורכב מחמש ברכות: ברכת היין (בורא פרי הגפן), ברכת הקידוש (אשר בחר בנו...מקדש ישראל והזמנים), ברכה על הנר (בורא מאורי האש), ברכת ההבדלה (המבדיל בין קודש לקודש), ברכת הזמן (שהחיינו). יש להבדיל על הנרות שהודלקו לאחר השבת. לרוב הדעות עדיף להבדיל על הנרות שהאישה הדליקה לכבוד החג, ויש הסוברים שרצוי להעביר אש לנר מיוחד¹¹⁸. יש מהאשכנזים שנוהגים לומר את הקידוש בישיבה ולכן יאמרו גם את ברכת ההבדלה בישיבה,

¹¹⁵ הבעיה שבאודם יש חומרים שאינם כשרים לפסח, אך העלו להתיר להשתמש באודם בפסח, כיוון שאינו ראוי למאכל כלב.

¹¹⁶ לדעת הרב עובדיה אין לאישה לברך שהחיינו בהדלקת הנרות, וזאת בכדי שתוכל לצאת ידי חובת קידוש בבעלה שמברך שהחיינו בקידוש.

¹¹⁷ אמנם הנהוגות כבן איש חי מדליקות את נרות השבת ורק אחר כך מברכות, כאשכנזיות, אך ב"ט לא תעשינה כך.

¹¹⁸ עוד יש הסוברים שרצוי לחבר גפרור לנר בכדי שיבדיל על אבוקה כבכל מוצאי שבת ולא יצמיד שני נרות. אמנם מעיקר הדין יכול להבדיל גם על נר אחד שאינו קלוע.

אבל הספרדים נהגו לעמוד הן בקידוש והן בהבדלה¹¹⁹. לפני הקידוש רצוי שהמקדש יעבור בינו לבין עצמו על נוסח הקידוש כדי שלא יטעה בו, ויסביר לכולם שהשנה הנוסח הוא מעט שונה כדי שגם הם לא יתבלבלו¹²⁰, ולאחר הקידוש שותים את היין, וזו היא הכוס הראשונה.

13. עריכת הסדר

• הכנת קערת הסדר

ראשית, נבאר מהם מאכלי הסדר המיוחדים, ועל איזה דברים צריך להקפיד בהם.

• **כרפס:** יש להשתמש בירק שברכתו 'אדמה', רצוי בכרפס, סלרי, כרתי, צנון או תפוז"א. רצוי להמנע מלקחת את אותו הירק גם למרור וגם לכרפס, אך אם אין לו, אין זה לעיכובא. לדעת האר"י רצוי מאוד להקפיד דווקא על הכרפס, שכן כך תיקנו חז"ל. יש לבדוק אותו היטב מחשש לתולעים, ועדיף לקנות כרפס מתוצרת 'גוש קטיף' המוחזק כנקי מתולעים¹²¹. אוכלים פחות מכזית מהכרפס, כלומר פחות מ-27 גרם, וזאת בגלל ספק ברכות בעניין ברכה אחרונה, אך אם טעה ואכל בכל זאת כזית ומעלה – לא יברך. עדיף לכוון ולפטור בברכת 'בורא פרי האדמה' שמברך על הכרפס את המרור שיאכל בהמשך, שלמרות שגם ברכתו 'בורא פרי האדמה' אין מברכים עליו, שכן אוכלים אותו לאחר שאוכלים את המצה. יש לטבול את הכרפס במי מלח, או במיץ לימון או בחומץ, ויש ליטול ידיים לפני הטיבול הזה, כדין אכילת דבר המטובל במשקה, שזוקקת נטילת ידיים ללא ברכה. דיני הנטילה זהים לדיני נטילת ידיים ללחם, חוץ מהברכה, כלומר צריך להקפיד ליטול ידיו היטב לפחות ברביעית מים ולגבן. אע"פ שלדעת רוב הפוסקים יש להקפיד על נטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה גם במשך כל השנה, גם אדם שבדרך כלל אינו מקפיד על כך, צריך להקפיד על זה בליל הסדר. אין צורך לאכול את הכרפס בהסבה כיוון שהוא מורה על השיעבוד וההסבה היא דרך חירות, אך אם הסב אין זה לעיכובא.

• **ביצה:** הביצה היא זכר לקורבן חגיגה שהיה מוקרב גם כן בערב הפסח. יש שאוכלים את הביצה תוך כדי קריאת ההגדה לפני ה'מגיד' ולאחר ה'יחץ', ויש שלאחר הכרפס. יברך עליה ברכה ראשונה (שהכל) יאכל פחות מכזית¹²² ולא יברך ברכה אחרונה, ואם טעה ואכל יותר מכזית בכל אופן לא יברך ברכה אחרונה. לפני אכילת הביצה נוהגים לומר שהיא זכר לקורבן חגיגה¹²³. יש הנוהגים לאכול תוך כדי הסעודה, והעושים כך, כמובן שלא יברכו עליה ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה. אין לאכול את הביצה המונחת בקערת הסדר, בכדי להשאירה שלימה עם כל סימני הסדר עליה, ולפחות עד לזמן הארוחה. נהגו

¹¹⁹ כף החיים סימן תע"ג ס"ק ה', כ'.

¹²⁰ אם המקדש שכח לומר את ברכת ההבדלה בקידוש עליו להבדיל כשייזכר: אם נזכר בסעודתו ונוהג לשתות יין בסעודתו לא יברך על היין ויברך על הנר ויאמר את ברכת ההבדלה. אם אינו נוהג לשתות יין בסעודתו, יברך גם על כוס היין. אם נזכר אחרי ברכת המזון, יברך על כוס שלישיית הגפן, ויברך על הנר ויאמר את ברכת ההבדלה. אם נזכר אחרי כוס שלישיית, יגמור את ההלל ויברך על כוס רביעית, ויאמר לאחר מכן את ברכת הנר וההבדלה. אם נזכר לפני אכילת הסעודה נחלקו המנהגים: **לספרדים** (שמברכים רק על כוס ראשונה ושלישית) – אם נזכר לפני אכילת הכרפס, ייקח כוס יין, ולא יברך עליה, יברך על הנר ויאמר את ההבדלה. אם התחיל לומר את ההגדה, ייקח כוס יין יברך על הנר ויבדיל וישתה ללא ברכה. **לאשכנזים** (שמברכים על כל כוס וכוס) – הנזכר לפני אכילת הכרפס, יאכל ללא הבדלה, ויברך הגפן על כוס שניה ויברך על הנר ויאמר את ההבדלה. נזכר אחרי שהתחיל לומר את ההגדה לפני ששותה את הכוס השניה יברך הגפן נר והבדלה.

¹²¹ כיום יש בעיות שונות בחלק מהחברות המשווקות ירק ללא תולעים, ולכן הרצוי ביותר הוא להשרות את הכרפס במים עם חומר ניקוי, כגון נוזל לניקוי כלים, למשך כ-3 דקות, ולאחר מכן לשתוף את הירק תחת זרם מים חזק, וכן רצוי לבדוק בדיקת מדגם של שלושה עלים. דינים אלו שייכים לגבי כל העלים הירוקים המוחזקים כנגועים, כגון חסה, נענע, פטרוזיליה וכד'.

¹²² שזה כרבע או כחצי ביצה.

¹²³ יאמר זאת גם לפני שיברך, שאם לא כן מפסיק בין הברכה לאכילה, ואם שכח לאומר זאת לפני הברכה וכבר ברך, יאכל קצת, ואז יאמר זאת, אך בכל מקרה אין זה מעכב. קורבן זה הוא הקורבן שמוקרב בכל חג וחג בכדי לסמן את שיום החג הוא מיוחד ושמוח.

לציין קורבן זה היום בביצה כיוון שביצה מסמלת חורבן ואבילות, ותמיד באותו יום בשבוע שחל פסח, יחול תשעה באב. עיקרו של חג הפסח היה הקורבן, וכיום שנוטל כבוד מבית מקדשנו, אנו חסרים חסרון גדול. עלינו לזכור דווקא ביום זה את בית המקדש ואת חורבנו ולהבין ולחוש כמה חסרים אנו. כשביט המקדש היה בנוי, היו כל העם עולים בערב פסח לבית המקדש ומקריבים פסחיהם, ובערב היו יושבים כל בני המשפחה מסובים ואוכלים את הקורבן. ביום חג הפסח היו כולם עולים לבית המקדש לחגוג את החג ולהקריב את קורבנות התודה. חייבים אנו לזכור את עיקר מבוקשנו ומושא תפילותינו ונזכה במהרה לעלות ולראות בשלוש פעמי רגלינו שלוש פעמים בשנה.

• **מרור וחרוסת:** נוהגים לאכול חסה למרור, ויש לבדוקה היטב מתולעים. יש לאכול כזית מרור, ולטבלו בחרוסת. שיעור כזית מרור הוא כשניים-שלושה עלי חסה למנהג הספרדים, וכעלה אחד למנהג האשכנזים¹²⁴. את החרוסת נוהגים להכין מכל מיני פירות שנמשלו בהם עם ישראל, ויש המכניס אותה מתמרים (סילאן) ומערבבים בהם אגוזים. אין להכין את החרוסת מפירות יבשים שכן בדרך כלל מייבשים אותם עם קמח, ובוודאי החמיצו ואסורים באכילה כל החג. אמנם אם יודע בפירוש שלא יובשו עם קמח, רשאי להכין מהם את החרוסת. כיום, עדיף לקחת חסה ללא חרקים שיש עליה השגחה, שכן כך זוכה גם לחזק את היישוב היהודי בארץ הקודש, משום שמגדלי החסות האלו הם יהודים, וגם נוהר מתולעים¹²⁵. יש לשטוף היטב חסה זאת. אם אינו יכול לקחת חסה נקיה, או שלא הספיק לנקותה או שחושש, יאכל רק את הקלחים (העמודים הלבנים שבכל עלה ועלה) שאינם טעונים אלא שטיפה לבדם¹²⁶. יש הנוהגים לערב מעט מיץ לימון או חומץ בחרוסת בסמוך לתיבול המרור כדי שהיא לא תהיה מתוקה מידי, שהרי החרוסת היא זכר לשיעבוד¹²⁷, וראוי לנהוג כמותם.

• **זרוע:** יש לצלות בשר לשם זרוע והוא כנגד קורבן הפסח שהיו אוכלים אותו בסוף הסדר. יש הנוהגים לקחת דווקא בשר כבש, זכר לקורבן שהיה מבשר כבש, אך יש להקפיד על דיני הכשרות שכן כל שנה מתגלות בעיות כשרותיות רבות בבשר זה, דווקא בימים אלו. ניתן גם לקחת עוף ולצלות אותו. יש הנוהגים לצלות את כנפיו, ויש הנוהגים לצלות דווקא את ה'פולקע'. אין לאכול את הזרוע בלילה, שאז ייראה כאוכל קודשים מחוץ לעזרה. חלק מהספרדים נהגו לאכול את הזרוע ביום הפסח. יש שנוהגים לא לאוכל כלל ולשמור אותה בהקפאה משנה לשנה, ובכל שנה להוסיף עליה מעט בשר ולצלות אותו עם הזרוע החדשה, וכמובן שחייבים להקפיד לבל יתערבו בהם פירורי חמץ, ולכן יקפידו לעטוף אותה בשקית ניילון וכד'.

• **מצה:** יש לאכול בליל הסדר מצות שמורות ולכתחילה נכון לקדש ולברך רק עליהן, שנאמר: 'ושמרתם את המצות', אבל אם נאנס ואין לו מצה שמורה, יוכל לברך על מצה רגילה. בכל מקרה, אם אדם לא יכול לאכול מצות שמורות בשל סיבות בריאותיות או שהוא קץ בהן, לא יימנע מלאכול את שיעור

¹²⁴ וזאת משום ששיעור כזית הוא 27 גרם, והאשכנזים מחשבים זאת בנפח, בעוד הספרדים מחשבים זאת על"פ המשקל וכידוע, לעלי חסה נפח גדול ומשקל קטן.

¹²⁵ יש להזהר בדבר במיוחד היום שכן הסופרים משווקים כיום עלי חסה רחוצים עטופים בניילון בצורה יפה, אך הם אינם נקיים מחרקים, ולכן יש לבדוק היטב שיש השגחה מיוחדת לעניין הנקיות מהתולעים על החסה.

¹²⁶ אם בכל זאת אין ידו משגת חסה נקיה מתולעים, כגון 'חסלט', ורוצה לאכול דווקא עלים שלימים ולא רק את קלחיהם, ישרה אותם לפני השבת במים עם סבון או חומץ למשך קצת פחות מחמש דקות, לאחר מכן יוציאם וישטפם היטב, ויסתכל כנגד האור על כל עלה ועלה בפני עצמו ויבדקנו היטב. למרות שבדרך כלל ניתן להשאיר את החסה במי הניקוי או בחומץ לזמן רב יותר, ולעיתים הדבר אף רצוי, בפסח לא יעשה כן כדי שעלי החסה לא יהיו כבושים, ולא יוצאים ידי חובה במרור כבוש. למרות שצריך לכל אחד מהמסובים כזית, לא יתירשל בבדיקת העלים מהתולעים, שכן האוכלם עובר על חמישה לאוים, ואם חושש שלא יספיק לו הזמן, או שלא יבדוק היטב – ישתדל בכל מאודו לקנות חסה שיש עליה השגחה מסודרת שהיא נקיה מתולעים, ואם לא משיג, יעשה כדברינו, כלומר יאכל את הקלחים הלבנים בלבד.

¹²⁷ כמו כן, לפי דברי תוס' {פסחים קטו; ד"ה קפא} התולעים שבחטה מתות מחריפות החרוסת.

המצות הנדרש, אלא יאכל מצות רגילות¹²⁸. יש לברך את ברכת 'המוציא' על שני לחמים שלמים כבכל קידוש של שבת ויום טוב, שכן צריך לחם משנה (הלחם של פסח הוא המצה) ולכן יאחז את כל שלוש המצות בשעה שמברך המוציא: יאחזו בעליונה ובתחתונה ואז יניח את התחתונה ויבצע את העליונה ואת המצה שחצה ב'יחץ' לאפיקומו, שכן דרכו של עני בחצי מצה, כלומר, עני בוצע רק חצי מצה, כיוון שהוא שומר את אוכלו גם לעתיד. יש לטבול את המצות במלח שלוש פעמים, ויאכל את המצות בהסיבה על צד שמאל. אנו מסיבים כיוון שזו דרך חירות ואנו בני מלכים בלילה זה. יש להסב על כרים וכסתות, ומי שאין לו, יכול להסב על חברו או על שולחן אבל לא על עצמו (כיוון שהוא נראה כדואג ואין זו דרך חירות)¹²⁹. מסיבים דווקא על צד שמאל כיוון שאם יסב על צד ימין יש חשש שיקדם קנה לושט¹³⁰. יש לזכור כי חובה לאכול את המצה בהסבה, ומי שלא אכלה כך צריך לחזור ולאכולה. יש לאכול בתחילה שני כזיתים של מצה, כלומר לאוכלם מיד לאחר ברכת 'המוציא לחם מן הארץ'. על בעל הבית לחלק לכל אחד מהמסובים שני כזיתים מהמצות המונחות בצלחת הסדר, וכיוון שאין מספיק מצות בקערת הסדר לכל בני הבית, יחלק לכל המסובים חלק קטן מהמצות עליהם בצע, וכל אחד ישלים לכזית מצה ממצות שמורות אחרות. למרות שנטלנו ידינו לפני הכרפס, כדן דבר שטיבולו במשקה, חייבים אנו בנטילת ידיים נוספת, אפילו אם לא נגעו ידינו במקומות מטונפים, כיוון שנטילה זו היא עם ברכה: 'ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קידשנו במצותיו וציוונו על נטילת ידיים'.

• **משך זמן אכילת המצה:** יאכל כל כזית תוך פחות בכדי אכילת פרס, שלדעת רוב הפוסקים זהו שיעור של ארבע דקות, ויש הסוברים¹³¹ ששיעור אכילת פרס הוא שבע דקות. עניין אכילה בשיעור של אכילת פרס הוא על פי הכלל שכל העוסק במצווה פטור במצווה, וזאת כיוון שעליו להיות מרוכז לחלוטין במצווה שהוא עוסק בה, ולכן גם כאן עליו להיות מרוכז לחלוטין במצווה זו של אכילת מצה, שהרי אכילת המצה היא מצווה מיוחדת. כמו כן, בני ישראל אכלו את הפסח עם המצות והמרורים בחיפזון ולכן צריך למהר באכילתה, והעניין הוא שלא נפסיק לאכולה מרגע שהתחלנו. לכן מי שיכול לעמוד בזמנים אלו של אכילת פרס, תבוא עליו ברכה, ומי שאינו מסוגל לעשות זאת, יאכלה ללא הפסקה וללא הסחת הדעת, כלומר שבזמן שאוכל את מצות החיוב, יאכלן ללא הפסקה בדיבור וכו'.

• **כזית מצה:** לספרדים – קרוב למצת מכונה שלימה. לאשכנזים - יש אומרים שליש מצה, ויש אומרים שני שלישי מצה. מי שיכול לאכול שני שלישי, תבוא עליו הברכה, ובכל אופן יאכלו בכזית הראשון שני שלישי מצה, כיוון שאם כזית הוא שליש יוצא ידי חובה בשני כזיתים שהוא חייב בהם, ואם יאכל אחר כך עוד שליש מצה, יוצא שאכל את הכזית הראשון כדעה המחמירה. גם ספרדים שקשה להם לאכול כל כך הרבה מצות יכולים להקל ולאכול שליש מצה. מי שאינו יכול לאכול כל כך הרבה מצות כיוון שזה מזיקו או שהוא זקן וקשה לו ללעוס את המצות, יכול להקל לכל השיטות לאכול רק שליש מצה, ואת כל שאר המצות יכול לאכול כשהם שרויים במים, וכן מורה הרב **מרדכי אליהו שליט"א**¹³². מי שכלל לא יכול לאכול אפילו שליש מצה, יאכל ככל יכולתו, אך לא יברך על אכילת מצה. אדם שיש לו בעיות בריאותיות שבשלבן אסור לו לאכול מצות, יעשה שאלת חכם היטב לפני החג כדי שידע מה עליו לעשות, ולא יחליט את הדבר על דעת עצמו, כיוון שלעיתים יקל במקום שצריך להחמיר ולעיתים יחמיר במקום שניתן להקל, והדבר יכול להזיקו. יש לזכור כי אחת מהמצוות העיקריות ביום זה היא אכילת המצה, ולכן כל אדם ישתדל

¹²⁸ יש לדעת שמצות שמורות מוכנות מקמח מלא, בעוד מצות רגילות מוכנות מקמח שאיננו מלא, ובכל אופן כולן מוכנות מקמח מיוחד הכשר לפסח.

¹²⁹ מנסיין, נראה לי שהכי נוח להסב על צידה השמאלי של הספה שבסלון.

¹³⁰ והדבר עלול לגרום לחנק חלילה.

¹³¹ הרב **עובדיה יוסף שליט"א**.

¹³² גם המחמירים באכילת מצה שרויה מתירים לצורך חולה וזקן שקשה לו ללעוס.

לאכול כפי השיעור הנכון, ולא יימנע מלאכול כשיעור הראוי רק בגלל שרוצה לאכול יותר בשאר הסעודה. כמו כן, במהלך שאר ימי החג אין חיוב לאכול מצות, אם כי כמובן אסור לאכול חמץ.

• **אפיקומן:** לאחר אכילת הכרפס (וליוצאי בבל לאחר אכילת הביצה) יש לחצות את המצה האמצעית לשניים (זה 'היחץ' המופיע בסימני הסדר). למרות שאנו נוהגים כל הלילה הזה כבני חורין (מסיבים, אוכלים ושותים בשמחה רבה וללא הגבלה) עלינו לזכור כי יצאנו מעבדות. המצה קרויה לחם עוני, ואנו נוהגים בכל הקשור אליה ולכל מאכלי הסדר: מרור וחרוסת, כמנהגי עניים. עני חושש שמא לא יהיה לו מה לאכול, ולכן הוא לוקח כבר בראשית האוכל מהמצה המוכנה אצלו, ומטמין אותה למען העתיד, כביטוי ישראלי אופייני: 'שיהיה'. הטמנה זו מבטאת את התלות המוחלטת שלנו באדון כל המעשים, שכן אליו עיננו נשואות: 'פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון' ואנו מבקשים ממנו שיזון ויפרנס אותנו. יש לסיים את אכילת האפיקומן לכתחילה עד חצות הלילה, שכן בחצות הלילה ה' עבר במצרים והיכה כל בכור בארץ מצרים ועשה שפטים בכל אלוהי מצרים. האפיקומן נאכל בסוף הסעודה¹³³, ולאחריו אין לאכול ולשתות כלום, מלבד שתיית הכוס השלישית והרביעית. מי שרוצה לשתות תה וקפה למען יהיה ערני יותר, ויוכל להמשיך ולספר ביציאת מצרים ולהמשיך לקרוא את ההגדה, רשאי לעשות כן.

• **חצות הלילה השנה: (לפי שיעון קיץ) – 00:37.**

ישנם שלושה מנהגים בסיסיים לגבי סדר הקערה:

1. **מנהג ספרדים וחסידיים (כדעת האר"י ז"ל):** מניחים שלוש מצות, את הזרוע למטה מהם מצד ימין, ואת הביצה משמאל. המרור (לברכה) באמצע. חרוסת תחת הזרוע. כרפס תחת הביצה, ומרור לכורך באמצע תחת המרור העליון. המרור העליון (המיועד לברכת 'על אכילת מרור') צריך להיות מעלי חסה והמרור התחתון המיועד לכורך, יהיה קלחי חסה הלבנים. יש להניח את כל המוצרים על קערה ולכסות במפה נאה. את החומץ או מי המלח יניח מחוץ לקערה.
2. **מנהג רמ"א (אשכנזים):** כיוון שאין מעבירים על המצות, צריך שכל מאכל יונח לפני עורך הסדר לפי סדר קדימות נטילתו, ולכן: הכרפס יהיה סמוך לבעל הבית, מעל כל שאר המצרכים, שכן אותו אנו נוטלים בתחילה, והחומץ או מי המלח יהיו קרובים אליו למען יוכל לטבל בהם. על המצות להיות יותר קרובות מהמרור ומהחרוסת, שהם צריכים להיות יותר קרובים מהבשר ומהביצה.
3. **מנהג הגר"א:** מניחים בקערה רק שתי מצות, מרור, חרוסת, זרוע וביצה. לאחר בציעת המצה והטמנת האפיקומן (יחץ) המצה הפרוסה תשאר עליונה ותחתיה המצה השלימה. הזרוע תהיה קרובה יותר לבעל הבית בצד ימין, והביצה מצד שמאל ועל שניהם תהיה מצה שלימה. יותר רחוק מבעל הבית מניח את המרור מימין ואת החרוסת משמאל.

• **ארבע כוסות: כל אחד – גברים, נשים וילדים מעל גיל מצוות – חייב לשתות ארבע כוסות של יין או מיץ ענבים.** הסכמת רוב הפוסקים היא שניתן לקדש על יין מבושל, ומאחר שגם יין מפוסטר דינו

¹³³ מאחר והאפיקומן נאכל לאחר הארוחה, ראוי 'להשאיר מקום בבטן' לאפיקומן.

כמבושל, אין למעשה כל עדיפות הלכתית ליין על פני מיץ ענבים וכן להפך¹³⁴. למנהג הספרדים מברכים רק על כוס ראשונה וכוס שלישית, שהיא לאחר ברכת המזון¹³⁵, ואילו האשכנזים מברכים על כל הכוסות. למנהג כולם מברכים ברכה אחרונה רק על הכוס הרביעית. יש לשתות את היין בהסבה על צד שמאל, ומי שלא עשה זאת, חייב לחזור ולשתות שוב את הכוס הראשונה והשלישית. כל כוס היא כנגד לשון אחרת של גאולה שמבטיח הקב"ה למשה: 'והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתני'. הכוס החמישית, כוסו של אליהו הנביא כנגד הלשון החמישית בגאולה: והבאתי, המדברת על הבאת העם לארצו, וזכות זו שמורה למבשר הגאולה שתפקידו לקרוא למלך המשיח, שעתיד לקבץ נדחי ישראל ולבנות את בית המקדש. יש הנוהגים לקדש על כוס זו למחרת, בקידוש היום של יום טוב, אך יקפידו לכסות את הכוס בלילה ע"י כלי.

• **נשים:** נשים חייבות בכל מצוות הלילה ובכל מצוות היום, כיוון שגם הן היו באותו הנס – גם הן התענו תחת ידו הקשה של פרעה, ונגאלו משם. הגמרא אומרת שלא זו בלבד שהן גם היו שם, אלא שבזכותן נגאלו ישראל ממצרים, שכן הן לא איבדו את האמונה הגדולה בגאולה וביציאת מצרים. הן אלו שהיו מעודדות את בעליהן להוליד עוד ילדים למרות גזירותיו של פרעה. עליהן דרשו חז"ל את הפסוק: 'חכמות נשים בנתה ביתה', שא"ל נשי דור מצרים שבנו את כל עם ישראל בזכות עיקשותן ודבוקתן באמונתן הגדולה. למעשה נשים כיום נהגו לא להסב, וכן פסקו רוב הפוסקים, אך אם בכל זאת רוצה להסב, רשאית לעשות זאת בתנאי שתשמור ותשים לב לכל דיני צניעות, ובכל מקרה אינן צריכות לחזור לשתות מהכוס.

14. מגיד

החלק המרכזי והעיקרי של ההגדה הוא המגיד. כל השנה קיימת מצוות זכירת יציאת מצרים והיא אחת מעשר זכירות שאדם חייב לזכור בכל יום, אבל בפסח יש עניין מיוחד לספר ביציאת מצרים, שנאמר: 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר' – היום ההוא זה ליל הסדר. ההגדה מספרת על ר' עקיבא והזקנים שהיו מסובים כל אותו הלילה ומספרים ביציאת מצרים. סיפור זה בא להורות לנו את דברי חז"ל: 'כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח', ויש להאריך בסיפור יציאת מצרים ואפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה (כך אומרים התנאים בהגדה, וכוונתם היא שאפילו הם לא כאלה, ולכן סביר להניח שגם אנו לא בדיוק עונים לקריטריונים אלו) – מצווה עלינו לספר ביציאת מצרים.

עיקר המצווה היא לספר לבני ביתו ובמיוחד לספר לקטנים. כיוון שכתוב 'והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר'. ההגדה בנויה בצורה של שאלות, ומי שישאר עד הסוף, ויבין היטב את מבנה ההגדה, יוכל גם למצוא את התשובות לכל השאלות. כמו כן, כדי למשוך את הלב, בנו חז"ל את ההגדה שכולה בנויה בצורה של שאלות ותשובות שמטרתן לגרות את יצר הסקרנות של הילדים. כיוון שזו היא עיקר המצווה, חובה על עורך הסדר לומר דברים פשוטים ומובנים ושווים לכל נפש. ניתן גם לומר רעיונות על מהות החג ומשמעותו בזמן ההוא ובימינו אנו, אך דבר זה חייב להיות התוספת בלבד ולא עיקר הדברים.

כיוון שקשה להאריך בהסברים במהלך קריאת ההגדה, שכן אנשים רעבים ועייפים, רצוי על עורך הסדר להסביר את מבנה ההגדה באופן פשוט, להסביר את עיקרי הלימודים המוזכרים בהגדה, ובזמן האוכל או אף אחריו לפני ברכת המזון, להאריך ולהסביר עוד דברים על מהותו של חג הפסח. חשוב לזכור, כי עיקר הסדר, הוא דווקא סיפור הדברים וריבוי שבחו של הקב"ה על הניסים הגדולים והעצומים שעשה לנו, ולכן

¹³⁴ אמנם לדעת רמב"ם לא ניתן לקדש על יין מבושל, ולכן הנוהגים כך צריכים להקפיד שהיין גם לא יעבור פיסטור. כיום רוב היינות מפוסטרים, וכמו שנתבאר דינם כיון מבושל.

¹³⁵ ואע"פ שבאופן רגיל מברכים כל הכוס של ברכת המזון רק בעשרה, בליל הסדר מברכים עליה תמיד גם כשאין עשרה לזימון.

על כל עורך סדר להערך לכך, ולנהל את הסדר בחכמה, וע"י כך למשוך את לב השומעים ולעורר בליבם אהבה למקום והכרה בגודל הנס שעשה ה' לנו מחמלתו עלינו.

קריאת ההגדה השנה אינה שונה משנה רגילה, מלבד בברכת 'גאל ישראל' (לפני הסעודה) שבה יש אומרים שצריך לשנות את הנוסח הרגיל ולומר 'מן הפסחים ומן הזבחים', ויש אומרים שצריך לומר את הנוסח הרגיל שבכל שנה ושנה: 'מן הזבחים ומן הפסחים', וכן נוהגים הספרדים¹³⁶.

לאחר הסעודה, יש להמשיך בקריאת ההגדה – זה ההלל הגדול, שהוא שבח מיוחד דווקא לפסח, שבח גדול שדברים רבים תלויים בו. יש לאומרו בנעימה, בשיר ובשמחה. לא מברכים על אמירת ההלל הזה. נוהגים לאחר קריאת ההלל הגדול לומר את מגילת שיר השירים העוסקת בקשר האמיץ ובל יינתק שבין הקב"ה לבין עם ישראל שנוצר ונחשף בחג הגאולה שגאלנו הקב"ה מבית עבודתנו והוציאנו מאפילה לאורה.

• **דרך קריאת ההגדה:** יש לקרוא את ההגדה בקול רם מתחילתה עד סופה, וראוי להוסיף גם סיפורים שונים ומדרשי אגדה על סיפור יציאת מצרים, וכל המאריך בזה הרי הוא משובח¹³⁷. חשוב לזכור כי עיקר מצוות הלילה היא סיפור יציאת מצרים דווקא לילדים, ולכן יתחשבו בהם וינהלו את הסדר בהתאם. כמו כן, אם הילדים בגיל חינוך והם יכולים לשתות ארבע כוסות ולאכול מצה ומרור, אבל הם עייפים ולא יכולים להישאר לכל ההגדה, ייתנו להם לאכול ולשתות והאנשים הגדולים ימשיכו לבדם. לעומת זאת, אם הילדים יכולים להישאר ערים עד אכילת המצה והמרור, עדיף שלא להאריך בקריאת ההגדה בכדי שיוכלו לקיים מצוות אלו יחד עם הגדולים¹³⁸. למרות שבהרבה בתים נהוג שכל אחד קורא קטע אחד בקול רם בתורו, ראוי שכל אחד יקרא את כל ההגדה בעצמו, ולכן ראוי ששאר בני הבית יקראו בלחש עם הקורא. אמנם יש לציין שאם שמע את קריאת ההגדה מאדם אחר יצא ידי חובה. אם הקוראים אינם מבינים את הכתוב בהגדה, יש להסביר להם בכל שפה שהיא, ובמיוחד את הפיסקה: 'רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח, מצה ומרור', וכן את ההסברים לכל אחד מהחובים: 'פסח שהיו אבותינו אוכלים...!', 'מצה זו שאנו אוכלים על שום מה...!', 'מרור זה שאנו אוכלים על שום מה...!'. אם לא הבין פסקה זו לפחות בהסבר פשוט, אינו יוצא ידי חובה כראוי¹³⁹. לכן יש להקפיד במיוחד על פסקאות אלו, לקרואן ולהסבירן היטב.

• **קריאת ההגדה בקיצור:** כשאין אפשרות לקרוא את כל ההגדה ראוי לקרוא את הקטעים הבאים ולהסבירם לכל המסובים בכל שפה שהם מבינים, וכן להסביר בכל דרך שהיא כגון הצגות, תמונות וכד'. הקטעים הם: מתחילת 'עבדים היינו לפרעה במצרים' עד 'וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח'. לאחר מכן ידלג לקטע 'מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו' עד לסוף הקטע של 'ארמי אובד

¹³⁶ שער הציון, סימן תע"ג ס"ק פ'. כף החיים ס"ק קסב'. שו"ע הרב ס"ק מט'.
¹³⁷ וזאת למרות דין 'קידוש במקום סעודה' שמשמעו הוא שצריך לסמוך את הקידוש לסעודה. לכן בליל הסדר יעשה קידוש בתחילה (כוס ראשונה) ולאחר מכן ימשיך לפי סדר ההגדה.

¹³⁸ פסחים קט, תוס' יו"ט, פסחים, פ"ט משנה ו'. שער הציון, סימן תע"ב, ס"ק ב'. חזון עובדיה, ח"ב, עמוד קנא'.
¹³⁹ עיין: פסחים קטז, רשב"ם שם. רמב"ם, הלכות חמץ ומצה, פ"ח ה"ד, וכן פ"ז ה"ה. בקטע זה יש לדקדק במיוחד הואיל ונאמר בו: 'כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הן פסח מצה ומרור'. אמנם הכוונה העיקרית היא לומר שזה הוא עיקר החג, ולכן גם אם לא הבין את הקטע הזה מעיקר הדין יוצא ידי חובה, אבל מאחר שההגדה מדגישה גם את האמירה ולא רק את האכילה בפועל, יש להקפיד מאוד גם על האמירה, ואם לא אמר דברים אלו ולא הבינם לא יצא ידי חובה כראוי, ולכן יש לומר אותה בכל שפה שהמסובים יבינו ולהסביר לכולם את מהות הדברים. כמו כן יש להסביר לכולם שדברים אלו מסמלים את השעבוד ואת היציאה לחירות – פסח הוא הקורבן שהקריבו ישראל, שמלמד על הרצון להיגאל, ועל המעשה החשוב הראשון שעשו, וכך בכל גאולה אנו צריכים להתעורר בעצמנו וליצור בנו רצון לפעול ולהראות נכונות לשמוע את דברי הקב"ה. מצה – היא לחם העוני, שמסמלת את היציאה החפוזה ממצרים ואת השחרור המיידי. מנגד המצה גם מבטאת את החירות מהחמץ, ולכן היא נקראת לחם האמונה. מרור – זה השעבוד הקשה והמר שאבותינו היו משועבדים. יש שים לב שהמרור איננו כל כך מר, ורק כשאוכלים הרבה ממנו אזי מתגלית מרירותו, והדבר מסמל את השעבוד, שבתחילה היה טוב לעם ישראל, והם היו שריו של פרעה, ורק לאחר מכן החל השעבוד הפיסי.

אבי. לאחר מכן ידלג לקטע 'רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר... עם ההסברים לכל דבר: 'פסח שהיו אבותינו...!', 'מצה זו שאנו אוכלים...!', 'מרור זה שאנו אוכלים...!'. ידלג לפסקה 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו...!', 'ואותנו הוציא משם...!', 'לפיכך אנו חייבים להודות להלל...ברוך אתה ה' גאל ישראל'. כל שאר ההגדה היא מנהג שנהגו ישראל מדורות ראשונים, וראוי לקרוא את כולה בנחת ולהסביר את ההגדה, שהרי עיקר מצוות החג והלילה הזה הן סיפור יציאת מצרים ועיקר טעמי המצוות הקשורות אליה¹⁴⁰. כאמור לעיל, חייב לומר ולהבין את דברי רבן גמליאל וכן את כל הקטעים העוסקים בפסח, במצה ובמרור, ואם לא אמרם או שלא הבינם לא יצא ידי חובה כראוי, ולכן כל עורך סדר ישתדל לבארם היטב.

15. הלכות יום טוב

יום הפסח הוא יום טוב, וכל הלכות יום טוב נוהגות בו במילואן, כלומר: כל מלאכה אסורה בו, כמו בשבת מלבד מלאכת אוכל נפש שהותרה, כלומר שמוותר לבשל לעצמו אוכל כדי צרכנו בלבד! ולכן אסור לבשל יותר מהכמות שזקוקים לה למהלך החג. בשביל לבשל, הותרה לנו העברת אש, אך לא הבערתה, ולכן יש לקחת עי"י קיסם עץ אש (או סתם נר) מנר שהדלקנו לפני הדלקת הנרות, ואיתו להדליק את הגז, ולבשל או לטגן את מה שאנו זקוקים לו. כיוון שלא הותרה מלאכת הבערה וכיבוי, אין לכבות את הקיסם או הנר לאחר שהדליקו בו את הגז וכן אסור לכבות את הגז לאחר השימוש, ולכן יש להשאיר אותו פתוח, או להכין לעצמו שתיה חמה (שיהיה חייב לשתותה) ולמלאותה כמעט עד לסוף הקומקום, כך שברגע שהמים ירתחו, יגלשו הם על הגז, ויכבו אותו. לאחר שהגז כובה, מותר וצריך לסגור את ברוז הגז. כיום יש שעון מיוחד שתפקידו לכבות את הגז הנקרא 'חגז', ואם האדם רוצה להשתמש בגז, האפשרות הטובה ביותר לכבות אותו לאחר השימוש היא באמצעות שעון זה. אסור להשתמש בחשמל בשבת וביום טוב, אך ניתן להשתמש בו על ידי שעון שבת, ולכן ניתן לכוון את שעון השבת שידליק ויכבה את האור בביתו, וכן אם יש לו כיריים של חשמל, יכול להשתמש בהם עי"י שעון שבת.

בשבת מלאכת בישול נאסרה ולכן חובה להשתמש בפלטה או להניח את המאכלים על אש מכוסה בטס ברזל וכד', ואע"פ שביום טוב מלאכת בישול הותרה בניגוד לשבת וניתן להניח את המאכלים ישיר על האש ולא להשתמש בפלטה, מי שחושב שישתבך בכיבוי הגז או בהעברת האש מנר לנר, שלא ישתמש כלל באופציה זו, ויאכל ביום טוב מאכלים שבישל אתמול, ויחממם על פלטה חשמלית (שכמובן הכשיר לפסח), כמו בשבת רגילה. בכל אופן יש לזכור כי ההיתר לבשל בדברים חדשים ביום החג עצמו הוא רק להכין דברים שאין לנו אפשרות להכניס מבעוד יום (מאתמול) מאחר שטעמם ישתנה לרעה, כגון: ביצת עין, חביתה וכיוצא, אבל כל דבר שיכולנו להכינו מבעוד יום וטעמו לא היה משתנה לרעה כגון: ביצה קשה, מרק, או תבשילים למיניהם, אסור להכניס ביום טוב, ובשעת הדחק, שלא הספיק להכניס מערב יום טוב בגלל קוצר הזמן, יוכל להכניס גם ביום טוב עצמו.

16. הלכות חול המועד

הלכות חול המועד רבות הן, ולכן נזכיר רק את עיקרן ותמציתן. חול המועד, הוא יום חול שחל (קורה) בתוך ימי המועד, ולכן דיניו מורכבים מהלכות רגילות של חול והלכות החג, ולכן לדוגמא מותר להבעיר אש וכד', אבל אין מניחים תפילין כל חול המועד. חול המועד אסור בכל מלאכה, חוץ ממלאכת דבר האבד, שהותרה בגלל חסרון כיס, ולכן כל אדם ישתדל אם יוכל לא לעבוד בימים אלו ולבלות עם משפחתו ואם יעשה כן, מה טוב ומה נעים לו ולמשפחתו. מי שחייב לעבוד בחול המועד, ישתדל בכל זאת להדגיש לעצמו ולסביבתו כי אנו נמצאים בחג, ולכן ישתדל לא להרבות בכל מיני משימות בעבודתו, וישתדל לשנות דברים,

¹⁴⁰ שו"ע הרב, סימן תע"ג ס"ק מג'. כף החיים ס"ק קנג'.

ולעשותם שלא כמו הדרך הרגילה, אם ניתן. בכל אופן ישתדל ללבוש בגדים חגיגיים יותר, כגון בגדי חג, אם עבודתו אינה מלכלכת. בנוסף, ראוי לזכור את דברי חז"ל שלא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא כדי שיהיו פנויים בהם לעסוק בתורה, ודווקא אנשים שעמלים רוב הזמן, ישתדלו יותר ללמוד ולקבוע עיתים לתורה בחג ובחול המועד, וכל אדם ידע שערך לימוד התורה בזמן זה הוא גדול מאוד.

• **כתיבה:** יש איסור לכתוב בחול המועד, אך הותר לכתוב דברי תורה, כדין דבר האבד, שמא ישכחם. מי שצריך לכתוב דברים אחרים ישתדל לכתוב בשינוי, והשינוי הטוב ביותר הוא שיכתוב ביד שאינו רגיל לכתוב בה, אך אם הדבר יפגע בעבודתו, יחליף את צבע העט ויכתוב בצבע אחר, כגון ירוק או כתום וכד'. מותר לכתוב במחשב, כיוון שכתב המחשב מוגדר ככתב שאינו מתקיים, אך אסור להדפיס את מה שכתב, אלא אם כן זקוק לכך, לצורך עבודתו.

• **טיול:** יש הנוהגים לטייל ברחבי ארצנו הקדושה, ומנהג טוב הוא, ואמרו חז"ל: 'כל המהלך ארבע אמות חדשות בארץ ישראל הרי הוא בן העולם הבא'. למרות שאסור בכל חודש ניסן ללכת לבית העלמין, מותר לפקוד את קברי הצדיקים. לפוקדים את שריד בית מקדשנו – הלוא הוא הכותל המערבי – נאמר כי חייבים אנו לזכור כי הוא רק השריד ועלינו להתפלל בכל כוחנו ובכל מאודנו על בית המקדש עצמו, ולכן העומדים להתפלל את תפילת העמידה בכותל, צריכים לפנות בגופם מעט שמאלה, אל מקום קודש הקודשים ששם אבן השתיה. יש לזכור כי בכל מקרה אין לקנות דבר בחנויות שונות, אלא אם כן יש לה כשרות. כמו כן רצוי להמנע מקניית אוכל פתוח גם מחנויות אלו.

• **מציאת חמץ במהלך הפסח:** אם מוצא חמץ בחג עצמו {ביום טוב} יכפה עליו כלי, דהיינו לא יטלטל אותו אלא יניח עליו כלי כך שלא יבואו בטעות להרימו, ובמוצאי החג יבערו את החמץ, וראוי לבער אותו בשריפה. אם מוצא חמץ ברשותו בחול המועד יש לבער אותו מיד. אם מוצא חמץ שלא ברשותו או שהולך למכולת או ברחוב וכד', ורואה שיש דבר חמץ על הרצפה לא ירים אותו כדי שלא יזכה בו¹⁴¹.

17. שביעי של פסח

שביעי של פסח הוא יום טוב, אמנם השנה הוא חל ביום שבת, ולכן ידליקו נרות ויברכו עליהם: להדליק נר של שבת ויום טוב. בנוסח הקידוש מזכירים גם את יום השבת וגם את החג. אין אומרים ברכת 'שהחיינו' לא בקידוש ולא בהדלקת הנרות. בליל החג אין אומרים הלל שלא כבליל הסדר, אבל נוהגים לקרוא את שירת הים ברוב עם הדרת מלך, ויש שנוהגים לומר סדר לימוד מיוחד, ועל כולם תבוא ברכת טוב, מאחר שהעיקר הוא להרבות בסיפור הנס ובהודאה לקב"ה. השנה אין לבשל כלום ביום שביעי של פסח, שכן הוא גם יום שבת, ומלאכת אוכל נפש אסורה בשבת. האשכנזים נוהגים לומר בשבת חול המועד את מגילת שיר השירים, והשנה יאמרו אותה בשבת שביעי של פסח.

18. וידוי מעשרות

אחרי השנה שמפרישים בה מעשר עני, יש להתוודות לפני ה' ולומר שאכן נתנו את כל המתנות שהיינו צריכים לתת. לכן במנחה של יום שביעי של פסח בשנים הרביעית והשביעית יש לקיים את וידוי המעשרות.

¹⁴¹ אם החמץ אינו ברשותו לא עובר על איסור בל יראה ובל ימצא, וכל עוד שלא אוכל אותו כמובן גם לא עובר על איסור אכילה והנאה. אמנם אם מגביה את החמץ הרי מכניס אותו לרשותו במעשה זה, ואז עלול לעבור עליו באיסורי בל יראה ובל ימצא. יש לציין שבמקרה שצריך לשרוף את חמץ, וכגון שמצא אותו בחול המועד בביתו, רצוי לשרוף את החמץ מבלי להרימו, ולכן ישתדל לדחוף אותו ברגלו למקום שישכח לשרוף אותו ואז יבער אותו, או ישפוך עליו חומר ניקוי, כך שהוא כבר נפגם, ואז יטלטל אותו וישרוף אותו.

מהדין כאשר מפריש תרומות ומעשרות שלא כסדר (דהיינו שנותן קודם ללוי, או לעני וכד'), או שהטבל נשרף, או שהפריש בטומאה אינו צריך להתוודות. לכן מהתורה אנו לא צריכים להתוודות כיום, מאחר שאנו מפרישים את התרומות בטומאה. אמנם המנהג הוא לקרוא בציבור את פרשת וידוי המעשרות, מתוך חומש עם טעמים כקורא בתורה. יש לקרוא פרשה זו בזמן תפילת מנחה, כשיש יותר אנשים בבית הכנסת – לפני מנחה או לאחריה¹⁴². מצווה מן המובחר שכל אדם יקרא בעצמו את פרשת וידוי מעשרות. לאחר מכן אומרים תפילה על הוידוי.

דברים פרק כו, פסוקים יב-טו:

”כִּי תִכְלֶה לְעֵשֶׂר אֶת כָּל מַעְשֶׂר תְּבוּאָתְךָ בַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שָׁנַת הַמַּעְשֶׂר וְנָתַתָּה לַלְוִי לְגֵר לְיִתוֹם וְלְאֵלְמָנָה וְאָכְלוּ בְשַׁעְרֶיךָ וְשָׂבְעוּ. וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּעֵרְתִי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם נָתַתִּיו לַלְוִי וְלַגֵּר לְיִתוֹם וְלְאֵלְמָנָה כְּכֹל מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי. לֹא אֲכַלְתִּי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בְּעֵרְתִי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמַת שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי. הִשְׁקִיפָה מִמַּעוֹן קֹדֶשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כִּי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּנוּ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ.”

יהי רצון מלפניך ה' אלוקיננו ואלוקי אבותינו כשם שזכינו לקיים מצוות ביעור מעשרות ווידוי מעשרות, כן יזכנו הקב"ה לקיים מצוות הפרשת תרומות ומעשרות מהתורה, וכן קיום מצוות ביעור ווידוי מעשרות מהתורה, בביאת גואל צדק ובבניין בית המקדש במהרה בימינו. אמן כן יהי רצון.

19. איסור חג – חג המימונה

במוצאי שביעי של פסח יש עדות הנוהגות לקיים את המימונה ומנהג טוב הוא, וראוי להמשיך במנהגם מאחר שחג זה מרבה אהבה ואחוה בין כולם. אחד מטעמי החג הוא שבפסח לא אוכלים אחד אצל השני בשל החומרות השונות והמנהגים השונים, ואנו רוצים להדגיש שזו הסיבה ולא חלילה חרם וכד', ולכן במוצאי חג מיד כולם הולכים אחד אל השני אוכלים אצלם, מברכים אותם ושמחים שמחה גדולה. אמנם ראוי להעיר שאין להכין כל מאכל משביעי של פסח למימונה, מאחר ששביעי של פסח הוא יום טוב, והמימונה היא יום חול, ואסור להכין מקודש לחול. כמו כן, ברור שאסור להכין תבשילי חמץ וכד' בחג עצמו, וגם לא מיד בצאת החג, שהרי צריכים לחכות שמכירת החמץ תבצע והגוי יסכים להחזיר את החמץ לרבים, וככל עסקת כסף גדולה דבר זה לוקח זמן מה. לכן אין להכין מוצרי חמץ מיד בצאת החג, ואפילו אם עשה הבדלה אלא ימתינו לפחות כשעה מצאת החג, ורק אז יהיו רשאים להשתמש במוצרי החמץ שמכרו לגוי. כמו שהערנו לעיל, לאדם פרטי רצוי שלא למכור חמץ גמור לגוי, ולכן הדבר הטוב ביותר הוא לקנות מוצרי חמץ מחנויות כשעתיים לאחר צאת החג, כדי שיאפשר גם לסוחרים להתארגן בהתאם ולא לבוא חלילה לחילול החג. בכל אופן אם רוצה להכין מוצרי חמץ מבצק, כגון: מופלטה וכד', רשאי למכור את הקמח שבביתו במכירת החמץ, ולהשתמש בו כשעה לאחר צאת החג. אכן רבים וטובים נהגו להגיש בליל המימונה מאכלים הכשרים לפסח, ותבוא עליהם ברכת טוב. ביום המימונה עצמו ראוי לנהוג בשמחה גדולה יותר מאשר בימי החול, מאחר והוא המשך לימי חג הפסח, וכדרשת חז"ל: 'כל העושה איסור (=קשר, כלומר המשך) לחג באכילה ושתיה – מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קורבן, שנאמר: איסורו חג בעבותים עד קרנות המזבח'.

¹⁴² אם יודע שאנשים יישארו לאחר התפילה יקרא לאחריה, ואם יודע שהרוב מתאספים לפני התפילה ולאחריה הולכים, יקראו לפני התפילה.

20. הלכות ספירת העומר

מתחילים לספור את העומר כבר במוצאי יום טוב ראשון של חג הפסח, ויש לספור בברכה את כל ארבעים ותשעה הימים עד לחג השבועות. יש לספור רק לאחר החשכה הוודאית, ולכן טוב להתפלל ערבית בזמן זה רק כאשר כבר החשיך בחוץ. ביום הראשון לספירה נוהגים לקרוא את סדר קצירת העומר. מי שפספס יום אחד בספירתו, דהיינו שלא ספר בלילה ולא ביום ימשיך לספור, אך ללא ברכה. לכן נוהגים שבכל יום בסוף תפילת שחרית מכריז החזן את הספירה של היום, כך שגם אם מישהו שכח לספור בלילה, יספור יחד עם החזן או לאחריו, ואז יוכל להמשיך לספור בברכה את המשך הספירה¹⁴³.

ימים אלו היו ימי שמחה גדולה – ימי קציר חיטים. בימים אלו עם ישראל התעלה בלכתו במדבר עד שהגיע ביום החמישים לחג השבועות וקיבל את התורה שהיא השיא של יציאת מצרים, כדברי הקב"ה למשה לפני שהסכים לקבל עליו את השליחות: 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה'¹⁴⁴. בימי בית המקדש השני, הפכו ימים אלו לימים עצובים מאוד בתודעה היהודית בגלל מותם של עשרים וארבעה אלף תלמידי ר' עקיבא שמתו על שלא נהגו כבוד זה בזה.

• **מנהגי אבלות:** זכר למגיפה הגדולה, תיקנו חז"ל כמה מנהגי אבלות: נוהגים לא להתגלח ולא להסתפר בימי הספירה. למנהג אשכנז: מערב פסח עד ליום ל"ג בעומר שאז חדלו מלמות תלמידיו של ר' עקיבא. למנהג ספרד: מערב פסח עד ליום ל"ד בעומר, שכן צריכים להיות ל"ג יום שלימים. יש מהאשכנזים שנוהגים להתחיל את איסור הגילוח והתספורת מראש חודש אייר עד לחג השבועות, ויש מהספרדים, שנוהגים על פי הקבלה, שלא להתגלח ולא להסתפר כל ימי ספירת העומר עד ערב חג השבועות. כיום, יש המקילים באיסור תגלחת ונוהגים להתגלח מערב שבת לערב שבת לכבוד השבת. בראש חודש אייר יש הנוהגים להקל בתגלחת, וכן ביום העצמאות, יום ראשית צמיחת גאולתינו. יש המקילים עוד, שכל אדם הנושא משרה ייצוגית, כגון קצין בצה"ל, מנהל חברה וכד' רשאי להתגלח דבר יום ביומו, שכן מייצג הוא גוף מסודר, ולא נאה שיהיה לא מגולח, גדל פרע שער זקנו. נוהגים גם לאסור הליכה למקומות שנוהגים בהם קלות ראש, כגון סרטים, חוף הים, בריכה וכד'. עיקר משמעות הציוויים למעט בשמחה בימים אלו, אמור לגרום לנו לפרוש מהחיים הרגילים שלנו, ולתת את ליבנו על הזולת. במיוחד בימים אלו עלינו להקפיד על המצוות שבין אדם לחבירו ולהתחזק באהבת הריע. לכן כולנו נקפיד מאוד על איסורי לשון הרע, רכילות, הלבנת פני חברינו, ונכבד את חברינו ונאהב אותם כגופנו, שהרי אמרו חז"ל בפרקי אבות: 'כל שרוח הבריות נוחה ממנו – רוח המקום נוחה ממנו וכל שאין רוח הבריות נוחה ממנו – אין רוח המקום נוחה ממנו', וכן 'יהי כבוד חברך כמורא רבך'.

¹⁴³ אם רק שמע את החזן סופר ולא ספר איתו, ישאל שאלת חכם לגבי המשך הספירה.
¹⁴⁴ שמות פרק ג' פסוק יב'.

• דוגמא לרעיון על ההגדה

כאמור לעיל, כדאי לתבל את מהלך ההגדה או בעיקר את האוכל בדברי תורה מגוונים המוריס והמספרים על עומצת נס יציאת מצריים וגדולתו, ועל כן ראינו לנכון להסביר רעיון אחד בהגדה ששזור את כל הסתכלותינו על מהות הגאולה ועל מהותו של חג זה – חג הגאולה.

לאחר שקראנו את כל השאלות והתשובות שנאמרו בהגדה במהלך ה'מגיד' והגענו ל'שולחן עורך' וברכנו על המצה ועל המרור, אנו מגיעים לכורך. בוצעים את המצה התחתונה לכורך, אוכלים ממנה כזית וכורכים בה מרור. לכל הדעות טובלים את הסנדביץ' בחרוסת ואוכלים אותו בהסיבה על צד שמאל. יש נוהגים לומר לפני האכילה: 'זכר למקדש כהלל. כן עשה הלל בזמן שבית המקדש היה קיים; היה כורך פסח מצה ומרור ואוכל ביחד לקיים מה שנאמר: על מצות ומרורים יאכלוהו'.

נשאלת השאלה, למה בעצם אנו כורכים את המצה עם המרור? הרי המצה היא סמל לחירות וליציאת מצרים, בעוד המרור הוא זכר לשיעבוד הקשה, ולכאורה אלו הם שני דברים שונים. בעצם מתגלה לנו, שהלל סובר שמצה שהיא זכר לחירות ולגאולה, והמרור שהוא זכר לשיעבוד ולגלויות הקשות – חד הם. הקב"ה משגיח על עם ישראל, ולעיתים ישנה השגחה של הסתר פנים שמבוטאת במרור, ולעיתים ההשגחה היא של גאולה – מצה. כל אלו הם שלבים על ציר הנצח של עם הנצח – עם ישראל. גם הגלות הקשה והנוראה היא שלב משלבי הגאולה. חז"ל לימדונו כי 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה'. איך יוכל לעשות זאת? איך ניתן לדרוש מאדם לשמוח ברעה? אם יבין האדם שהכל אלו מהלכים מחושבים של הקב"ה הצופה ומשגיח עלינו למעלה, ולא ייתן לנו ליפול. צופה עתידות, קורא הדורות מנהל את הכל, ומוביל את העולם כולו לקראת הגאולה העתידית השלימה.

שלמה המלך אומר בשיר השירים: 'אני ישנה וליבי ער'. דרשו חז"ל, אני, כנסת ישראל – עם ישראל, ישנים. שכחנו כבר מגאולה. אנו נתונים בצרות ומשברים קשים כל כך, עד שאין אנו כלל חשים בגאולה הממשמשת ובאה, אך הקב"ה, שהוא ליבם של ישראל – כמו שהלב הוא המקיים, המאחד והמשפיע על כל הגוף – ער ורוצה וזוכר לגאול את עם ישראל. 'ויזכור אלוקים את בריתו'. הקב"ה נקרא זוכר הברית, זוכר הגאולה. לכן, אומר הלל נשיא ישראל, יש לכרוך את המצה והמרור יחדיו – להבין ולהפנים שכל שלב כזה או אחר – גלות או גאולה – מאת ה' היתה זאת, כיוון שהוא משגיח עלינו לאורך כל הדרך. אל נא ניפול ברוחנו. הקב"ה משגיח וצופה עלינו. עלינו לצפות לקוות ולייחל כל הזמן לגאולה השלימה שאליה אנו מתפללים וחולמים, ולבואה אנו מצפים דבר יום ביומו משך יותר מאלפיים שנה:

"אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח, ואף על פי שיתמהמה עם כל זה

אחכה לו בכל יום שיבוא"

בברכת פסח כשר ושמח לנו ולכל בית ישראל,
באהבה, יצחק שלו.

תקציר ההלכות המיוחדות לשנה זו

- **שבת הגדול:** יש להקדים את הדרשה לשבת 'מצורעי' כדי שנוכל ללמוד את הלכות החג המרובות.
- **תענית בכורות:** יש להקדים את התענית ליום חמישי, וניתן לפוטרה ע"י סעודת מצווה. בכל אופן, הבכורות לא יאכלו עד לאחר התפילה. בכור שצם לא יאכל עד לאחר בדיקת החמץ.
- **בדיקת חמץ:** מתחילים לבדוק חמץ ביום חמישי בערב אור ליי"ג ניסן בצאת הכוכבים. לפני הבדיקה יברך 'על ביעור חמץ', ולאחריה יאמרו 'כל חמירא'. גם השנה יש לפזר עשרה פתיתי חמץ בבית, ויזהר שלא יתפזרו ושלא יהיו גדולים משיעור כזית. אין לאכול לפני הבדיקה. יש להשגיח על כל בני הבית ובמיוחד על הילדים הקטנים שלא יפזרו את החמץ בכל הבית לאחר הבדיקה.
- **תפילת שחרית של יום שישי:** תפילה רגילה כמו בכל החודש, ואומרים 'מזמור לתודה'.
- **ביעור חמץ:** יש לבער הכל עד לסוף השעה הרביעית, אך אין לומר 'כל חמירא' כיוון שמשאיר בביתו חמץ, ואם לא משאיר כלל חמץ – יכול לומר. אם שכח או נאנס ישרוף את החמץ עד לכניסת השבת.
- **מכירת חמץ:** אין למכור חמץ גמור, אלא אם כן יש הפסד מרובה. יש לקיים את המכירה עד ליום שישי עד לזמן ביעור החמץ, שזו השעה שבדרך כלל הרבנות מוכרת לגוי. אם נאנס או שכח, יש לברר ברבנות עד מתי ניתן למכור אצלם את החמץ. בכל מקרה אין להצטרף למכירת החמץ לאחר שכבר נעשתה. אם לא הספיק, יברר איפה מוכרים חמץ יותר מאוחר וימכור דרכם. ניתן למכור גם באינטרנט. אין למכור חמץ במקום שמוכרים לאחר שזמן איסור החמץ הגיע כבר למוכר, ולכן הגר בארץ לא ימכור חמץ בחו"ל.
- **ביעור ודוי מעשרות:** יש להפריש תרומות ומעשרות, ורצוי לוודא לפני ערב שבת שכל מאכליו מתוקנים, וכן יוודא בערב שביעי של פסח. יש לומר בשביעי של פסח בציבור מתוך חומש את פרשת 'וידוי מעשרות'.
- **הכנות לסדר ביום שישי:** יום שיש מותר בעשיית מלאכה כבכל ערב שבת. יבדקו את עלי החסה והכרפס, ואם לא בדקו ביום שישי לא יבדקו בשבת. יש להכין את הזרוע כבר ביום שישי, ואם שכח או נאנס יכול לצלותה במוצאי השבת, בתנאי שיתכוון לאוכלה ביו"ט עצמו למחרת הסדר, ויש אומרים שיניח זרוע מבושלת במים בלבד ולא תלויה, כך שיוכל לאכול אותה בלילה. כדאי לפתוח את בקבוקי היין והמצות ביום שישי, ואם לא עשה כן לא יפתח בשבת, אלא בחג עצמו, ויזהר שלא לקרוע אותיות בחבילות המצות. יש להכין מערכות פמוטים כפולות לשבת ולחג, ולהכין נר שידלק לפחות עד מוצאי השבת כדי שיוכלו להדליק ממנו, ועדיף להכין נר של 48 שעות. הנוהגים לטבול לפני החג יטבלו ביום שישי. יש לאחסן את כל כלי החמץ ביום שישי, ובדיעבד יכול לעשות זאת עד זמן ביעור החמץ ביום שבת. יש לנקות היטב שיניים ותותבות מערב שבת, ובשבת יערה עליהן מים מכלי שני.
- **ליל שבת:** הרבנות המקומית עושה עירוב חצרות. אומרים במה מדליקין בתפילה.
- **סעודות השבת:** משאירים לחם מצומצם לסעודות השבת, וטוב להשאיר לחם שאינו מתפורר, כגון: פיתות וכדו'. יש לבשל את האוכל שיהיה כשר לפסח וכמובן לבשלו בכלי פסח. ניתן לאכול את החמץ בתחילת הארוחה באופן מסודר ואז לשבת על יד השולחן ולאכול מכל שאר התבשילים מכלים הכשרים לפסח. ניתן לאכול חמץ גם במהלך כל הסעודה, אבל יש להיזהר להשתמש רק בכלים חד פעמיים חדשים ונקיים, ואם מבשלים בהם אוכל יש לבדוק גם את כשרותם לפסח¹⁴⁵. אין לערות מכלי ראשון של פסח לצלחת חמץ, ובדיעבד אם לא היה בה חמץ בעין אין לאסור את כלי הפסח, אך יש להיזהר בדבר מאוד. יש להניח מפת ניילון על השולחן ובגמר הארוחה לזרוק אותה לפח. אין להשתמש באותה המפה לארוחות השבת ולליל הסדר, שכן יש לחשוש שמא נפלו פירוורי חמץ עליה. אין לאכול במקום שיש שטיח כדי שלא

¹⁴⁵ הכוונה לתבניות אלומיניום שצריכות להיות כשרות כל השנה בגלל השומן שהן נמשחות בהן, ועל כן יש לדאוג גם לכשרותן לפסח. השנה, בגלל השבת רצוי להניח עליה רק כלים ותבשילים הכשרים לפסח, ואם בכל זאת רוצה להניח כלי חמץ, יש להחליף את נייר הכסף המונח על הפלטה, ועל כן יחתוך מערב שבת נייר כסף נוסף, ובשבת לפני זמן הביעור יסיר את הציפוי ויזרקנו לפח יחד עם שאר כל החמץ.

יפלו פירווי חמץ לשטיח. לאחר הארוחה {גם בערב שבת} יש לטאטא היטב את המקום ולנקותו מפירווי חמץ, אך אין לשטוף את הרצפה. לאחר הארוחות יש לזרוק לפח הזבל המרכזי את מפת הניילון ואת כלי החמץ ושאריות החמץ.

• **תפילת שחרית:** יש להתפלל בתפילת 'ותיקין', ובכל מקרה ישתדלו שלא להאריך את התפילה מידי, ובמיוחד מי שלא יכול להתפלל בזמן זה. רוב הקהילות נוהגים להפטיר את הפטרת שבת הגדול.

• **אחרי סעודה שנייה:** ירחצו ידיהם ושיניהם היטב. ינערו בגדיהם ועדיף להחליפם. יש להחליף את המגבות. ינקו היטב את הרצפה לפני זמן הביעור, ויאספו את כל שאריות החמץ לפני השעה הרביעית, ובדיעבד לפני השעה חמישית, ויזרקו את החמץ לפח האשפה הציבור, ויפסלו אותו מאכילת כלב ע"י חומר ניקוי. לפני סוף זמן ביעור החמץ כלומר עד סוף השעה הרביעית יש לומר 'כל חמירא', ולהתכוון לבטל את כל חמצו, ורצוי לבטל גם את החמץ הנמצא בפח האשפה. יש לצחצח שיניים בזהירות בכדי להימנע מהוצאת דם. גם הנוהגים שלא לצחצח שיניהם כלל במברשת שיניים בשבת, בשבת הזו ישתמשו במברשת שיניים ולא צריכים התרת נדרים. עדיף לזרוק את מברשת השיניים לאחר השימוש בה, ובכל מקרה אין להשתמש בה בפסח, ועל כן אם לא זרק אותה יצניע אותה.

• **מנחה:** מתפללים מנחה גדולה, ולא אומרים 'צדקתך'. אחרי התפילה אומרים את סדר קורבן הפסח, ככתוב במחזורים, וזאת זכר לקורבן הפסח – ונשלמה פרים שפתינו.

• **סעודה שלישית:** יש מתירים לאכול מצה מבושלת או מטוגנת ולברך עליה המוציא¹⁴⁶. יש הנוהגים לפצל את הסעודה הראשונה לשתי ארוחות. גם בדבר זה יש בעיה, שכן אין לאכול סעודה שלישית לדעת מרן שו"ע לפני חצות ולפני תפילת מנחה. יש נוהגים לאכול רק תבשילים שונים הכשרים לפסח כגון בשר, דגים, פירות, אורז {לספרדים}, קניידלך וכיוצא"ב, ונראה שעדיף לנהוג כך, כדי להימנע מספק ברכות ומעוד טעמים. בכל מקרה יש לאכול מוקדם יחסית, כדי לאכול מצה בליל הסדר לתיאבון, ועל כן יש לעשות סעודה שלישית לפני שעה עשירית. אם לא עשו לפני שעה עשירית יאכלו פירות וירקות.

• **הכנות בשבת:** אין להכין כלום למוצאי השבת ולחג, ואפילו לא סידור השולחן, אבל מותר לישון בשביל שיהיה כח בלילה, ובכל מקרה אין לומר זאת בפה אבל מותר לחשוב כך. אין לטלטל את המצות שרוצה לצאת בהן ידי חובת אכילת מצה. אמנם מצות שהאדם לא מקפיד עליהן אינן מוקצה ומותר לטלטלן גם אם הן מצות שמורות. כשמתארח בליל הסדר במקום אחר, יש להביא לשם את המצות שהתכוון לאכול בתור חיוב לפני השבת, ואם שכח, ניתן להקל לטלטלה.

• **תפילת החג:** מקדימים להתפלל ערבית של יו"ט כעשר דקות לפני צאת השבת. מתפללים ערבית של יו"ט, ובין 'אתה בחרתנו' ל'ותתן לנו' אומרים 'ותודיענו'. אם שכח לומר אינו חוזר, אך אסור בעשיית מלאכה. אישה שלא התפללה וכן איש ששכח לומר 'ותודיענו' יאמרו 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש'.

• **הדלקת נרות:** לאחר צאת השבת, תאמר 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש' ותדליק נרות מנר דולק, ותניח הגפרור מידה ולא תכבנו. נהוג לברך לפני הדלקת הנרות 'להדליק נר של יו"ט' ושהחיינו, ויש נוהגים לברך רק 'להדליק נר של יו"ט' וזאת לאחר ההדלקה¹⁴⁷.

• **קידוש:** נוסח הקידוש כולל גם ברכת הבדלה, ועל כן מברך בורא פרי הגפן, אשר בחר בנו וכו', בורא מאורי האש, המבדיל בין קודש לקודש, שהחיינו. לדעת הספרדים וחלק מהאשכנזים יאמרו את כל הקידוש בעמידה, ועל כן גם יבדילו בעמידה, ולדעת חלק מהאשכנזים יאמרו את הכל בישיבה ועל כן יאמרו גם את ההבדלה בצורה זו. יש אומרים שהשנה בברכת 'גאל ישראל' שבסוף ההגדה אומרים 'מן הפסחים ומן הזבחים' ויש אומרים שיאמר את הנוסח הרגיל 'מן הזבחים ומן הפסחים', ויתכוון גם לפסח הבא.

¹⁴⁶ כן דעת הרב **עובדיה יוסף**, אך יש להעיר כי הדבר בעייתי לאשכנזים, ולפי דעת הרב **מרדכי אליהו** גם לספרדים אין לנהוג כך משום ספק ברכות {כיוון שספרדים נוהגים לברך על מצה כל השנה מזונות ולא המוציא}. אמנם בכל מקרה לכל הדעות מותר לאכול תבשיל העשוי מקמח מצה, כגון כופתאות מצה {הנקראות 'קניידלך'}.
¹⁴⁷ כמובן שאין לכבות את הגפרור או הנר, כיוון שלא הותר לכבות אש ביו"ט.